

PROCESEVALUATIE SLACHTOFFER- DADERGESPREKKEN

- eindrapport -

Drs. S.C.E.M. Hissel
Drs. M. Jansen
Drs. J.E. Soethout
Drs. E. Tromp

Amsterdam, april 2006
RegioPlan publicatienr. 1377

RegioPlan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek uitgevoerd door RegioPlan
Beleidsonderzoek in opdracht van het WODC
van het Ministerie van Justitie.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting	I
1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond van het onderzoek.....	1
1.2 Vraagstelling	2
1.3 Gehanteerde methoden en respons	3
1.4 Leeswijzer	6
2 Slachtoffer-dadergesprekken verkend	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Ervaringen in het buitenland	8
2.3 Ontwikkelingen in Nederland	17
2.4 Slachtoffer-dadergesprekken	19
3 Organisatie en uitvoering van het project	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Doel, doelgroep en delict	23
3.3 Opzet en organisatie.....	26
3.4 Uitvoering van het project	30
3.5 Samenvatting.....	37
4 Deelname en niet-deelname aan slachtoffer-dadergesprekken	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Deelname en resultaten project.....	42
4.3 Resultaten attenderingsregistratie	45
4.4 Samenvatting.....	49
5 Ervaringen slachtoffers	51
5.1 Inleiding	51
5.2 Achtergrond respondenten en delicten.....	52
5.3 Attendering en voorbereiding.....	53
5.4 Verloop slachtoffer-dadergesprek	56
5.5 Motieven en verwachtingen	57
5.6 Resultaten.....	58
5.7 Nazorg	60
5.8 Structurele inbedding.....	61
5.9 Samenvatting.....	63

6 Conclusies en aanbevelingen	65
6.1 Opzet van het project.....	65
6.2 De feitelijke gang van zaken.....	66
6.3 Kwantitatieve resultaten van het project	68
6.4 Oordeel deelnemende slachtoffers over het project.....	68
6.5 Verklaringen voor de uitkomsten	69
6.6 Aanbevelingen en aandachtspunten voor de toekomst.....	71
Geraadpleegde literatuur	75
Bijlagen	77
Bijlage 1 Meetinstrumenten.....	77
Bijlage 2 Overzicht gesprekspartners.....	87

VOORWOORD

Sinds het najaar van 2004 is in aantal regio's met behulp van subsidie van het Ministerie van Justitie het project Slachtoffer-dadergesprekken uitgevoerd. In dit project kunnen slachtoffers en daders met elkaar in contact komen en spreken over de gevolgen van het delict. De gesprekken hebben primair tot doel om het slachtoffer te helpen bij de verwerking.

Na afloop van de eerste subsidieperiode heeft RegioPlan Beleidsonderzoek het project geëvalueerd.

Voor u ligt het rapport van de evaluatie. Het is tot stand gekomen dankzij de hulp van velen. Zo hebben deskundigen, projectmedewerkers en vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland ons in interviews, groepsgesprekken of door het bijhouden van hun werkwijze, de nodige onderzoeksgegevens verschaft. Bij onze theoretische verkenning naar herstelgesprekken zijn wij daarnaast geholpen door Inge Vanfraechem, Sonja Wellens en Jolien Willemsens van de Katholieke Universiteit Leuven.

In het bijzonder willen wij de slachtoffers bedanken die bereid waren ons in interviews openhartig te vertellen over een ingrijpende gebeurtenis in hun leven.

Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie waarin de volgende personen zitting hadden:

- De heer mr. A. Doeser, Ministerie van Justitie (DSP)
- De heer prof. dr. P.J. van Koppen, NSCR (voorzitter)
- De heer dr. G.F.M. Straten, later vervangen door mevrouw drs. A. ten Boom, beiden Ministerie van Justitie (WODC)
- De heer prof. dr. I. Weijers, Universiteit Utrecht
- Mevrouw dr. K. Wittebrood, SCP

Het onderzoek is uitgevoerd door Sanne Hissel, Mariëlle Jansen en Elanor Tromp. De lay-out was in handen van Patricia Rasoelbaks en Juliëtte van Dijk.

Amsterdam, april 2006
Jorien Soethout, projectleider

SAMENVATTING

Aanleiding en opzet onderzoek

Vanaf de jaren zeventig is een ontwikkeling gaande waarbij de aandacht voor het slachtoffer in het strafproces groeiende is. Zo werden de Bureaus Slachtofferhulp opgericht. Het slachtofferbeleid ontwikkelde zich verder in de jaren tachtig toen slachtofferzorg ook een aandachtspunt werd bij de politie en het Openbaar Ministerie (OM). Met de landelijke invoering van de regelgeving Terwee (april 1995) werden de rechten van slachtoffers opnieuw verder uitgebouwd.

Nieuwe ontwikkelingen	Ook de laatste jaren is er een nieuwe golf van ontwikkelingen die het slachtoffer ten goede komt. De mogelijkheid van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht van het slachtoffer in de rechtszaal zijn voorbeelden van deze recente trend.
Slachtoffer-dadergesprekken	De centralere positie (en actieve houding) van het slachtoffer komt ook buiten de rechtszaal tot uitdrukking. De veronderstelling dat een gesprek tussen slachtoffer en dader leidt tot een snellere en betere verwerking van het delict, speelde een hoofdrol bij de opzet van het project Slachtoffer-dadergesprekken in oktober 2004. Het project is geïnitieerd door Slachtofferhulp Nederland (SHN) en gefinancierd door het Ministerie van Justitie.
Doelstelling	De doelstelling van het project was om in de pilotperiode van vijftien maanden, verspreid over vijf regio's in Nederland 250 slachtoffers van een delict te begeleiden bij een gesprek met de dader.
Onderzoek	<p>Het Ministerie van Justitie wil inzicht in de opzet en werkwijze van het project en in de ervaringen van de deelnemende slachtoffers. Regioplan Beleidsonderzoek heeft deze zaken onderzocht. Het onderzoek beantwoordt de vraag hoe het project is opgezet en georganiseerd. Daarnaast zijn de feitelijke gang van zaken en de ervaringen met het project in kaart gebracht. Hierbij is gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:</p> <ul style="list-style-type: none">• documentstudie;• interviews met experts;• interviews met projectmedewerkers;• analyse van de projectregistratie;• interviews met slachtoffers (33, respons 42%);• inventarisatie van achtergronden van niet-deelname;• workshop met projectmedewerkers.
Ontwikkelingen in binnen- en buitenland	<p>Onderzoeksresultaten</p> <p>Het onderzoek is gestart met een inventarisatie van (vergelijkbare) initiatieven in binnen- en buitenland. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen de Angelsaksische en de Europese/continentale aanpak. In Angelsaksische</p>

programma's maakt het herstelgesprek in de regel verplicht onderdeel uit van het jeugdstrafrecht, terwijl in Europa de herstelgesprekken complementair zijn aan het strafrecht en doorgaans op vrijwillige basis plaatsvinden. De Nederlandse situatie vertoont de meeste overeenkomsten met de complementaire aanpak. Bij de inventarisatie is dan ook met name aandacht geweest voor de continentale aanpak.

Opzet en uitvoering	Bij de uitvoering van het project Slachtoffer-dadergesprekken vervult SHN een spilfunctie. Naast de voorbereidende, begeleidende en organisatorische rol die SHN vervult, leiden de medewerkers van SHN ook het feitelijke gesprek tussen slachtoffer en dader. SHN werkt nauw samen met de netwerkpartners, zoals de politie, het OM, de reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming. De stichting Slachtoffer in Beeld (SiB) vervult binnen het project een administratieve en ondersteunende functie. Als de dader niet vertegenwoordigd wordt door een netwerkpartner, neemt SiB deze rol op zich.
Planopzet	<p>De planopzet, opgesteld door SHN, vloeit voort uit praktijkervaringen. De projectcoördinatoren voeren het project in de vijf pilotregio's grotendeels uit zoals aangegeven in de handleiding. De planopzet wordt steeds aangepast en verbeterd op basis van de bevindingen in de praktijk.</p> <p>De vrijwilligers van SHN hebben de taak om slachtoffers tijdens het eerste gesprek met SHN standaard te attenderen op de mogelijkheid een gesprek met de dader aan te gaan. Vervolgens is het aan het slachtoffer om hier al dan niet (na verloop van tijd) op in te gaan.</p> <p>Als een slachtoffer aangeeft interesse te hebben, raakt de projectcoördinator van SHN bij het project betrokken. Deze stelt een dossier op, 'zoekt' de dader bij de zaak, bereidt het slachtoffer voor op het gesprek en begeleidt het slachtoffer-dadergesprek. Hiertoe hebben de projectcoördinatoren een opleiding tot mediator gevolgd.</p>
Beleid versus praktijk	<p>In de praktijk blijken de projectcoördinatoren meer taken op zich te nemen dan in de planopzet beschreven is. Zo komt het voor dat de aanvraag voor een gesprek direct via hen verloopt, zonder tussenkomst van de vrijwilliger. Ook voeren zij soms het voorgesprek met het slachtoffer en zelfs, als de situatie daar om vraagt, met de dader.</p> <p>Om te bepalen of slachtoffers en daders geschikt zijn voor deelname aan een gesprek, zijn criteria opgesteld. In de praktijk wordt de lijst met criteria niet strikt gehanteerd, maar gebruikt als checklist.</p>
Knelpunten	<p>De vrijwilligers in alle pilotregio's geven aan dat zij een barrière ervaren om over het slachtoffer-dadergesprek, en dus over de dader, te beginnen. Daarnaast bestaat bij de projectcoördinatoren de indruk dat het project binnen de netwerkorganisaties op bestuurlijk niveau (nog) niet wordt gedragen. Dit maakt dat de uitvoering van het project bij de daderorganisaties sterk afhangt van de individuele inzet van uitvoerders.</p>

Achterblijvende instroom	De instroom van deelnemers aan slachtofferdadergesprekken is sterk achtergebleven bij de raming. Door de onbekendheid en onwennigheid met het relatief nieuwe project, zowel onder (vrijwilligers van) Slachtofferhulp als de netwerkpartners, wordt de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek namelijk lang niet altijd voorgesteld. Daarnaast bleek de gemaakte schatting (dat 50% van de pogingen leidt tot een bemiddeling) te hoog. In de praktijk blijkt in veertig procent van de gevallen dat het slachtoffer het initiatief neemt een bemiddeling tot stand te laten komen.
Ervaringen slachtoffers	In de voorlaatste fase van het onderzoek is gesproken met slachtoffers die een gesprek hebben gehad met de dader én met slachtoffers waarbij het gesprek geen doorgang heeft gevonden. In de interviews is ingegaan op hun ervaringen met de totale gang van zaken (van voorbereiding tot nazorg) en het uiteindelijke resultaat. Tevens is gevraagd naar ideeën voor voortzetting van het project.
Kenmerken deelnemers	De slachtoffers met wie is gesproken, hebben te maken gehad met relatief zware delicten zoals moord, geweldsdelicten, diefstal met geweld en zeden-delicten. Bijna twee derde van de slachtoffers is vrouw. Uit de interviews met slachtoffers blijkt dat de dader in een aantal gevallen iemand uit de (directe) omgeving van het slachtoffer is.
Motivatie en verwachtingen	Een veel genoemde reden om de confrontatie met de dader aan te gaan was de angst voor een nieuwe ontmoeting. Ook het antwoord krijgen op vragen, het ontvangen van (oprechte) excuses en het kunnen uiten van frustraties werden vaak als motief voor deelname genoemd. Naast de redenen voor deelname zijn de verwachtingen van slachtoffers geïnventariseerd. Deze bleken veelal overeen te komen met de motivatie voor deelname. Het bleek voor de respondenten lastig om de verwachtingen die men vooraf had in retrospect te benoemen.
Procedure en werkwijze	De meeste slachtoffers zijn tevreden over de wijze waarop zij zijn geattendeerd en voorbereid. Ook over de gang van zaken tijdens het gesprek met de dader is men over het algemeen positief. Enkele slachtoffers waren minder tevreden. Deze ontevredenheid had met name betrekking op de werkwijze van de bemiddelaar. Bij enkele slachtoffers wekte de neutrale houding van de bemiddelaar negatieve gevoelens op.
Bijdrage aan verwerking	Voor een groot deel van de slachtoffers heeft het gesprek geholpen bij de verwerking. Het feit dat men vragen kon stellen en de dader kon confronteren met het veroorzaakte leed heeft bij nagenoeg alle slachtoffers positief uitgewerkt. Daarbij heeft de ontmoeting bij een deel van de slachtoffers haat- en angstgevoelens verminderd. Niettemin zijn er slachtoffers die minder positieve ervaringen hebben. De slachtoffers die geen gesprek met de dader zijn aangegaan, bleken het meest negatief. Hoewel een kwart de poging op zichzelf als positief heeft ervaren, noemt het merendeel toch met name negatieve effecten.

Suggesties voor toekomst De slachtoffers is gevraagd naar suggesties voor de uitvoering van het project om zo tot betere resultaten te komen. Een aantal suggesties heeft betrekking op de voorbereiding van de deelnemers op het te voeren gesprek en het attenderen op de mogelijke risico's (bijvoorbeeld het risico van afwijzing van het verzoek door de dader). Wanneer slachtoffers beter geïnformeerd zijn, kunnen te hoge verwachtingen worden getemperd en teleurstellingen worden beperkt.

Conclusies

Opzet en organisatie goed De opzet en organisatie van het project is goed. Het project is helder omschreven in een projectplan, waarin uitgebreid alle fasen in het totale proces zijn beschreven. Hieraan gekoppeld is per type medewerker beschreven welke taken moeten worden uitgevoerd en op welke wijze dit dient te geschieden.

Kwantitatief resultaat kan beter Voor wat betreft de uitvoering van het project is de voorbereiding nog voor verbetering vatbaar. De mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek wordt lang niet altijd voorgesteld. Redenen hiervoor zijn de onwennigheid van vrijwilligers met het project of onvoldoende kennis over het belang en de mogelijkheden van een slachtoffer-dadergesprek. Het gevolg hiervan is dat minder gesprekken zijn gerealiseerd dan was beraamd. Op kwantitatief niveau heeft het project zijn doel dus niet bereikt.

Kwalitatief resultaat goed Wanneer het tot een gesprek komt, zijn de resultaten over het algemeen positief. Slachtoffers zijn vrijwel allemaal positief over zowel de procedure (voorbereiding, begeleiding) als het eindresultaat (bijdrage aan de verwerking van het incident). Op het kwalitatieve vlak is dus wel sprake van een positief resultaat.

Aanbevelingen

Betere attendering en voorbereiding Op basis van de bevindingen is een aantal aanbevelingen gedaan. Deze hebben in de eerste plaats betrekking op de uitvoering van het project. Met name met betrekking tot de attendering en de voorbereiding van het slachtoffer is nog winst te behalen.

Organisatorische inbedding Ook is een aantal aanbevelingen gedaan met betrekking tot de organisatie. Een belangrijke aanbeveling betreft het belang van een betere inbedding van het project in de betrokken organisaties.

Meer afstemming op beleidsniveau Tot slot zijn aanbevelingen voor de ontwikkeling van het beleid gedaan, zoals grotere afstemming tussen projecten die door verschillende organisaties worden ontwikkeld, opdat niet opnieuw het wiel hoeft te worden uitgevonden. Ook kan de positie van slachtoffer-dadergesprekken in het justitieel traject nader worden bezien. Een groot deel van de gesprekken vindt voor de strafzitting plaats. Het betrekken van deelname aan het gesprek in de strafmaat kan tot teleurstelling bij slachtoffers leiden.

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond van het onderzoek

De rol van het slachtoffer in het huidige Nederlandse strafrechtstelsel is gering. De bestraffing van de dader is een zaak tussen staat en dader, het slachtoffer staat daar in feite buiten. Hoewel het slachtoffer van een delict bij de bestraffing van de dader geen rol speelt, is een ontwikkeling gaande waarbij de aandacht voor het slachtoffer groeiende is. Door deze ontwikkelingen krijgt het slachtoffer in toenemende mate de rol van rechthebbende en niet uitsluitend de rol van getuige. Het slachtoffer verwerft op deze wijze een plaats in het strafproces. Het strafrechtstelsel heeft zich daardoor ontwikkeld van een dadergericht systeem tot een meer integraal systeem waarbij het slachtoffer recht heeft op een behoorlijke bejegening, tijdige informatieverstrekking en schadevergoeding.

Deze ontwikkeling is reeds gaande vanaf de jaren zeventig. In die jaren werden de Bureaus Slachtofferhulp opgericht. Het slachtofferbeleid ontwikkelde zich verder in de jaren tachtig toen slachtofferzorg ook een aandachtspunt werd bij de politie en het Openbaar Ministerie (OM). Met de landelijke invoering van de regelgeving Terwee (april 1995) werden de rechten van slachtoffers opnieuw verder uitgebouwd. De politie werd verplicht bij de aangifte alle relevante informatie met betrekking tot de positie van het slachtoffer op te nemen en het slachtoffer door te verwijzen naar een Bureau Slachtofferhulp. Ook de laatste jaren is er een nieuwe golf van ontwikkelingen die het slachtoffer ten goede komt. De mogelijkheid van de schriftelijke slachtofferverklaring (ingevoerd in mei 2004) en het spreekrecht van het slachtoffer in de rechtszaal (ingevoerd in januari 2005) zijn voorbeelden van deze recente trend.

De meer centrale positie (en actieve houding) van het slachtoffer komt ook buiten de rechtszaal tot uitdrukking. Het voormalige project Herstelbemiddeling en het project Slachtoffer-dadergesprekken zijn daar voorbeelden van. Bij beide projecten was een centraal doel dat het slachtoffer de mogelijkheid kreeg en nam om het delict te verwerken. Waar bij het project Herstelbemiddeling de resultaten zowel het slachtoffer als de dader ten goede moesten komen, is de primaire doelstelling van de slachtoffer-dadergesprekken gericht op het slachtoffer.

De veronderstelling dat een gesprek tussen slachtoffer en dader leidt tot een snellere en betere verwerking van het delict, speelde een hoofdrol bij de opzet van het project Slachtoffer-dadergesprekken in oktober 2004. Het project is geïnitieerd door Slachtofferhulp Nederland (SHN) en gefinancierd door het Ministerie van Justitie.

De eerste subsidieperiode voor het project liep tot 1 januari 2006. Het project wordt voortgezet, maar nu de eerste subsidieperiode is afgerond, wil het

ministerie inzicht in de opzet en werkwijze van het project en in de ervaringen van de deelnemende slachtoffers. RegioPlan Beleidsonderzoek heeft dit onderzocht. Gezien de doelstelling van het project (het slachtoffer staat centraal en de resultaten moeten met name het slachtoffer ten goede komen) ligt de nadruk in het onderzoek op de resultaten voor het slachtoffer. Het gaat daarbij om de situatie waarbij het slachtoffer zelf het initiatief heeft genomen voor een gesprek met de dader. In het project kunnen gesprekken echter ook geïnitieerd worden door de dader.

Mede op basis van de uitkomsten van het onderzoek beslist het ministerie of de gesprekken een reguliere en landelijke voorziening binnen het slachtofferbeleid kunnen worden.

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling van het onderzoek valt uiteen in twee delen: vragen over de opzet en organisatie van het project en vragen over de feitelijke gang van zaken en de ervaringen met het project. Uit eerder onderzoek (Homburg e.a., 2002) is gebleken dat de organisatie en werkwijze cruciale factoren zijn voor het slagen van initiatieven op dit terrein. Met andere woorden: is het slachtoffer-dadergesprek zodanig opgezet en wordt het zodanig uitgevoerd dat de uitgangspunten goed tot hun recht kunnen komen? In het onderstaande volgen de onderzoeksvragen over de opzet van het project en over de feitelijke gang van zaken en de ervaringen van de slachtoffers.

A. Vragen over de opzet van het project

1. Wat zijn de beoogde resultaten van de gesprekken?
2. Op welke wijze moeten de gesprekken tot de beoogde resultaten leiden? Wordt er gebruik gemaakt van een bepaalde methodiek?
3. Op welke wijze zijn de gesprekken georganiseerd (selectie slachtoffers, te hanteren procedures, kwaliteitseisen mediators)?
4. Voor welke categorieën slachtoffers worden gesprekken georganiseerd?
5. Op welke wijze worden deze categorieën geattendeerd op de mogelijkheid een gesprek met de dader aan te gaan?
6. Met welke organisaties wordt in dit project samengewerkt en op welke wijze?

B. Vragen over de feitelijke gang van zaken in het project

7. Hoeveel slachtoffers hebben aan het project deelgenomen? Is het feitelijk aantal gesprekken substantieel lager dan verwacht?
8. Welke slachtoffers hebben zich aangemeld voor een gesprek?
9. Wat is de feitelijke gang van zaken vanaf het moment dat een slachtoffer kenbaar maakt dat hij een gesprek wil met de dader? Hoe worden slachtoffers begeleid?
10. Wat zijn de bereikte positieve of negatieve resultaten van een gesprek vanuit het perspectief van het slachtoffer?

11. Wat zijn de ervaringen van de slachtoffers die uiteindelijk geen gesprek met de dader hebben gevoerd?
12. Wat zijn mogelijke verklaringen voor de resultaten van het project? Kan de wijze waarop het project is opgezet en uitgevoerd een verklaring zijn?
13. Welke lessen kunnen uit de ervaringen met de uitvoering worden getrokken ten behoeve van een eventueel verdere toepassing?

1.3 Gehanteerde methoden en respons

Gehanteerde methoden

Teneinde de bovenstaande vragen te beantwoorden, zijn de volgende methoden van onderzoek gebruikt:

- documentstudie;
- interviews met experts;
- interviews met projectmedewerkers;
- analyse van de projectregistratie;
- face-to-face- en telefonische interviews met slachtoffers;
- inventarisatie van achtergronden van niet-deelname;
- een workshop met projectmedewerkers.

Documentstudie

Om inzicht te krijgen in het doel en de opzet van het project is alle beschikbare informatie daaromtrent opgevraagd bij de relevante organisaties. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken opgesteld door SHN; de Projectaanvraag Dader-slachtofferconfrontaties van SHN; het Werkdocument Begeleidingscommissie Slachtoffer-dadergesprekken van SHN; verscheidene notulen van bijeenkomsten van de begeleidingscommissie van het project en beleidsdocumenten. De documentstudie heeft inzicht verschaft in de organisatorische inbedding van het project in de pilotregio's en in de werkwijze zoals deze op papier is weergegeven. Om het doel en de opzet van het project in een kader te kunnen plaatsen, is (internationale) literatuur bestudeerd over herstelgesprekken.¹

Interviews met experts

De interviews met experts dienden om de achtergronden van de slachtoffer-dadergesprekken in de context van het Nederlandse slachtofferbeleid te verduidelijken, zowel inhoudelijk als beleidsmatig. De volgende interviews zijn gehouden.

- Voor de inhoudelijk expertise over herstelrecht is een strafjurist (tevens hoofddocent Strafwetenschappen aan de Erasmusuniversiteit) geïnterviewd.

¹ In hoofdstuk 2 treft u in voetnoten de verwijzingen naar de geraadpleegde literatuur.

- Een beleidsmedewerker van het Ministerie van Justitie heeft in een interview de beleidsachtergronden toegelicht en aangegeven welke positie slachtoffer-dadergesprekken (herstelrecht) in het huidige slachtofferbeleid/-strafrechtstelsel innemen.
- Door middel van een interview met een stafmedewerker Onderzoek en Beleid van Slachtofferhulp Nederland en een medewerker van Slachtoffer in Beeld (SiB) is inzicht verkregen in de opzet en doelstelling van het project.

Interviews met projectmedewerkers

In interviews met projectmedewerkers is nagegaan of de opzet van het project volgens de documenten en de deskundigen overeenkomt met de uitvoering in de praktijk. In totaal zijn drie groepsinterviews gehouden waarbij de projectcoördinatoren, teambegeleiders en vrijwilligers van SHN en een aantal betrokken netwerkpartners (daderkant) betrokken waren. De groepsinterviews vonden in de volgende pilotregio's plaats:

- Noord-Brabant/Limburg;
- Groningen/Friesland/Drenthe;
- IJsselland/Flevoland/Noord-Holland.

Per interview is gevraagd naar de opzet en uitvoering van het project in de betreffende regio en naar de resultaten van het project volgens de respondenten. Ook is aan de betrokken projectmedewerkers gevraagd of het slachtoffer-dadergesprek naar hun inzicht een regulier aanbod moet worden voor slachtoffers.

In bijlage 2 treft u een overzicht aan van de informanten die ons tijdens de interviews en de groepsgesprekken te woord hebben gestaan.

Analyse van de projectregistratie

Een analyse van de projectregistratie, aangeleverd door SiB, heeft inzicht gegeven in het aantal slachtoffers dat wel en dat niet deelgenomen heeft aan een slachtoffer-dadergesprek. Ook de achtergrondkenmerken van de slachtoffers en delictkenmerken konden uit de registraties worden opgemaakt.

Face-to-face-interviews met slachtoffers

Om de ervaringen met het project van de slachtoffers zelf in beeld te brengen, zijn de slachtoffers die daadwerkelijk een gesprek met de dader hebben gevoerd, geïnterviewd. In totaal hebben 36 slachtoffers op eigen initiatief deelgenomen aan een slachtoffer-dadergesprek. Van hen zijn 33 personen benaderd voor een interview.² Vanwege het gevoelige onderwerp en de privacy van de slachtoffers zijn de slachtoffers schriftelijk benaderd door Slachtofferhulp Nederland. Veertien slachtoffers hebben we bereid gevonden om aan het onderzoek deel te nemen:

- Negen slachtoffers in de regio Noord-Brabant/Limburg.
- Vier slachtoffers in de regio Groningen/Friesland/Drenthe.

² Op basis van het oordeel van de projectcoördinator van SHN, zijn drie slachtoffers niet benaderd omdat zij te getraumatiseerd zijn.

- Eén slachtoffer in de regio IJsselland/Flevoland/Noord-Holland.
- In de interviews is gebruik gemaakt van een open vragenlijst waarin werd gevraagd naar hun verwachtingen van het slachtoffer-dadergesprek, wat het gesprek voor hen betekend heeft en naar de begeleiding door SHN.

Telefonische interviews met slachtoffers

Gedurende de projectperiode is een gesprek met de dader voor 46 slachtoffers uiteindelijk niet doorgegaan ondanks het feit dat zij daartoe het initiatief hadden genomen. Ook zij zijn benaderd door Slachtofferhulp met informatie over het onderzoek en een verzoek tot deelname aan een telefonisch interview. Negentien slachtoffers hebben hun medewerking verleend:

- Zes slachtoffers in de regio Noord-Brabant/Limburg.
- Acht slachtoffers in de regio Groningen/Friesland/Drenthe.
- Vijf slachtoffers in de regio IJsselland/Flevoland/Noord-Holland.

In de telefonische interviews is de slachtoffers, eveneens aan de hand van een open vragenlijst, gevraagd waarom het gesprek uiteindelijk geen doorgang heeft gevonden. Daarnaast is hen gevraagd naar hun verwachtingen van het gesprek en naar de begeleiding door SHN.

Informatieverzameling achtergronden niet-deelname

Al voorafgaand aan het onderzoek was bekend dat de aanmeldingen voor slachtoffer-dadergesprekken zijn achtergebleven bij de verwachtingen. Om inzicht te krijgen in de achtergronden van niet-deelname is gedurende een periode van 1,5 maand bijgehouden wat daarvan de redenen zijn. Vrijwilligers van SHN hebben daartoe geregistreerd:

- waarom slachtoffers door SHN niet gewezen zijn op de mogelijkheid voor een Slachtoffer-dadergesprek, of
- waarom slachtoffers die in deze periode een (eerste) gesprek hadden met SHN het aanbod voor een slachtoffer-dadergesprek hebben afgewezen.

De vrijwilligers konden dit doen door een korte vragenlijst in te vullen. In de vragenlijst was ook aandacht voor de achtergrondkenmerken van het slachtoffer en de aard van het delict.

Workshop met projectmedewerkers

Als afsluiting van het onderzoek is een workshop georganiseerd voor de medewerkers van het project Slachtoffer-dadergesprekken. Doel van de workshop was een reflectie op de uitkomsten van het onderzoek. Aan de hand van stellingen over de opzet, organisatie en resultaten van het project en over de ervaringen van de slachtoffers is met de projectmedewerkers gesproken.

Respons slachtoffers

In de periode van oktober 2004 tot en met december 2005, hebben 36 slachtoffers in de vijf pilotregio's op eigen initiatief een gesprek gevoerd met de dader. Het gaat hierbij uitsluitend om gesprekken waarbij het slachtoffer het initiatief heeft genomen. Van de 36 slachtoffers zijn 33 slachtoffers benaderd met het verzoek deel te nemen aan het onderzoek. Van hen hebben veertien mensen hun medewerking verleend. Dat betekent dat de respons 42 procent

bedraagt. Daarnaast geldt voor 49 slachtoffers dat een door hen aangevraagd gesprek niet is doorgegaan. Van hen zijn 46 mensen benaderd.³ Negentien slachtoffers hebben vervolgens deelgenomen aan het onderzoek (41%). Tabel 1.1 geeft een overzicht van de benadering en respons van slachtoffers per regio.

Tabel 1.1 Benadering en respons van slachtoffers naar regio (in absolute aantallen)

Regio	NB/Limburg		Gr/Fr/Dr		IJss/FI/NH		Totaal	
	B*	R*	B	R	B	R	B	R
Gesprek met dader	24	9	7	4	2	1	33	14 (42%)
Gesprek niet doorgegaan	24	6	13	8	9	5	46	19 (41%)
Totaal	48	15	20	12	11	6	79	33 (42%)

* B = benaderd (aantal slachtoffers dat is benaderd voor deelname aan het onderzoek).

* R = respons (aantal slachtoffers dat heeft deelgenomen aan het onderzoek).

Op basis van deze responsaantallen kan een kwalitatief beeld gegeven worden van de ervaringen van slachtoffers met (een poging tot) een slachtoffer-dadergesprek.

1.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft op basis van literatuurstudie en interviews met deskundigen de beleidsmatige en wetenschappelijke achtergrond van het project. In hoofdstuk 3 komt de organisatie volgens de planopzet en de uitvoering in de praktijk aan de orde. De omvang en achtergrond van de deelname en niet-deelname aan het project wordt in hoofdstuk 4 beschreven. Hoofdstuk 5 gaat in op de ervaringen van de geïnterviewde slachtoffers met het project Slachtoffer-dadergesprekken. Het rapport sluit af met de conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 6).

³ In principe zijn alle slachtoffers die hebben deelgenomen aan een slachtoffer-dadergesprek óf die hiertoe een poging hebben ondernomen door Slachtofferhulp benaderd. Hierop is in enkele gevallen een uitzondering gemaakt. Het ging hier om drie slachtoffers die in eerste instantie hadden aangegeven gebruik te willen maken van slachtoffer-dadergesprekken, maar waarbij het gesprek als gevolg van een miscommunicatie uiteindelijk geen doorgang heeft gevonden. Ook zijn drie slachtoffers niet benaderd omdat zij, naar het oordeel van de betrokken bemiddelaar van Slachtofferhulp, te zeer getraumatiseerd zijn om belast te worden met een verzoek tot deelname.

2 SLACHTOFFER-DADERGESPREKKEN VERKEND

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de theoretische achtergrond van slachtoffer-dadergesprekken uiteengezet. We hebben niet de illusie om in dit hoofdstuk tot een volledige en gedetailleerde beschrijving van het brede terrein van herstelgesprekken te komen. Wel beschrijven wij in dit hoofdstuk een aantal vergelijkbare projecten elders in de wereld. Zij zijn bijvoorbeeld vergelijkbaar wat betreft het doel van de herstelgesprekken, de vorm van de gesprekken of de doelgroep waar ze op gericht zijn. Ook bespreken wij onderzoek naar vergelijkbare projecten. Aan de hand daarvan kan geïllustreerd worden wat de ervaringen van slachtoffers elders in de wereld zijn en welke aandachtspunten er zijn bij zowel de uitvoering van herstelgesprekken als bij onderzoek er naar. Het hoofdstuk is gebaseerd op bestudering van (inter)nationale literatuur en interviews met enkele deskundigen op het gebied van herstelrecht (wetenschappers en beleidsmakers). Eerst beschrijven we kort wat herstelrecht is en hoe herstelgesprekken internationaal worden toegepast. Daarna volgt een nadere beschouwing van de ontwikkelingen in Nederland. We besluiten het hoofdstuk met de ontstaansgeschiedenis van het onderwerp van dit onderzoek: het project Slachtoffer-dadergesprekken.

2.1.1 Herstelrecht en herstelgesprek

Slachtoffer-dadergesprekken maken onderdeel uit van de toepassingen die mogelijk zijn binnen het herstelrecht. Wij geven daarom eerst een korte beschrijving van herstelrecht. Dit is een proces, aldus de Engelse criminoloog Marshall (1998), waarbij bij een delict betrokken partijen samen besluiten over de reactie op het conflict en de gevolgen. Het wezenlijke element van herstelrecht is dat de partijen zelf de reactie bepalen op het conflict. Echter, over de concrete inhoud van herstelrecht bestaat geen eensgezindheid. Er zijn grote verschillen in opvatting over wat herstel precies inhoudt, over de wijze waarop het kan en moet worden nagestreefd, de verhouding tussen de informele processen en het formele justitieapparaat, over de reikwijdte van het herstelrechtelijke alternatief, et cetera (Mc Cold, 1998).

De essentie van herstelrecht is in ieder geval dat er een koppeling wordt gemaakt tussen slachtoffer en dader. In dit evaluatieonderzoek staat het herstelgesprek centraal: een instrument in het herstelrecht waarbij de psychische verwerking van het delict bij het slachtoffer voorop staat. Doorgaans wordt een herstelgesprek geleid door een onafhankelijke bemiddelaar. De mate waarin de uitkomsten van een herstelgesprek van invloed zijn op het strafrechtelijk proces, kan verschillen. Vaak heeft het herstelgesprek mede tot doel om de strafrechtelijke afdoening te beïnvloeden (bijvoorbeeld door celstraf te

vervangen door taakstraf of schadevergoeding).¹ Soms is deze beïnvloeding nadrukkelijk niet beoogd (Frijns en Mooren, 2004).

2.2 Ervaringen in het buitenland

In de literatuur zijn beschrijvende en evaluatiestudies bekend over honderden herstelgerichte praktijken in Australië, Canada, Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten en Europa.² Vaak zijn deze praktijken ontstaan vanuit een aanpak die gericht is op jeugdige daders. In een aantal gevallen zijn (later) ook programma's voor volwassen daders opgezet.

Bij de verschillende praktijken kan een onderscheid gemaakt worden naar de Angelsaksische en de Europese/continentale aanpak. Het verschil bestaat grofweg hieruit: in Angelsaksische programma's maakt het herstelgesprek in de regel verplicht onderdeel uit van het jeugdstrafrecht, terwijl in Europa de herstelgesprekken complementair zijn aan het strafrecht en doorgaans op vrijwillige basis plaatsvinden. De afspraken die uit de gesprekken voortkomen, kunnen onderdeel zijn van de uiteindelijke sanctie die de rechter oplegt: ze zijn niet per definitie een vervanging van de strafrechtelijke weg. Aangezien de situatie in Nederland meer overeenkomt met deze complementaire aanpak, beperken wij ons bij het beschrijven van internationale voorbeelden (subparagraaf 2.2.1) hoofdzakelijk tot Europa.

Een ander verschil is gelegen in de vorm waarin de gesprekken plaatsvinden. Waar het in Angelsaksische landen vaak gaat om conferenties waarbij alle partijen die op enige wijze betrokken zijn bij het conflict (bijvoorbeeld de politie en de families van de betrokkenen) deelnemen aan de gesprekken, gaat het in Europa in de regel om bemiddelingen met een beperkter aantal deelnemers. De (jeugdige) daders worden vaak begeleid door één of twee familieleden en ook het slachtoffer wordt door iemand bijgestaan (Weitekamp, 2005).

2.2.1 Voorbeelden

Binnen de gevonden voorbeelden van internationale toepassingen van herstelgesprekken, neemt het project Slachtoffer-dadergesprekken op één aspect een uitzonderlijke positie in. In vrijwel alle programma's waarin herstelgesprekken worden toegepast, is het de bedoeling dat het gesprek resulteert in afspraken tussen dader en slachtoffer. Het gaat dan om afspraken om de geleden schade te herstellen, aan het slachtoffer en/of aan de maatschappij. De afspraken die gemaakt worden, kunnen van invloed zijn op de uiteindelijke strafbepaling door de rechter. In het project Slachtoffer-dadergesprekken

¹ Zie hiervoor de verschillende praktijkvoorbeelden van projecten zoals beschreven in: *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*. The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), 2000. Leuven: Leuven University Press.

² Zie bijvoorbeeld Braithwaite (1999) en Walgrave (2000).

worden dergelijke afspraken niet gemaakt. De gesprekken hebben hoofdzakelijk tot doel om het slachtoffer te helpen bij de verwerking van het delict. Tijdens ons literatuuronderzoek zijn wij slechts enkele buitenlandse voorbeelden tegengekomen van andere programma's waarbij het maken van afspraken evenmin tot de doelstellingen behoort. Een voorbeeld is het Texaanse programma waarbij, op verzoek van de (nabestaanden van) slachtoffers, daders van ernstige delicten bezocht kunnen worden in de gevangenis. Het gaat dan vaak om lang gestraften of ter dood veroordeelden, bij wie het gesprek geen invloed heeft op de straf. Wel komt het voor dat de gesprekken van invloed zijn op de beslissing tot vervroegde/voorwaardelijke invrijheidsstelling (*'parole'*) (Van Ness, 2005).

We beschrijven in deze paragraaf kort enkele programma's die op enige wijze raakvlakken hebben met het Nederlandse project Slachtoffer-dadergesprekken. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om (een combinatie van) raakvlakken op het terrein van doelgroep (volwassenen), doel (hulp voor slachtoffer bij verwerking), vorm (gesprek tussen dader en slachtoffer in plaats van een conferentie van betrokkenen en hun families) of relatie tot het strafrecht (geen beïnvloeding beoogd). De voorbeelden die wij beschrijven, betreffen (onder andere vanwege de vergelijkbaarheid van strafrechtssystemen) voorbeelden van het Europese vasteland. Bij deze voorbeelden gaat het zonder uitzondering wel om programma's waarbij het maken van afspraken mede het doel is van het herstelgesprek.

Oostenrijk

In Oostenrijk kunnen sinds het midden van de jaren '80 jeugdige daders met hun slachtoffer in contact worden gebracht. Sinds 1987 is deze mogelijkheid er ook in het volwassenenstrafrecht. Dit lijkt een opmerkelijk vroege start voor het als streng en conservatief bekendstaande land (Pelikan, 2000). Maar juist de strenge straffen voor jonge delinquenten waren de oorzaak van de behoefte aan nieuwe, herstelrechtelijke mogelijkheden.

In de pilotfase van het project, dat uitsluitend gericht was op jongere daders, bleek (tegen de verwachting in) dat veel slachtoffers bereid waren om mee te werken aan een herstelgesprek. Herstelgesprekken zijn daarna ook toegankelijk gemaakt voor volwassen daders en hun slachtoffers. Pelikan (2000, p.131) meldt dat hierbij restricties zijn gesteld aan de ernst van de delicten waarbij een herstelgesprek mogelijk is (alleen delicten waarbij maximaal drie jaar celstraf kan worden opgelegd, komen in aanmerking). De werkwijze die wordt gehanteerd, is gaandeweg ontstaan en aangepast aan de ervaringen in de praktijk. Zo is na verloop van tijd ook duidelijk geworden dat bij bepaalde delicten een herstelgesprek niet zinvol is (bijvoorbeeld drugsgerelateerde delicten en winkeldiefstal, Pelikan (2000, p.138)).

Waar bij het programma voor jongeren de mogelijkheid van herstel als alternatief voor celstraf het doel is, gaat het bij herstelgesprekken voor volwassenen nadrukkelijker om het bereiken van 'symbolisch' herstel in plaats van materiële genoegdoening. Maar ook hier worden de afspraken die in het gesprek gemaakt worden, betrokken in de strafrechtelijke procedure. De

openbare aanklager of de rechter die de zaak onder behandeling heeft, bepaalt vervolgens in hoeverre de afspraken een eventuele reguliere straf kunnen vervangen.

De openbare aanklager selecteert de zaken die in aanmerking kunnen komen voor een herstelgesprek. Het gesprek wordt vervolgens begeleid door getrainde mediators. Bij de start van het programma waren deze mediators ook reclasseringswerker maar inmiddels is ervoor gekozen om deze functies strikt te scheiden, ten behoeve van de neutraliteit van de bemiddelaar.

Pelikan beschrijft in het eerder aangehaalde paper een aantal resultaten van het programma voor volwassenen. Het merendeel (85%) van zowel de daders als de slachtoffers is bereid tot deelname aan een herstelgesprek en wanneer er een face-to-facegesprek plaatsvindt, is de mate waarin de dader de gemaakte herstelafspraken nakomt aanmerkelijk hoger dan wanneer indirecte bemiddeling plaatsvindt.

Duitsland

Ook in Duitsland werd halverwege de jaren '80 een start gemaakt met herstelgesprekken voor jeugdige daders. Niet alleen de behoefte aan minder strenge straffen om daders beter te kunnen reïntegreren, maar juist ook de wens om slachtoffers meer te betrekken bij de strafrechtelijke afdoening van het delict, waren in Duitsland redenen om tot herstelgesprekken te komen (Bannenbergh, 2000).

De eerste projecten voor jongeren en volwassenen zijn opgezet door juristen en maatschappelijk werkers die daders begeleidden. Later zijn ook medewerkers van slachtofferorganisaties bij de projecten betrokken (Bannenbergh, 2000, p.253).

De positieve resultaten van de eerste projecten leidden ertoe dat veel nieuwe projecten werden opgezet en (meestal) werden uitgevoerd door organisaties die speciaal werden opgericht voor het begeleiden van herstelgesprekken. Er is bewust voor gekozen dat de organisaties die de bemiddeling begeleiden niet ook andere dienstverlening bieden aan dader of slachtoffer, dit ten behoeve van de onpartijdigheid van de bemiddelaar (Bannenbergh, 2000, p.264).

In de regel bepaalt de openbare aanklager aan het begin van de juridische procedure of een herstelgesprek tot de mogelijkheden behoort. Alle delicten die van geringe of gemiddelde zwaarte zijn en een natuurlijk persoon als slachtoffer hebben, komen in aanmerking voor een herstelgesprek. Bannenbergh (2000, p.266) laat zien dat in ruim de helft van de zaken waarbij een herstelgesprek plaatsvond, een geweldsdelict was gepleegd. Bij ruim drie kwart van de zaken met volwassen daders kwamen dader en slachtoffer tot succesvolle afspraken voor herstel. De aard van het delict bleek niet van invloed op het succes van het gesprek (Bannenbergh, 2000, p.267). De meeste deelnemers aan een herstelgesprek geven aan positief te zijn over de mogelijkheid. Toch constateert Bannenbergh een kwantitatieve onderbenutting van de mogelijkheden voor herstelgesprekken. Ze wijt dit aan het te geringe enthousiasme voor herstelgesprekken onder de mogelijke verwijzers, te weten openbare aanklagers en rechters (Bannenbergh, 2000, p. 270).

Frankrijk

In dezelfde periode als in Duitsland en Oostenrijk zijn in Frankrijk initiatieven voor herstelgesprekken tussen (jeugdige en volwassen) daders en slachtoffers van de grond gekomen. Jullion (2000) relateert de opkomst van herstelgesprekken onder andere aan het ontstaan van een organisatie voor slachtofferhulp in 1982. Bij de Franse projecten is, anders dan in de eerder beschreven voorbeelden, een overkoepelende organisatie voor slachtofferhulp nauw betrokken. Deze organisatie doet onderzoek naar bemiddeling en verzorgt scholing voor bemiddelaars.

Met de herstelgesprekken wordt onder andere beoogd dat het slachtoffer meer aandacht krijgt. Ook dienen de gesprekken een snellere afhandeling van strafzaken te bewerkstelligen en wordt het justitiële apparaat ontlast.

De uitvoering van de Franse projecten is verre van uniform, aangezien de uitvoerders (aanklagers en rechters) in Frankrijk een redelijk onafhankelijke positie hebben en zelf verantwoordelijk zijn voor het opbouwen en onderhouden van een netwerk met organisaties die van belang zijn voor de herstelgesprekken (Jullion, 2000, p.218). Als gevolg hiervan is het lastig om een uniforme beschrijving te geven van de Franse werkwijze en de resultaten ervan. Desondanks is het mogelijk een aantal algemeen geldende uitspraken te doen.

De openbare aanklager neemt in de regel het besluit tot een herstelgesprek en houdt de supervisie erover. Wanneer dader en slachtoffer willen mee werken, krijgt ieder van hen een eigen bemiddelaar toegewezen.

De herstelgesprekken hebben tot doel om tot afspraken te komen waarbij de dader probeert de schade die hij het slachtoffer heeft berokkend zoveel mogelijk te vergoeden.

Jullion (2000, p.237) stelt dat het (mede vanwege de diversiteit aan projecten) niet goed mogelijk is om gefundeerde uitspraken te doen over de resultaten van de projecten.

België

In België waren eveneens de eerste programma's waarbij herstelgesprekken werden uitgevoerd, gericht op jeugdige daders. Ook hier zijn de ontwikkelingen vanaf het midden van de jaren '80 in gang gezet en na verloop van tijd uitgebreid naar programma's voor volwassen daders. Aertsen (2000) tekent hierbij aan dat de projecten voor volwassenen zich vlotter ontwikkelden dan de projecten gericht op jonge daders. Een van de vormen waarbij volwassen daders met hun slachtoffers in contact kunnen treden, valt onder de noemer 'herstelbemiddeling' en dit programma is opgestart door de Katholieke Universiteit Leuven. Het programma richt zich op ernstige strafzaken en heeft tot doel om de strafbepaling te beïnvloeden. De bemiddeling kan indirect plaatsvinden, bijvoorbeeld als de bemiddelaar tussen dader en slachtoffer 'pendelt', maar ook face-to-face. In de jaren 1993-1998 kwam het in 27 procent van de gevallen tot een persoonlijk gesprek tussen dader en slachtoffer (Aertsen, 2000, p.179).

Tijdens de bemiddeling worden afspraken gemaakt. De rechter betreft de afspraken bij het bepalen van de straf. De afspraken hebben niet alleen

betrekking op een (financiële) schadevergoeding maar gaan ook in op de gevolgen van het delict, de eventueel gemaakt excuses en de belofte van de dader om zich aan de afspraken te houden. Niet alleen het maken van de afspraken, maar ook het bewerkstelligen van oprechte communicatie tussen de dader en het slachtoffer, zijn het doel van de herstelbemiddeling. Op basis van beschrijvingen van casussen, opgesteld door de bemiddelaar, en interviews met slachtoffers en daders is geconcludeerd dat zowel slachtoffers als daders erg tevreden waren over de gang van zaken. Dit was ook het geval wanneer er geen direct contact tussen beide partijen was gerealiseerd of als men niet tot afspraken gekomen was (Aertsen, 2000, p.185).

2.2.2 Onderzoek naar tevredenheid en resultaten

Aandachtspunten bij interpretatie onderzoeksresultaten

Bij de bovenstaande voorbeelden van programma's voor herstelgesprekken, zijn al enkele uitkomsten van de programma's kort beschreven. Naast deze voorbeelden is in verschillende studies³ onderzocht in hoeverre herstelgesprekken (bij voornamelijk jonge daders) tot resultaten leiden voor slachtoffers (in termen van tevredenheid over de procedure en verwerking van het delict) en daders (onder andere in termen van tevredenheid over de procedure en voorkoming van recidive).

Hierbij blijkt het bijzonder lastig een zuivere vergelijking te maken tussen zaken waarbij een traditionele procedure is gevolgd en zaken waarbij (een vorm van) bemiddeling plaatsvond. Deelname aan een herstelgesprek vereist immers dat de dader zijn daad erkent. Voorts geldt dat beide partijen geschikt moeten zijn voor deelname aan een herstelgesprek en op basis van vrijwilligheid deelnemen (tenzij deelname voor daders wettelijk verplicht is, zoals in Nieuw-Zeeland voor jeugdigen geldt). Verondersteld mag worden dat door deze criteria de daders die aan een herstelgesprek deelnemen, niet goed vergelijkbaar zijn met andere daders (Weijers, 2003). Zij erkennen schuld, zullen eerder bereid zijn om berouw te tonen en daardoor wellicht minder snel recidiveren.

Geredeneerd vanuit de zijde van slachtoffers is het eveneens niet goed mogelijk om een zuivere controlegroep samen te stellen, aangezien de behoefte aan een herstelgesprek al iets kan zeggen over de mate van slachtofferschap. Het is voorstelbaar dat slachtoffers die sterk getraumatiseerd zijn, met meer vragen blijven zitten die in een herstelgesprek beantwoord kunnen worden, dan slachtoffers die minder 'last' hebben van het delict. Daly (2004) toont aan dat de mate van slachtofferschap van invloed is op de verwerking van het delict. Slachtoffers die behoefte hebben aan een gesprek zijn daarom waarschijnlijk niet goed te vergelijken met slachtoffers die deze behoefte niet hebben. Het is maatschappelijk gezien niet wenselijk om de slachtoffers die wel behoefte hebben aan een gesprek, dit gesprek te

³ Onder andere: Daly (2004), Latimer e.a. (2005) en Vanfraechem (2004).

onthouden om zo een controlegroep te creëren ten behoeve van een zuiver wetenschappelijke vergelijking.

Hoewel dit soort methodologische problemen wel (deels) te ondervangen zijn, bijvoorbeeld door het uitvoeren van verschillende metingen (voor en na) van groepen deelnemers aan herstelgesprekken en reguliere methodes, blijkt dat grootschalig, gedegen onderzoek tot op heden ontbreekt (Weitekamp, 2005).

Een aspect waar rekening mee dient te worden gehouden als de resultaten van andere programma's worden gebruikt als context voor de evaluatie van het project Slachtoffer-dadergesprekken, is het eerder genoemde verschil in doelstellingen van het project. Bij het project Slachtoffer-dadergesprekken is het maken van afspraken tussen slachtoffer en dader niet beoogd, terwijl dit bij de meeste onderzochte programma's wel het geval is. Het feit dat er een afspraak gemaakt wordt, en de wijze waarop deze afspraak (al dan niet) wordt nagekomen, zullen waarschijnlijk van invloed zijn op de tevredenheid van het slachtoffer over het gesprek.

Daarnaast zijn er andere aspecten die de uitkomsten van onderzoek naar de tevredenheid van de deelnemers kunnen beïnvloeden, zoals de aard van het delict, en daarmee samenhangend de mate waarin slachtoffers erdoor geraakt zijn, en de leeftijd van de dader. Hokwerda (2004) toont bijvoorbeeld aan dat slachtoffers van jonge daders met een herstelgesprek een opvoedkundig effect hopen te hebben op de dader.

Voorzichtige conclusies

Deze kanttekeningen tonen aan dat onderzoeksresultaten van programma's voor herstelgesprekken met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden. Vergelijkingen tussen programma's en hun resultaten zullen niet altijd eenvoudig te maken zijn. Desalniettemin kan men toch een aantal voorzichtige conclusies trekken over de resultaten van herstelgesprekken. We beschrijven deze conclusies op basis van een aantal artikelen en onderzoekspublicaties.⁴

Van Ness (2005) noemt vier bevindingen die hij terugvindt in verschillende onderzoeken naar herstelgesprekken:

- De tevredenheid over de gevolgde procedures is zowel bij daders als bij slachtoffers groter na een herstelgesprek dan wanneer een regulier strafproces plaatsvindt.
- De mate waarin de dader zijn (opgelegde) afspraken tot herstel nakomt, is na een herstelgesprek groter dan wanneer een reguliere procedure gevolgd wordt.
- Slachtoffers die hebben deelgenomen aan een herstelgesprek voelen zich zekerder/veiliger.

⁴ We pretenderen hier geen volledig overzicht te geven van de onderzoeksbevindingen op het brede (onderzoeks)terrein van herstelgesprekken. We volstaan met een beknopt overzicht dat ondersteund en genuanceerd wordt met behulp van enkele relevant geachte publicaties.

- Daders die hebben deelgenomen aan een herstelgesprek hebben een groter besef van het leed dat zij hebben berokkend en zijn daarom minder geneigd tot recidive.

In een meta-analyse van verschillende effectstudies over in totaal dertien herstelrechtelijke programma's meet ook Latimer (2005) voorzichtig positieve resultaten als het gaat om de tevredenheid van beide partijen. De mate waarin daders bereid zijn om hun straf te volbrengen en de mate waarin daders erin slagen om niet te recidiveren, hangen sterker positief samen met deelname aan een herstelgesprek dan met het doorlopen van een reguliere procedure. De onderzoekers wijzen hierbij overigens zelf nadrukkelijk op de eerder beschreven problemen met betrekking tot de vergelijkbaarheid tussen herstelgesprekken en reguliere procedures. Om deze problemen zoveel mogelijk te ondervangen, pleiten zij ervoor om nauwkeurig in kaart te brengen in hoeverre deelnemers voorafgaand aan het herstelgesprek gemotiveerd zijn een positief resultaat te bereiken. Dit kan inzichtelijk maken in welke mate het resultaat hierdoor beïnvloed wordt, zodat enige correctie mogelijk is.

Daly (2004 en 2005) beschrijft vooral positieve resultaten als het gaat om de mate waarin slachtoffers tevreden zijn over de gevolgde *procedure*. Het gaat dan om aspecten als eerlijke behandeling, het woord kunnen nemen en een aandeel hebben in de uitkomst van de bemiddeling. De mate waarin het mogelijk was tijdens de gesprekken tot daadwerkelijk 'herstel' te komen, werd minder positief beoordeeld.

Onderzoek van Hokwerda (2004) naar zeven experimenten met jeugdige daders in Nederland toont daarentegen aan dat de deelnemers niet alleen tevreden zijn over de gevolgde procedure, maar dat zij ook van mening zijn dat het herstelgesprek heeft bijgedragen aan herstel.

Ook Vanfraechem (2004) geeft aan dat slachtoffers tevreden zijn over de procedure. Zij krijgen de kans op positieve wijze deel te nemen. Een deel van de slachtoffers die hebben deelgenomen aan een herstelgesprek, vindt dan ook dat de mogelijkheid tot een gesprek met de dader aan alle slachtoffers aangeboden zou moeten worden.

Resultaten in relatie tot kenmerken van het slachtofferschap

Daly beschrijft in de eerder genoemde publicaties de verschillen tussen de mate van slachtofferschap en het uiteindelijke resultaat van de gesprekken bij slachtoffers, een jaar later. Hieruit blijkt (onder andere) dat slachtoffers die erg geraakt zijn door het delict, nauwelijks baat hebben bij een herstelgesprek. Daly relateert dit aan de moeite die deze slachtoffers hebben met het opbrengen van empathie voor de dader. Andere verschillen die zij opmerkt bij sterk geraakte ten opzichte van minder geraakte slachtoffers, zijn een geringere bereidheid om een herstelgesprek aan te bevelen aan andere slachtoffers en een verschil in de doelen die de slachtoffers bij een bemiddelingsgesprek gesteld hebben. Minder geraakte

slachtoffers hopen tot overeenstemming (*'common ground'*) te komen met de dader. Slachtoffers die sterk geraakt zijn, hopen met het herstelgesprek een eerlijke behandeling en erkenning te krijgen.

Succesfactoren en risico's

Ook door Pemberton (2006) wordt een relatie gelegd tussen kenmerken van het slachtofferschap en de te bereiken resultaten met herstelgesprekken. De mate waarin het slachtoffer in staat is om te gaan met angst en woede is bepalend voor de verwerking van het delict, de mogelijkheid om de dader eventueel te vergeven en daarmee ook voor de mogelijkheden om positieve resultaten te bereiken met een herstelgesprek. In de interactie tussen dader en slachtoffer speelt de mate waarin de dader in staat is om *oprechte* excuses te maken en het slachtoffer in staat is om deze oprechtheid ook te herkennen een cruciale rol.

Het positieve effect van een poging een gesprek aan te gaan kan, naast bovengenoemde factoren die te maken hebben met het slachtofferschap, verband houden met het feit dat het initiatief met de dader in gesprek te gaan het slachtoffer een gevoel van *controle* geeft. In de literatuur wordt dit verschijnsel *present control* genoemd (Frazier, 2003). Hiermee wordt gerefereerd aan de aspecten van een gebeurtenis die op het huidige moment te controleren zijn. Het misdrijf is dan wel niet meer terug te draaien, het slachtoffer kan in elk geval proberen herhaling te voorkomen of de schade ervan te beperken. Dit heeft een positieve uitwerking: wanneer een slachtoffer ervan overtuigd is dat hij over het voorval heen zal komen zolang hij er maar aan werkt, zal hij voorspoediger herstellen dan wanneer hij dit niet doet.

Herstelgesprekken lijken een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan de verwerking van een delict. Ze dragen echter ook de potentie in zich om averechts te werken. Een gebrek aan controle brengt bijvoorbeeld het risico op posttraumatische stress met zich mee (Foa, 1992). Dit kan betekenen dat een eventuele weigering van de dader om in te gaan op het verzoek van het slachtoffer, extra schade toebrengt aan het slachtoffer en de verwerking van het delict in de weg staat. Secundaire victimisatie kan dan het gevolg zijn: het slachtoffer voelt zich opnieuw slachtoffer.

Pemberton (2006) pleit er dan ook voor om sociaal-psychologische aspecten voldoende aandacht te geven in slachtofferhulpverlening en herstelgesprekken. Hierbij dient zorgvuldig beoordeeld te worden of een slachtoffer baat kan hebben bij een herstelgesprek. Het slachtoffer moet goed geïnformeerd worden over eventuele risico's en goede begeleiding is essentieel.

2.2.3 Samenhang voorbeelden en onderhavig onderzoek

Uit de beschrijving van programma's in het buitenland en onderzoek naar deze programma's komt een aantal overeenkomsten naar voren met het project Slachtoffer-dadergesprekken en met de evaluatie van dit project.

Overeenkomsten project

Hoewel het vaak gaat om programma's die door justitie (openbare aanklagers) worden uitgevoerd, is in Duitsland juist een onafhankelijke organisatie verantwoordelijk voor de uitvoering. In Frankrijk is een organisatie voor slachtofferhulp nauw betrokken bij de uitvoering. Deze aspecten sluiten aan bij de organisatorische uitgangspunten van het project Slachtoffer-dadergesprekken, zoals beschreven in hoofdstuk 3 van dit rapport. Waar bij sommige programma's zware delicten zijn uitgesloten (Oostenrijk en Duitsland), is in België juist een programma opgezet dat is gericht op zware zaken. Ook binnen het project Slachtoffer-dadergesprekken kan na zware delicten een gesprek plaatsvinden.

Overeenkomsten aandachtspunten in onderzoek

Uit de voorbeelden van programma's blijkt dat de deelnemers aan de programma's (zowel daders als slachtoffers) in het algemeen tevreden zijn. In Oostenrijk geldt dit met name als daadwerkelijk een gesprek heeft plaatsgevonden. In België blijkt men ook na indirect contact tevreden te zijn. Hieruit blijkt dat onder deelnemers enthousiasme bestaat voor de mogelijkheid van herstelgesprekken. Uit de beschreven onderzoeken komt naar voren dat de deelnemende slachtoffers met name over de gevolgde procedures tevreden zijn. Ook lijkt deelname aan een herstelgesprek een positieve uitwerking te hebben op de verwerking van het delict. Hierbij spelen de mate van slachtofferschap en daarmee de verwachtingen van de slachtoffers vóór deelname aan het gesprek een rol.

Onder de mogelijke verwijzers naar dergelijke programma's is dit enthousiasme niet altijd aanwezig, zo blijkt uit het voorbeeld van Duitsland. De kwantitatieve mogelijkheden van het project worden daar onvoldoende benut. In de evaluatie van het project Slachtoffer-dadergesprekken komen deze aspecten ook aan bod. Er wordt gekeken naar een eventueel verschil in tevredenheid van slachtoffers die wél een gesprek hebben gehad en slachtoffers bij wie dit uiteindelijk niet is gelukt. Hierbij wordt hen gevraagd naar de verwachtingen die zij voor (de poging tot) het gesprek hadden en de mate waarin die verwachtingen zijn uitgekomen. Ook wordt gekeken naar de kwantitatieve resultaten van het project en de rol van verwijzers daarbij.

2.3 Ontwikkelingen in Nederland

2.3.1 Toenemende aandacht voor het slachtoffer

Ook in Nederland is de koerswijziging in de richting van (vormen van) herstelgesprekken zichtbaar. Gedurende lange tijd heeft het slachtoffer in het strafrechtstelsel een geringe rol gespeeld. De bestraffing was een zaak tussen staat en dader, waarbij het slachtoffer slechts optrad als getuige. Er wordt wel gesteld dat het slachtoffer een instrument voor de waarheidsvinding was en slechts diende te voldoen aan zijn burgerplicht: het spreken van de waarheid.⁵

Vanaf de jaren zeventig is er in toenemende mate aandacht voor de rol van het slachtoffer en voor de gevolgen die het slachtoffer van een misdrijf ondervindt. Deze toename past binnen de veranderende focus van een dadergericht strafrechtstelsel naar een meer integraal strafrechtstelsel waarin oog is voor delict, dader én slachtoffer. In dit systeem heeft het slachtoffer tevens de rol van rechthebbende.

Sinds de jaren '90 is een nieuwe impuls gegeven aan de slachtoffer-emancipatie. De regelgeving Terwee is hier een belangrijk voorbeeld van. Deze wet biedt het slachtoffer een ruimere mogelijkheid een (materiële en immateriële) schadevergoeding te eisen van de dader (Weijers, 2005). Ook is de Aanwijzing Slachtofferzorg⁶ van kracht geworden, met als doel om de positie van het slachtoffer in het strafproces te versterken. Sinds deze invoering is onder andere de doorverwijzing naar SHN door de politie sterk verbeterd, zijn slachtoffernetwerken ingericht en is in alle arrondissementen één loket voor slachtofferzorg opgericht (Van Erp en Verberk, 2001).

In de beleidsbrief 'De positie van het slachtoffer in het strafproces'⁷ van 10 maart 2004 verwoordt de minister van Justitie vier kerntaken van beleid, gericht op verbetering van de positie van het slachtoffer:

1. Bejegening en informatieverstrekking
2. Opvang en begeleiding
3. Schaderegeling
4. Bemiddeling

De concrete uitwerking van dit beleid heeft de minister vervolgens vertaald in een aantal aanpassingen in de uitvoering. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- Het versterken van de één-loketfunctie waardoor het slachtoffer in alle fasen van de strafzaak geïnformeerd wordt door het OM, de politie of SHN.

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr. 8.

⁶ Aanwijzing Slachtofferzorg (2004A004), gepubliceerd in: *Staatscourant* 27 april 2003, nr. 80. Ter vervanging van de vervallen Aanwijzing Slachtofferzorg uit 1999 (1999A019).

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr. 8.

- De schriftelijke slachtofferverklaring waarmee het slachtoffer zijn gezichtspunt naar voren kan brengen (sinds mei 2004). Sinds januari 2005 hebben slachtoffers van zware delicten bovendien spreekrecht in de rechtszaal.
- Het invoeren van slachtoffer-dadergesprekken.

De minister geeft hierbij aan dat de slachtoffer-dadergesprekken complementair aan het strafrecht plaatsvinden en geen vervanging ervan kunnen zijn.

Initiatieven vanuit organisaties die daders begeleiden

Bovenstaande maakt duidelijk dat initiatieven om daders en slachtoffers met elkaar in contact te brengen, door de landelijke politiek worden ondersteund. Deze ondersteuning is te relateren aan de toegenomen aandacht voor het slachtoffer. Des te opvallender is het dat de initiatieven die, voorafgaand aan het project Slachtoffer-dadergesprekken, in Nederland ondernomen zijn om slachtoffers en daders met elkaar in contact te brengen, juist voornamelijk vanuit de daderkant (o.a. reclassering) zijn opgezet. In de volgende subparagraaf beschrijven we een aantal voorbeelden hiervan.

2.3.2 Vormen van herstelgesprekken en hun relatie tot het strafrecht

Ook in Nederland zijn de programma's voor herstelgesprekken ontstaan in het jeugdstrafrecht. Er zijn diverse 'herstelprojecten' die specifiek gericht zijn op jeugdige daders. Juist bij jeugdigen bestaat de hoop en verwachting dat vormen van herstelgesprekken kunnen voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan. De varianten die worden toegepast bij jeugdigen variëren van lichte vormen, zoals uitgevoerd door de HALT-bureau's, tot zwaardere vormen waarbij een directe confrontatie met het slachtoffer plaatsvindt. De herstelprojecten voor jeugdige daders worden in samenhang met het jeugdstrafrecht uitgevoerd.

Het eerste Nederlandse project gericht op herstelrecht voor volwassenen was 'Strafrechtelijke dading', opgezet in de tweede helft van de jaren negentig. Het ging om een project voor relatief lichte zaken. Evenals de eerder in dit hoofdstuk beschreven voorbeelden uit het buitenland, had dit project tot doel om tot afspraken tussen dader en slachtoffer te komen. Onder begeleiding van een dadingsfunctionaris (in dienst van het parket) konden beide partijen een overeenkomst sluiten om tot genoegdoening te komen. Niet alleen een schadevergoeding, maar ook een excuusbrief of reparatie van schade konden deze genoegdoening tot stand brengen. Als de dader en het slachtoffer tot een overeenkomst waren gekomen, verviel het vervolgingsrecht van het OM. Er was dus sprake van een duidelijke relatie tussen het herstelgesprek en de strafrechtelijke afdoening. Het project is niet voortgezet omdat het verschil met reeds bestaande schade- en conflictregelingsmogelijkheden te klein was (Spapens, 2001).

In 1997 nam Reclassering Nederland het initiatief om in het arrondissement Den Haag het project Herstelbemiddeling te starten. In het project werd samengewerkt met SHN. Beide organisaties leverden één bemiddelaar. In 2000 werd het project uitgebreid naar het hele ressort Den Haag en het ressort Den Bosch en werd het project uitgevoerd door vier bemiddelaars (Frijns en Mooren, 2004).

Bij Herstelbemiddeling kwamen de verzoeken tot confrontatie vooral vanuit de daders (van meestal zwaardere delicten). Het project stond los van de strafrechtelijke afdoening. Net als bij het project Slachtoffer-dadergesprekken werden tijdens de bemiddeling geen afspraken gemaakt tussen beide partijen over het herstellen van schade. Het doel van de bemiddeling was het verwerken van leed van het slachtoffer en het verwerken van schuld van de dader. Bij de bemiddelingen werd gestreefd naar een daadwerkelijke ontmoeting tussen dader en slachtoffer, maar er kon ook sprake zijn van indirecte vormen van bemiddeling (bijvoorbeeld pendelbemiddelingen waarbij de bemiddelaar afzonderlijke gesprekken met beide partijen voert en de resultaten ervan overbrengt aan de ander, of schriftelijk contact tussen beide partijen).

In 2002 is het project Herstelbemiddeling geëvalueerd (Homburg e.a., 2002). De actieve houding van het slachtoffer om op eigen initiatief met de dader in contact te komen (ook als er uiteindelijk geen gesprek tot stand kwam), bleek een belangrijke bijdrage te leveren aan de positieve ervaringen van de slachtoffers. Dit komt overeen met de eerder in dit hoofdstuk beschreven *present control*.

Wat betreft de organisatorische inbedding van het project bleek het lastig om bij beide 'moederorganisaties' (Slachtofferhulp en Reclassering) het project een structurele plaats te geven in de dienstverlening.

Dit vormde één van de drie redenen om het project niet voort te zetten. De overige twee redenen waren de te hoge kosten per bemiddelingsgesprek en de beperkte toepassingsmogelijkheid. Herstelbemiddeling vond in de regel pas plaats na de veroordeling, waardoor veel zaken er (nog) niet voor in aanmerking kwamen.⁸

2.4 Slachtoffer-dadergesprekken

2.4.1 Ontstaan

Zoals beschreven bestond bij het Ministerie van Justitie de behoefte om slachtoffers meer te kunnen bieden dan een eerlijke behandeling in het strafproces. Een goede bejegening van het slachtoffer en bemiddeling kan onder andere worden vormgegeven in de mogelijkheid om in contact te komen met de dader.

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr.8.+

Gelijktijdig aan deze beleidsontwikkeling werd in de praktijk de behoefte aan gesprekken tussen daders en slachtoffers concreet. In Noord-Brabant kwam een dader van een delict na het uitzitten van zijn straf weer terug in het dorp waar ook het slachtoffer woonde. Een medewerker van SHN (een van de huidige projectcoördinatoren) heeft de dader en het slachtoffer met elkaar in contact gebracht, om zo het samen leven in één dorp weer mogelijk te maken. Vanuit dit eerste 'slachtoffer-dadergesprek' is het huidige project ontstaan, onder andere gesteund door een gunstig landelijk beleidsklimaat.

2.4.2 Doel

Wat het project Slachtoffer-dadergesprekken bijzonder maakt, is het specifieke doel om slachtoffers ter wille te zijn. Eerdere Nederlandse initiatieven en vormen van herstelgesprekken die in het buitenland worden toegepast, zijn vooral gericht op de dader en het voorkomen van recidive of ze zijn opgezet vanuit een dadergerichte organisatie (Herstelbemiddeling). Bij Slachtoffer-dadergesprekken gaat het primair om het slachtoffer, secundair om eventuele positieve gevolgen voor recidivecijfers. In de eerder genoemde brief van 10 maart 2004 verwoordt de minister het als volgt: "Het gesprek heeft als doel het slachtoffer de mogelijkheid te bieden vragen te stellen aan de dader en de dader te confronteren met de gevolgen van het delict voor het slachtoffer. [...] Een geslaagd gesprek kan een positieve bijdrage leveren aan het verwerkingsproces van het slachtoffer. Bovendien kan het een positieve invloed hebben op het gedrag van de dader en bijdragen aan het voorkomen van recidive."

Deze nadrukkelijk aandacht voor het slachtoffer sluit echter niet uit dat ook daders het initiatief kunnen nemen tot een slachtoffer-dadergesprek.

Op 1 oktober 2004 is in een aantal regio's een start gemaakt met het project Slachtoffer-dadergesprekken. De uitgangspunten die bij het project gelden, sluiten aan bij een verklaring over de rol van slachtoffers bij mediation, die is opgesteld door The European Forum for Victim Services (een forum waarin negentien Europese slachtofferorganisaties vertegenwoordigd zijn).⁹ Eén van die uitgangspunten is dat er vrijwillige medewerking is van zowel dader als slachtoffer. Mede omdat het door het principe van vrijwilligheid zo kan zijn dat de ene dader wel een gesprek aan wil gaan en de andere niet, zijn slachtoffer-dadergesprekken complementair aan het strafrecht: beïnvloeding van de strafrechtelijke procedure is geen doel op zich. Wel is het zo dat de resultaten van het gesprek dienen te worden gemeld aan het OM, zodat hiermee eventueel rekening kan worden gehouden in het strafproces.¹⁰ Deze werkwijze wordt ook in de praktijk toegepast.

⁹ The European Forum for Victim Services, *Statement on the position of the victim within the process of mediation*. November 2003. (<http://admin.net6.fr/datas/inavem/fichier/StatementonVOM200311.pdf>).

¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr.8.

In hoofdstuk 3 treft u een uitgebreide beschrijving aan van de uitgangspunten en werkwijze in het project Slachtoffer-dadergesprekken.

3 ORGANISATIE EN UITVOERING VAN HET PROJECT

3.1 Inleiding

Op 1 oktober 2004 is in vier regio's in Nederland het project Slachtoffer-dadergesprekken gestart. Op 1 december 2004 startte het project in een vijfde regio. Het is opgezet door Slachtofferhulp Nederland (SHN) en wordt tevens door hen uitgevoerd in samenwerking met stichting Slachtoffer in Beeld (SiB). Het Ministerie van Justitie financiert het project.

In dit hoofdstuk worden de organisatie en de uitvoering van het project beschreven. In paragraaf 3.2 worden om te beginnen het doel, de doelgroep en selectiecriteria (voor de deelnemers en voor het delict) beschreven. De organisatorische opzet komt in paragraaf 3.3 aan de orde. In deze paragraaf wordt duidelijk wat de taken zijn van de verschillende betrokken organisaties. In paragraaf 3.4 wordt in een stroomdiagram de uitvoering van het project geschetst. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting (paragraaf 3.5).

De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op de projectaanvraag van SHN aan Justitie,¹ de handleiding voor de projectcoördinator/bemiddelaar,² het werkdocument van de Begeleidingscommissie Slachtoffer-dadergesprekken,³ groepsgesprekken met de betrokken projectmedewerkers in de vijf regio's en een interview met inhoudelijk en beleidsmatig verantwoordelijken van SHN en SiB.

3.2 Doel, doelgroep en delict

3.2.1 Doel

In maart 2004 geeft het Ministerie van Justitie in een brief aan de Tweede Kamer het belang van zogenoemde slachtoffer-dadergesprekken aan. Het ministerie verwoordt het doel van een dergelijk project als volgt. "Het gesprek heeft als doel het slachtoffer de mogelijkheid te bieden vragen te stellen aan de dader en de dader te confronteren met de gevolgen van het delict voor het slachtoffer. Het gesprek geeft de dader de mogelijkheid het slachtoffer excuses aan te bieden. Een geslaagd gesprek kan een positieve bijdrage leveren aan het verwerkingsproces van het slachtoffer. Bovendien kan het

¹ Pemberton, A. (SHN). (April 2004). *Projectaanvraag Slachtoffer-daderconfrontaties*. (Niet openbaar).

² Segers, A. (SHN). (Oktober 2004). *Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken*. (bijgewerkt mei 2005). (Niet openbaar).

³ Pemberton, A. (SHN). (Oktober 2005). *Werkdocument Begeleidingscommissie Slachtoffer-dadergesprekken*. (Niet openbaar).

een positieve invloed hebben op het gedrag van de dader en bijdragen aan het voorkomen van recidive.”⁴

In de projectaanvraag van SHN wordt het doel van het project voor het slachtoffer beschreven als “.. de bijdrage aan de verwerking die door het verkrijgen van antwoorden van de dader bevorderd wordt.” Tijdens het gesprek kunnen vragen gesteld en beantwoord worden. Het kan bijdragen aan het wegnemen van vraagtekens en angst bij het slachtoffer en helpt het slachtoffer daarmee het gebeurde af te sluiten. De doelstelling is daarmee primair gericht op het slachtoffer en sluit aan bij de in hoofdstuk 2 beschreven toenemende aandacht voor het slachtoffer.

Hoewel de opbrengsten van een slachtoffer-dadergesprek in eerste instantie het slachtoffer betreffen - de zorg voor en doelen van het slachtoffer staan centraal - worden ook positieve effecten verwacht voor de dader. Deze verwachtingen leven zowel bij Justitie, zoals uit de brief aan de Tweede Kamer blijkt, als bij de deskundigen rond het project en de projectmedewerkers. Door de mogelijkheid excuses aan te bieden en vragen van het slachtoffer te beantwoorden, kan het bijdragen aan de ontwikkeling van schuldbesef, aan de verlichting van de last van schuldgevoel en het tegengaan van (maatschappelijke) vervreemding.

Het slachtoffer-dadergesprek dient niet ter vervanging van de strafprocedure en is niet gericht op beïnvloeding van de strafmaat. Als een gesprek voorafgaand aan de zitting plaatsvindt, is dit echter niet uit te sluiten. De Officier van Justitie krijgt dan inzicht in de uitkomsten van de gesprekken en kan die laten meewegen in zijn eis. Als over alle mogelijke gevolgen van een gesprek goed gecommuniceerd wordt met de dader maar vooral met het slachtoffer hoeft dit volgens de deskundigen geen probleem te vormen. Het belangrijkste is dat het slachtoffer achteraf niet teleurgesteld of gedesillusioneerd raakt. Door communicatie, voorlichting en begeleiding wordt dit zoveel mogelijk voorkomen.

3.2.2 Doelgroep en delict

Een belangrijk beginsel van het project is dat deelname geschiedt op basis van vrijwilligheid. Voorwaarden om tot een gesprek te komen, zijn dat er duidelijk aanwijsbare slachtoffers en daders zijn en dat daarover overeenstemming bestaat. De dader moet het delict bekennen en enig schuldbesef hebben. Slachtofferhulp Nederland heeft deelnamecriteria opgesteld in de Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken.⁵ Het gaat om de volgende criteria.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr. 8.

⁵ Segers, A. (SHN). (Oktober 2004). *Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken*. (bijgewerkt mei 2005).

Inclusiecriteria ten aanzien van de delictsituatie:

- Er moet sprake zijn van een door feiten gestaafd verhaal waar dader en slachtoffer, oorzaak en gevolg, duidelijk te onderscheiden zijn.
- Het delict betreft doorgaans een onverwachte delictsituatie met een (betrekkelijke) korte aanloopfase. Er is geen sprake van chronisch geweld tussen dader en slachtoffer.

Inclusiecriteria ten aanzien van het slachtoffer:

- Het slachtoffer moet in grote lijnen de gebeurtenis verwerkt hebben. Hij/zij is 'voorbij' de eerste fase van verdringing en emotionele herbeleving van de gebeurtenis.
- Het slachtoffer heeft geen last van ernstige psychopathologie.
- Het slachtoffer heeft geen verslavingsproblematiek.
- Het slachtoffer werkt vrijwillig mee aan de bemiddeling.
- Het slachtoffer moet bereid en in staat zijn te luisteren naar de dader.
- Het slachtoffer koestert geen openlijke wraak of agressie tegen de dader.
- De lezing van het slachtoffer staat niet diametraal op de lezing van de dader.
- Het slachtoffer kan voor zichzelf enkele vragen of statements formuleren die hij kwijt wil aan de dader.
- Het slachtoffer is in staat reële verwachtingen te koesteren t.a.v. het gesprek.

Inclusiecriteria ten aanzien van de dader:

- De dader moet het delict bekennen en als het zijne erkennen.
- De dader heeft geen last van ernstige psychopathologie.
- De dader heeft geen verslavingsproblematiek.
- De dader werkt vrijwillig mee aan de bemiddeling.
- De dader neemt verantwoordelijkheid voor zijn gedrag.
- De dader moet bereid en in staat zijn te luisteren naar het slachtoffer.
- De dader koestert geen openlijke wraak of agressie tegen het slachtoffer.
- De lezing van de dader staat niet diametraal op de lezing van het slachtoffer.
- De dader heeft de oprechte wens gevoelens van schuld en spijt over te brengen op het slachtoffer.
- De dader is in staat reële verwachtingen te hebben ten aanzien van het gesprek.

De criteria gelden als houvast bij de beslissing van de projectmedewerkers, in samenspraak met het slachtoffer, of een gesprek al dan niet doorgang kan vinden. De opgestelde criteria gelden derhalve niet als strikt kader maar als checklist. De enige zaken die echt uitgesloten worden in het project, zijn zaken waarbij sprake is van chronisch geweld.

3.3 Opzet en organisatie

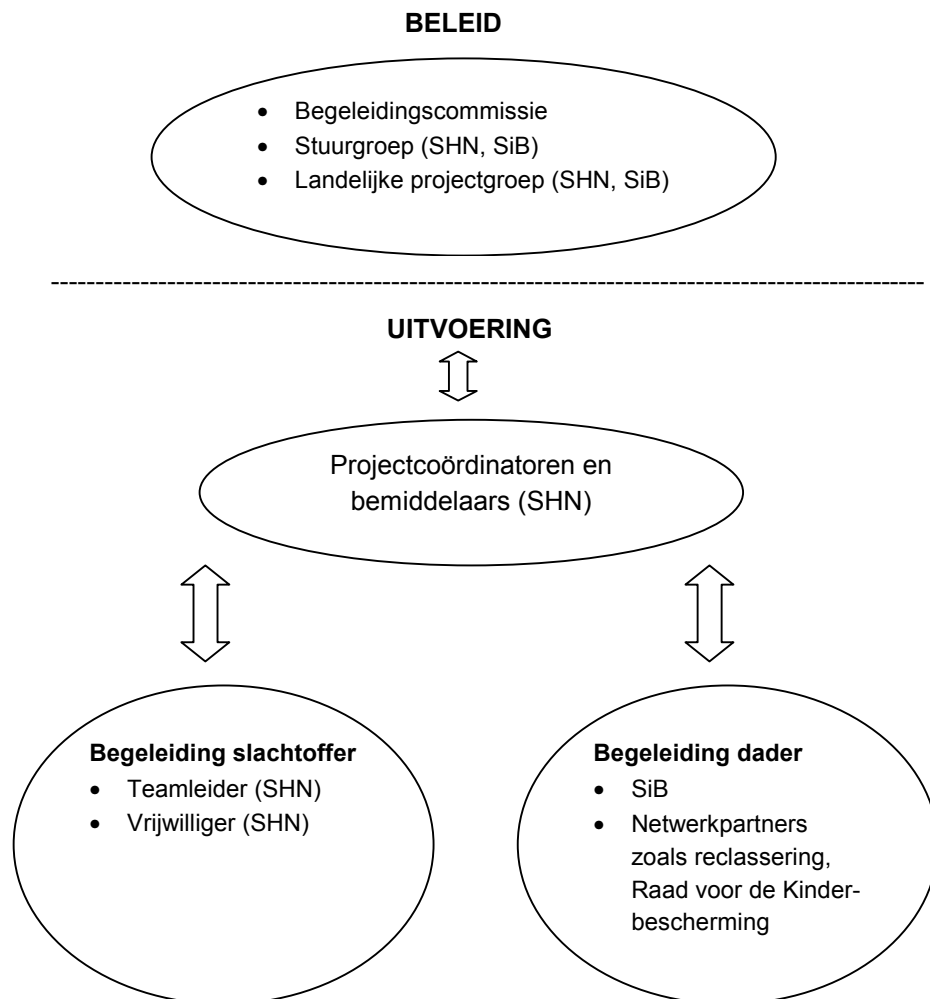
Slachtofferhulp Nederland heeft het project als pilot in vijf regio's in Nederland ingevoerd te weten Noord Brabant, Limburg, Groningen/Friesland/Drenthe, IJsselland/Flevoland (start oktober 2004) en Noord-Holland (start december 2004). De keuze voor deze regio's is gelegen in het feit dat zij reeds ruime ervaring hadden met de implementatie en uitvoering van andere herstelgerichte projecten en producten voor slachtoffers, zoals de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Daarnaast is de regio Noord-Brabant (Cuijk en Uden) al enkele jaren geleden begonnen met het organiseren en begeleiden van confrontaties tussen slachtoffers en daders. De opgebouwde expertise is vastgelegd in de Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken en heeft geresulteerd in het onderhavige project. De ontwikkeling van het project gaat gelijk op met - en is een uiting van de beleidsmatige trend waarbij slachtoffers van delicten in toenemende mate de rol van rechthebbende krijgen. Deze trend is beschreven in hoofdstuk 2.

Op basis van een inventarisatie van SHN naar de behoefte van haar cliënten aan een gesprek met de dader is een schatting gemaakt van het aantal uit te voeren gesprekken. SHN heeft de uitkomsten van het onderzoek (20% van de geweldsslachtoffers en 3% van de vermogensslachtoffers heeft behoefte aan een gesprek met de dader) gekoppeld aan eerdere ervaringen (bijvoorbeeld het project Herstelbemiddeling) en aan het feit dat het project Slachtofferdadergesprekken zich in de opstartfase bevindt. Op basis daarvan is SHN gekomen tot een voorzichtige schatting om per regio gedurende de pilotperiode (15 maanden) vijftig directe (een gesprek) en indirecte (schriftelijk contact) bemiddelingen te realiseren. In totaal gaat het dus om 250 bemiddelingen. De verwachting is dat het dubbele aantal pogingen tot een gesprek nodig is om tot dit aantal te komen. Dit gezien het feit dat een aanzienlijk deel van de pogingen uiteindelijk niet resulteert in een gesprek.

3.3.1 Betrokken organisaties en samenwerking

Bij het project Slachtofferdadergesprekken zijn meerdere organisaties betrokken. Dit zijn Slachtofferhulp Nederland, Slachtoffer in Beeld en verscheidene netwerkpartners die de dader benaderen en voorbereiden op een gesprek. Dit kan de reclassering zijn, de Raad voor de Kinderbescherming maar ook penitentiaire inrichtingen of een geestelijk verzorger. Figuur 3.1 geeft een schematisch overzicht van de organisatorische structuur van het project. Een gedetailleerde toelichting op de taken van de betrokken organisaties volgt later in deze paragraaf (tabel 3.1)

Figuur 3.1 Organogram slachtoffer-dadergesprekken

De begeleidingscommissie fungeert als overkoepelende denktank van het project. Wetenschappelijke experts, Justitie en politie, SHN en SiB hebben hier zitting in. De begeleidingscommissie bewaakt daarnaast de voortgang van het project, verleent inhoudelijke expertise aan de uitvoerders en fungeert als klankbord. Gedurende de eerste projectperiode is de begeleidingscommissie vijfmaal bijeengeweest.

De belangrijkste taak van de stuurgroep (zie tabel 3.1) is het aansturen van de projecten op regioniveau terwijl de landelijke projectgroep (zie tabel 3.1) met name bijeen is voor intervisie.

Slachtofferhulp Nederland en Slachtoffer in Beeld hebben binnen de organisatie en uitvoering van het project een centrale positie. SiB is een onafhankelijke stichting binnen SHN. In de aanloopfase van het project was het de intentie dat SiB de projectcoördinatie en bemiddeling (leiden gesprek tussen slachtoffer en dader) op zich zou nemen. Omdat dit vanwege interne

organisatorische omstandigheden niet kon worden gerealiseerd, heeft SiB in de praktijk voornamelijk een ondersteunende en administratieve functie. SiB verzorgt de registratie van het project en voert het secretariaat van de begeleidingscommissie. Daarnaast benadert en begeleidt ze de dader wanneer er geen netwerkpartner in beeld is. Slachtofferhulp heeft de coördinatie en het leveren van de bemiddelaars op zich genomen.

Binnen SHN voeren drie projectcoördinatoren voor de vijf pilotregio's zowel de projectcoördinatie uit als de bemiddeling (de feitelijke gespreksbegeleiding). De projectcoördinatoren zijn verantwoordelijk voor de inbedding van het project binnen de eigen organisatie. Ook brengen zij het project lokaal onder de aandacht van de netwerkpartners, zowel op beleidsmatig als uitvoerend niveau. Zij onderhouden de contacten en zijn verantwoordelijk voor de voortgang van het project. Tevens zijn zij eindverantwoordelijk voor een goede begeleiding en voorlichting van het slachtoffer. De coördinatoren zijn bij iedere afzonderlijke zaak betrokken vanaf het moment dat een slachtoffer of dader van een delict zich heeft aangemeld tot en met de verslaglegging in de afrondingsfase. In de functie van bemiddelaar dienen de coördinatoren een neutrale positie in te nemen. Hun hoofdtaak bestaat daarbij, zoals de naam al aangeeft, uit het leiden (bemiddelen) van het gesprek tussen slachtoffer en dader.

De vrijwillige medewerkers van SHN attenderen slachtoffers van delicten op de mogelijkheid van een gesprek met de dader en bereiden hen, indien beide partijen een gesprek aan willen gaan, voor op de ontmoeting. De netwerkpartners bereiden de daders van delicten voor. Tabel 3.1 laat de taken van de verschillende betrokken organisaties en medewerkers, zoals in het bovenstaande globaal beschreven, puntsgewijs zien.

Tabel 3.1 Organisaties en taken

	Betrokken organisaties/personen	Taken
Begeleidingscommissie	<ul style="list-style-type: none"> • SHN • SiB • Wetenschappelijke experts • OM • Justitie • Politie • Reclassering 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewaking voortgang project • Verlenen inhoudelijke expertise • Klankbordfunctie
Stuurgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Regiodirecteuren • Teamcoördinator SiB • Algemeen directeur SHN/SiB 	<ul style="list-style-type: none"> • Beleidsmatige afstemming en beslissingen/aansturing project op regioniveau • Afstemming/informatie-uitwisseling tussen projectgroep en stuurgroep
Landelijke projectgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Projectcoördinatoren (SiB) • Landelijke projectcoördinator • Algemeen directeur SHN/SiB • Stafmedewerker Onderzoek en Beleid SHN 	<ul style="list-style-type: none"> • Coördinatie en ondersteuning • Ervaringen uitwisselen en zorgen voor onderlinge afstemming/intervisie • Communicatie met subsidieverlener

Tabel 3.1 Organisaties en taken (vervolg)

Betrokken organisaties/personen	Taken
Projectcoördinatoren (SHN)	<ul style="list-style-type: none"> • Coördinatie project/organisatie gesprek • Interne en externe voorlichting over project • Inbedding in organisatie • Onderhoud netwerkcontacten in regio's • Verantwoordelijk voor voortgang per aangemelde zaak • Training bemiddelaars • Zoekt uit wie de dader is bij aanvraag gesprek; schakelt netwerkpartner in of SiB • Beslist of gesprek doorgang kan vinden • Bemiddelaar aanstellen
Bemiddelaar (SHN) ⁶	<ul style="list-style-type: none"> • Voorgesprek met beide partijen • Uitvoeren/leiden gesprek • Verslaglegging en terugkoppeling aan projectcoördinator
Teamleiders/ beroepskrachten (SHN)	<ul style="list-style-type: none"> • Schakel tussen projectcoördinator/-bemiddelaar en vrijwilligers • Vrijwilliger trainen in aanbieden gesprek aan slachtoffer • Mede verantwoordelijk voor aanmelden gesprek bij projectcoördinator
Vrijwilligers (SHN)	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtoffers informeren over mogelijkheid gesprek met de dader • Melden verzoek voor gesprek aan projectcoördinator • Doorlopen voorbereidend traject met cliënt en verslag uitbrengen aan projectcoördinator • Ondersteuning en nazorg bieden aan slachtoffer
Beroepskrachten SiB	<ul style="list-style-type: none"> • Benaderen dader • Uitvoeren voorbereidend traject met dader • Nazorg bieden aan dader
Netwerkpartners <ul style="list-style-type: none"> • Reclassering Nederland/Leger des Heils • Raad voor de Kinderbescherming • Bureau Jeugdzorg • Politie • Openbaar Ministerie • Penitentiaire inrichtingen • Geestelijk verzorgers • Verslavingszorg 	<ul style="list-style-type: none"> • Benaderen dader • Uitvoeren voorbereidend traject met dader • Nazorg bieden aan dader

3.3.2 Kwaliteitswaarborgen

De Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken is de basis voor de uitvoering van het project. Zij is opgesteld door SHN op basis van praktijkervaring. De eerste opzet van de handleiding is aangescherpt naar aanleiding van discus-

⁶ De taak van bemiddelaar wordt vaak uitgevoerd door de projectcoördinator.

sie door de begeleidingscommissie en de projectgroep. De drie projectcoördinatoren/bemiddelaars in de vijf regio's werken allen volgens de handleiding. Op basis daarvan sturen zij de overige betrokken medewerkers binnen SHN aan. De handleiding behelst onder meer de deelnamecriteria, een toegelicht stroomdiagram over het verloop van het project, richtlijnen aangaande (de voorbereiding op) het gesprek en een leidraad voor de werkwijze van de vrijwilligers en teamleiders.

De projectcoördinatoren hebben een gecertificeerde mediationtraining gevolgd en hebben ruime ervaring in de begeleiding van slachtoffers. De kwaliteit van het project wordt tevens gewaarborgd door regelmatig contact tussen de drie projectcoördinatoren. Zij komen eens in de zes weken bij elkaar in de landelijke projectgroep voor met name intervisie. Daarnaast weten zij elkaar telefonisch of per e-mail te vinden indien zij behoefte hebben aan overleg of raad.

De vrijwilligers die de slachtoffers attenderen op het project en hen voorbereiden op een eventueel gesprek met de dader, worden daartoe getraind en voorgelicht. De trainingen worden verzorgd door de projectcoördinator van de regio Noord-Brabant/Limburg, de regio waar met betrekking tot het project de meeste expertise is.

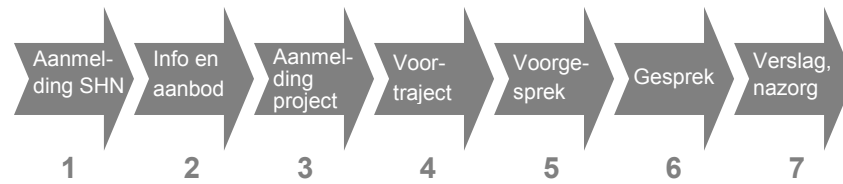
Het project Slachtoffer-dadergesprekken is relatief nieuw en de methodiek is nog volop in ontwikkeling. De begeleidingscommissie van het project komt bij elkaar om de methodiek, voortgang en lopende vraagstukken rond het project te bespreken. De uitkomsten van de bijeenkomsten worden genoteerd en opgenomen in een werkdocument. Onderwerpen waarover de begeleidingscommissie spreekt, zijn bijvoorbeeld de uitgangspunten van de selectiecriteria voor de slachtoffers, daders en delicten (inclusiecriteria en contra-indicaties); de verhouding van het project tot de strafrechtketen; de wijze waarop een aanbod voor bemiddeling wordt gedaan en procedures rond documentatie en registratie.

3.4 Uitvoering van het project

In figuur 3.2 zijn de verschillende stappen van de slachtoffer-dadergesprekken schematisch weergegeven. Het gaat om alle fasen van het project: vanaf de aanmelding van een slachtoffer van een delict bij Slachtofferhulp Nederland tot en met de periode na het gevoerde gesprek.

Hoewel zowel het slachtoffer als de dader een gesprek kan initiëren, brengen wij het verloop van het project in beeld als een gesprek wordt aangevraagd door het slachtoffer. Dit gezien de primaire doelstelling van het project en de vraagstelling van het onderzoek. Bij de beschrijving van de verschillende stappen maken we onderscheid in het verloop volgens het projectplan en het feitelijke verloop.

Figuur 3.2 Schematische weergave verloop slachtoffer-dadergesprekken

Stap 1: Aanmelding bij SHN

Volgens het projectplan

De mogelijkheid voor een slachtoffer-dadergesprek start zodra een slachtoffer van een delict na een misdrijf of verkeersongeluk gebruik maakt van de dienstverlening van SHN. De politie attendeert standaard elk slachtoffer op het hulpaanbod van SHN.

De praktijk

Slachtoffers gaan soms direct na het delict of ongeval (op aanraden van de politie) naar SHN. In het eerste contact met SHN worden zij vervolgens geïnformeerd over het hulpaanbod van de stichting. Het komt echter ook voor dat slachtoffers, soms tijden later, naar SHN gaan met een specifieke vraag voor een hulpaanbod. Dit kan het slachtoffer-dadergesprek zijn.

Stap 2: Informatie en aanbod

Volgens het projectplan

Slachtofferhulp is vooral betrokken in de periode direct volgend op het delict. De voorlichting en het aanbod over het project vindt in deze periode plaats, officieel bij de eerste ontmoeting tussen de vrijwilliger van SHN en het slachtoffer. De voorlichting dient zakelijk en objectief te zijn. De vrijwilliger voorziet het slachtoffer ook van de informatiefolder over slachtoffer-dadergesprekken, opgesteld door het landelijk bureau van SHN. Na het verstrekken van de algemene informatie - het gaat uitdrukkelijk om informeren en niet om overtuigen - kan de vrijwilliger het aanbod in een later stadium opnieuw onder de aandacht brengen. De vrijwilliger doet dit op basis van eigen inschatting over de zin ervan voor het slachtoffer. Het slachtoffer kan zelf ook te allen tijde het initiatief nemen om een gesprek aan te vragen. Als het aanbod is gedaan, heeft het slachtoffer in principe onbeperkt bedenktijd en kan zelf beslissen of een gesprek gewenst is.

De praktijk

In de praktijk blijkt dat de vrijwilligers in alle vijf pilotgemeenten het niet eenvoudig vinden om slachtoffers van delicten te informeren over het project. Zij ervaren een barrière om over de dader te beginnen omdat zij gewend zijn

zich slachtoffergericht op te stellen en hun cliënten in bescherming te nemen. Als gevolg daarvan doen niet alle vrijwilligers in de vijf regio's alle slachtoffers standaard een aanbod tijdens het eerste kennismakingsgesprek. Het is afhankelijk van hun intuïtie of en zo ja in welk stadium zij het slachtoffer vertellen over het slachtoffer-dadergesprek. De vrijwilligers stellen zich daarbij de vragen: "Kan mijn cliënt het aan? Heeft mijn cliënt er baat bij of behoefte aan?" De vrijwilligers ervaren dat timing bij het doen van het aanbod van groot belang is. Eén vrijwilliger in de regio Groningen/Friesland/Drenthe verwoordt het als volgt: "Als je te vroeg bent, schrik je slachtoffers af. Maar kom je te laat, dan ben je hen al uit het oog verloren en kan je het aanbod niet meer doen."

Hoewel de teamleiders en projectcoördinatoren zich kunnen voorstellen dat het in de praktijk gevoelig ligt om over de dader te beginnen, pleiten zij toch voor een standaard aanbod in het eerste gesprek, ondersteund door het uitlezen van de informatiefolder. In die eerste fase is nog geen persoonlijke band opgebouwd tussen de vrijwilliger en het slachtoffer en kan het aanbod daarvoor neutraal gedaan worden. Zij zijn zich ervan bewust dat een cultuuromslag binnen de eigen organisatie en begeleiding en training van de vrijwilligers nodig is om dit te bereiken.

Stap 3: Aanmelding bij project

Volgens het projectplan

De (aanvraag voor) bemiddeling kan plaatsvinden voor, hangende, of (soms jaren) na de strafprocedure. Vanaf de aanmelding voor een slachtoffer-dadergesprek tot en met het feitelijke gesprek, duurt de uitvoer van het project vier tot zes weken. De voorbereidingen (stap 3, stap 4 en stap 5) vergen de meeste tijd.

Zowel het slachtoffer als de dader van een delict kan een gesprek aanvragen. De projectcoördinator wordt per e-mail of telefoon op de hoogte gebracht van een aanvraag door de vrijwilliger of teamleider van SHN of door een netwerkpartner die de dader begeleidt. Op dat moment stelt de projectcoördinator een dossier op met daarin de persoonsgegevens van de aanvrager, de motieven voor de aanvraag en, waar van toepassing, de gegevens van de betrokken netwerkpartner. Een tweede stap is dat de projectcoördinator onderzoekt of de zaak geschikt is voor een gesprek. Dit gebeurt op basis van informatieverstrekking van de vrijwilliger en/of netwerkpartner over de aanvrager en over het delict en op basis van de gestelde criteria zoals opgenomen in paragraaf 3.2. Als de zaak niet geschikt is, wijst de projectcoördinator de aanvraag af en stelt de aanvrager hiervan op de hoogte.

De praktijk

Met betrekking tot de aanmelding wordt in de vijf regio's grotendeels volgens het handboek gewerkt. Elke zaak wordt nauwkeurig in kaart gebracht om goed te kunnen beoordelen of een gesprek al dan niet plaats kan vinden. De selectiecriteria ten aanzien van het slachtoffer, de dader en het delict (zie paragraaf 3.2.2) worden hierbij gebruikt als indicaties. De mate waarin de

selectiecriteria strikt worden gehanteerd, verschilt voor het slachtoffer en de dader. De projectcoördinatoren geven aan dat in de praktijk bijna elk slachtoffer voor een gesprek in aanmerking komt. De selectiecriteria ten aanzien van slachtoffers functioneren daarmee als indicaties. Daders worden daarentegen 'strenger geselecteerd' alvorens geschikt te worden bevonden voor een gesprek. Dit ter bescherming van het slachtoffer. De netwerkpartners schatten in de eerste plaats in of de dader geschikt is voor een gesprek. Zij geven aan dat slechts een klein deel van de daders daadwerkelijk in aanmerking komt. Het gaat om daders die het vermogen hebben om verantwoordelijkheid te nemen voor hun daad en zich kunnen verplaatsen in hetgeen zij het slachtoffer hebben aangedaan. Ook moet de dader bij machte zijn om zich tijdens het gesprek staande te houden. Hij mag niet te kwetsbaar zijn.

Niettegenstaande de strengere eisen ten aanzien van de dader, geldt ook voor deze partij dat deze niet strikt aan (alle) selectiecriteria hoeft te voldoen. Per geval wordt bekeken wat de mogelijkheden en de beperkingen zijn. Eventuele belemmeringen en de implicaties daarvan voor een gesprek, bijvoorbeeld een verslavingsproblematiek van de dader, worden besproken met het slachtoffer. Het slachtoffer bepaalt vervolgens (samen met de vrijwilliger) of hij het gesprek, ondanks contra-indicaties ten aanzien van de dader, toch aan wil gaan. Bijvoorbeeld omdat de voordelen van een gesprek opwegen tegen de mogelijke nadelen van de contra-indicaties. Belangrijk hierbij is dat het slachtoffer vooraf goed wordt voorbereid zodat hij weet wat hem te wachten staat.

Ten aanzien van de delictsituatie geldt in de praktijk dat de aard van het delict vrijwel nooit de reden is om een gesprek niet door te laten gaan. Dit is conform de opgestelde inclusiecriteria. De enige zaken die uitgesloten worden, zijn zaken waarbij sprake is van chronisch geweld, zoals incest of huiselijk geweld. Dergelijke zaken verdienen een andere begeleiding dan de begeleiding in de vorm van een slachtoffer-dadergesprek.

Met betrekking tot de aanmelding voor een gesprek kan het voorkomen dat de projectcoördinatoren een slachtoffer zelf benaderen. Dit gebeurt bijvoorbeeld als een slachtoffer geen gebruik maakt van de dienstverlening van SHN, maar het bij de projectcoördinatoren wel bekend is dat het slachtoffer in contact zou willen komen met de dader. Dit kan worden voorkomen als het slachtoffer zijn behoefte aan contact met de dader te kennen heeft gegeven aan de politie. Maar bijvoorbeeld ook als het slachtoffer die behoefte al vóór het bestaan van het project heeft aangegeven bij SHN en de coördinatoren bij het slachtoffer peilen of de behoefte nog steeds bestaat.

Als de dader de aanvraag voor een gesprek doet, gaan de projectcoördinatoren hier alleen op in als zij, na het inwinnen van informatie, van mening zijn dat het zinvol voor het slachtoffer is.

Stap 4: Voortraject

Volgens het projectplan

In de fase van het voortraject komt de andere partij in beeld. De projectcoördinator vraagt de gegevens van de andere partij op als de aanvraag voor een gesprek geschikt is. Als dit de dader is, worden de gegevens opgevraagd bij de politie, het OM of een netwerkpartner. Indien de andere partij een lopend contact heeft met een hulpverlenende instantie brengt deze instantie zijn cliënt van de aanvraag op de hoogte en licht de motieven voor de aanvraag toe. Mogelijke hulpverlenende instanties voor de dader zijn de netwerkpartners zoals de reclassering of de Raad voor de Kinderbescherming. Indien de dader niet wordt begeleid, wordt hij door SiB op de hoogte gebracht van de aanvraag en de motieven daartoe. Een laatste optie is dat de dader schriftelijk op de hoogte wordt gebracht, soms nadat SHN daarvoor toestemming heeft gekregen van de politie. Na de schriftelijke benadering, waarin de motieven voor de aanvraag helder zijn omschreven, volgt telefonisch contact. Als de andere partij het slachtoffer is, wordt deze in eerste instantie door de teamleider of een vrijwilliger van SHN op de hoogte gebracht van het verzoek voor een gesprek. Als de andere partij eenmaal benaderd is, wordt hij getoetst op de selectiecriteria en gevraagd of hij akkoord gaat met een gesprek. Vooral de screening van de dader is van groot belang ter voorkoming van secundaire victimisatie van het slachtoffer. De bevindingen van het voortraject worden gerapporteerd aan de projectcoördinator die op basis daarvan nogmaals beoordeelt of het gesprek plaats kan vinden.

De praktijk

In de praktijk verloopt het voortraject zoals opgesteld in het projectplan. Dit geldt voor alle pilotregio's. Een belangrijk aspect in deze fase is het onderhouden van nauw contact tussen de betrokken organisaties en betrokken medewerkers (projectcoördinatoren, vrijwilligers, netwerkpartners, SiB). Per zaak wordt door de betrokken organisaties gesproken over de striktheid waarmee de selectiecriteria gehanteerd moeten worden. Gaat het om een strikte uitsluiting of om een dwingend advies? Door overleg tussen - en inzicht van de betrokken partijen wordt dit vraagstuk opgelost. De betrokken organisaties en medewerkers beschrijven de samenwerking als praktisch van aard waarbij sprake is van korte lijnen op het uitvoerende niveau. Op beleidsmatig niveau wordt het project nog niet breed gedragen bij de netwerkpartners (het is geen regulier aanbod). Als gevolg daarvan hangt de deelname aan het project mede af van het belang dat individuele hulpverleners van de netwerkpartners aan het project hechten. De hulpverleners gaan zelfstandig en naar eigen inzicht te werk. In de praktijk blijkt dat een gesprek met het slachtoffer goed past binnen de behandeling van de dader, gericht op gewetensontwikkeling en het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsgevoel. De hulpverleners van de netwerkorganisaties in de vijf regio's geven aan dat zij de daders dikwijls al langere tijd kennen als een aanvraag voor een gesprek met het slachtoffer binnenkomt. Zij kunnen daardoor goed inschatten of de betreffende dader

geschikt is. De ervaring van de hulpverleners is dat lang niet alle daders geschikt zijn voor een ontmoeting met het slachtoffer.

Eén projectcoördinator geeft aan dat zij de uitvoering van het project soms omslachtig vindt als gevolg van alle afstemming en communicatie ter voorbereiding op een gesprek. De afstemming en communicatie vindt zowel plaats binnen de eigen organisatie als met de externe organisaties (politie, netwerkpartners et cetera).

Stap 5: Voorgesprek

Volgens het projectplan

Als de andere partij niet geschikt of gemotiveerd is voor een slachtoffer-dadergesprek brengt de projectcoördinator de aanvrager van het gesprek hiervan op de hoogte. Dit gebeurt bij voorkeur mondeling.

Als de andere partij wel geschikt en gemotiveerd is, verzoekt de projectcoördinator de vrijwilliger van SHN en de netwerkpartners om hun cliënten in een voorgesprek voor te bereiden op het daadwerkelijke slachtoffer-dadergesprek. De projectcoördinator kan dit voorgesprek ook zelf doen.

Het voorgesprek achterhaalt opnieuw wat de motivatie voor deelname is, wat de verwachtingen zijn van de betrokken partijen over (de opbrengsten van) het gesprek en welke onderwerpen het slachtoffer in ieder geval aan de orde wil laten komen. Het gesprek kan gevoerd worden aan de hand van een checklist. Indien de projectcoördinator niet zelf het voorgesprek voert, wordt hem daarvan een verslag gestuurd. Na het voorgesprek maakt de projectcoördinator in overleg een afspraak voor het daadwerkelijke gesprek tussen slachtoffer en dader.

De praktijk

In IJsselland/Flevoland/Noord-Holland en in Noord-Brabant en Limburg voeren de vrijwilligers van SHN in principe het voorgesprek met het slachtoffer. De netwerkpartners bereiden de dader voor op het gesprek. De projectcoördinator van IJsselland/Flevoland/Noord-Holland geeft aan dat de neutraliteit van de bemiddelaar op deze wijze gewaarborgd blijft waardoor geen verwarring ontstaat gedurende het feitelijke gesprek. Mocht de situatie daar echter om vragen, dan voert de projectcoördinator bij uitzondering toch het voorgesprek met één of beide partijen.

In Groningen/Friesland/Drenthe voert de projectcoördinator het voorgesprek daarentegen zelf uit, zowel met het slachtoffer als met de dader. De projectcoördinator van deze regio wil beide partijen gezien hebben en zich een beeld vormen van de betreffende zaak voordat het slachtoffer-dadergesprek plaatsvindt.

Stap 6: Slachtoffer-dadergesprek

Volgens het projectplan

Onder leiding van de bemiddelaar (projectcoördinator) van SHN vindt het gesprek plaats tussen slachtoffer en dader. De bemiddelaar leidt het gesprek

in. Vervolgens krijgt het slachtoffer de gelegenheid om de dader vragen te stellen en aan te geven wat het delict teweeg heeft gebracht. De dader krijgt daarna de mogelijkheid spijt te betuigen tegenover het slachtoffer en de vragen van het slachtoffer te beantwoorden. De bemiddelaar sluit het gesprek af als hij inschat dat alles, voor zover mogelijk, is besproken. De richtlijn voor de duur van een gesprek is 1,5 uur.

De praktijk

De voorgestelde werkwijze voor het feitelijke gesprek komt overeen met de uitvoering in de praktijk. Dit geldt voor alle pilotregio's. De vrijwilliger die het slachtoffer tot aan het gesprek heeft begeleid en voorbereid, zorgt er dikwijls voor dat hij/zij buiten staat te wachten zodat het slachtoffer opgevangen kan worden na afloop van het gesprek.

Stap 7: Verslaglegging en nazorg

Volgens het projectplan

Het projectplan is kort over de verslaglegging. De projectcoördinator/bemiddelaar maakt een kort verslag van het gesprek. In het verslag staan de eindconclusies die samen met het slachtoffer en de dader getrokken zijn. Er wordt in beschreven wat beide partijen van het gesprek vonden, wat de sfeer was en wat het verschil tussen het begin en het einde van het gesprek. Het verslag wordt mondeling of schriftelijk teruggekoppeld aan de betrokken teamleider en de vrijwilliger van SHN en aan de netwerkpartner. Wanneer de strafzaak nog niet is afgerond, worden de eindconclusies ook gerapporteerd aan het Openbaar Ministerie.

In de laatste fase van het project wordt het slachtoffer en de dader nazorg geboden. De vorm, duur en inhoud daarvan is in de planopzet echter niet uitgewerkt.

De praktijk

De projectcoördinatoren geven aan dat de terugkoppeling van het verslag belangrijk is. Het laat de betrokken medewerkers en organisaties namelijk zien wat de resultaten van hun inspanningen zijn. Dit motiveert om nieuwe cliënten voor een gesprek aan te melden.

De projectcoördinatoren van de vijf regio's geven aan dat er inderdaad geen protocol is voor nazorg. Toch wordt in alle regio's een min of meer gelijke vorm van nazorg geboden. In alle pilotregio's dragen de vrijwilligers van SHN in beginsel zorg voor de nazorg van het slachtoffer terwijl de hulpverlenende instantie of SiB nazorg biedt aan de dader. Vaak is het zo dat het slachtoffer meteen na het gesprek wordt opgevangen door de vrijwilliger. Ook komt het voor dat het slachtoffer direct na het gesprek kan napraten met de bemiddelaar. Door de regio Groningen/Friesland/Drenthe wordt expliciet gemeld dat vrijwilligers het slachtoffer soms 's avonds na het gesprek thuis opbellen om te vragen hoe hij het gesprek ervaren heeft. In de regio's Noord-Brabant en Limburg nemen de vrijwilligers ongeveer een maand na het gesprek nogmaals

contact op met het slachtoffer om te vragen hoe het gaat. De duur en vorm van de nazorg is grotendeels afhankelijk van de behoefte van het slachtoffer.

3.5 Samenvatting

Doel

Het project Slachtoffer-dadergesprekken is een initiatief van Slachtofferhulp Nederland (SHN). De uitvoering ervan wordt mogelijk gemaakt door financiering van het Ministerie van Justitie. Het project is ontstaan op basis van praktijkervaring in Brabant. De werkwijze is neergelegd in het Handboek Slachtoffer-dadergesprekken.

Doelstelling van het project is om in de pilotperiode van vijftien maanden (start oktober 2004), verspreid over vijf regio's in Nederland 250 slachtoffers van een delict te begeleiden bij een gesprek met de dader. De opzet is dat het gesprek het slachtoffer ten goede komt: door het verkrijgen van antwoorden op vragen die het slachtoffer heeft omtrent het delict, kan het bijdragen aan de verwerking daarvan.

In de praktijk blijkt dat een slachtoffer-dadergesprek voor bijna elk delict kan worden ingezet. Ook met betrekking tot de slachtoffers gelden in de praktijk nauwelijks restricties. Bij de dader ligt deelname echter gecompliceerder. Lang niet alle daders zijn geschikt voor een gesprek. Ter voorkoming van secundaire victimisatie van het slachtoffer, maar ook voor de bescherming van de dader zelf, is het van belang dat de dader verantwoordelijkheid kan nemen voor zijn daad en tevens sterk genoeg is om het gesprek aan te kunnen gaan.

Organisatie

Bij de uitvoering van het project vervult SHN een spilfunctie. Vanaf het aanbod van het gesprek aan het slachtoffer tot en met de nazorg is de organisatie bij het project betrokken. Naast de voorbereidende, begeleidende en organisatorische rol die SHN vervult, leiden de medewerkers van SHN ook het feitelijke gesprek tussen slachtoffer en dader. Bij de uitvoering van het project werkt SHN nauw samen met de netwerkpartners (organisaties van de 'daderkant'). Het gaat onder meer om de politie, het OM, de reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming. De stichting Slachtoffer in Beeld (SiB) vervult binnen het project een administratieve en ondersteunende functie. Als de dader niet vertegenwoordigd wordt door een netwerkpartner, neemt SiB deze rol op zich.

Verloop project

Nadat de vrijwilligers van SHN het slachtoffer informatie hebben verstrekt over het gesprek, kan het slachtoffer hierop terugkomen wanneer de tijd voor hem/haar rijp is. Als het slachtoffer een gesprek heeft aangevraagd, inventariseert de projectcoördinator van SHN of de aanvraag in aanmerking kan komen. In de praktijk blijkt het niet nodig om de in de handleiding opgestelde

selectiecriteria voor delict en dader nauwkeurig na te leven. De selectiecriteria fungeren als checklist. Als de aanvraag akkoord is bevonden, onderzoekt de projectcoördinator, met behulp van de netwerkpartners, of ook de dader in aanmerking kan komen voor een gesprek. Als de bevindingen positief zijn, wordt zowel met het slachtoffer als met de dader een voorgesprek gehouden om de motivatie en verwachtingen van beide partijen omtrent het gesprek nog eens in kaart te brengen. Volgens de planopzet voert de vrijwilliger van SHN het gesprek met het slachtoffer en de netwerkpartner met de dader. Het feitelijke gesprek vindt plaats onder leiding van de projectcoördinator (in de functie van bemiddelaar). Tot slot krijgt het slachtoffer nazorg, in principe door de vrijwilliger. De invulling en duur van de nazorg wordt afgestemd op de behoefte van het slachtoffer.

De planopzet van het project blijkt goed werkbaar te zijn. De projectcoördinatoren voeren het project in de vijf pilotregio's grotendeels uit zoals aangegeven in de handleiding. Tegelijkertijd stemmen de projectcoördinatoren hun handelingen af op de situatie. Deze kan verschillen per zaak. De planopzet biedt dus voldoende ruimte om in te kunnen springen op de praktijk. Bovendien wordt de planopzet steeds aangepast en verbeterd op basis van de bevindingen in de praktijk. Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen de pilotregio's bij de uitvoering van het project.

Belangrijkste verschil tussen planopzet en praktijk

Een belangrijk verschil is dat de rol van SiB bij de uitvoering van het project substantieel kleiner is dan aanvankelijk de opzet was. Waar het in eerste instantie de bedoeling was dat medewerkers van SiB de feitelijke bemiddeling tussen slachtoffer en dader zouden doen, heeft SHN deze taak uiteindelijk op zich genomen. De oorzaak hiervan is gelegen in organisatorische belemmeringen die SiB ten tijde van de start van het project ondervond.

In de praktijk blijken de projectcoördinatoren meer taken op zich te nemen dan in de planopzet beschreven. Zo komt het voor dat de aanvraag voor een gesprek direct via hen verloopt, zonder tussenkomst van de vrijwilliger. Ook voeren zij soms het voorgesprek met het slachtoffer en zelfs, als de situatie daar om vraagt, met de dader. Oorzaak hiervan kan gelegen zijn in het feit dat de coördinatoren binnen het project een sleutelpositie innemen en van elke zaak op de hoogte zijn. Zij springen snel in op de feitelijke situatie die anders kan verlopen dan de theorie. Een tweede verklaring is dat de vrijwilligers nog onvoldoende ingevoerd zijn in het nieuwe project en daardoor soms een afwachtende houding aannemen.

Knelpunten

Een belangrijk knelpunt bij de uitvoering van het project is het informeren van het slachtoffer over het slachtoffer-dadergesprek. Dit is de taak van de vrijwilliger. In alle pilotregio's ervaren de vrijwilligers een barrière om over het slachtoffer-dadergesprek, en dus over de dader, te beginnen. Het aanbod wordt daardoor niet structureel en gedaan. Het hangt af van de beoordeling van de vrijwilliger.

Een tweede knelpunt dat het verloop van het project beïnvloedt, is dat het project binnen de netwerkorganisaties (nog) niet gedragen wordt op bestuurlijk niveau. Dit maakt dat de uitvoering van het project, waar het de dader betreft, afhangt van de individuele inzet op uitvoerend niveau.

4 DEELNAME EN NIET-DEELNAME AAN SLACHTOFFER-DADERGESPREKKEN

4.1 Inleiding

Bij de start van het project Slachtoffer-dadergesprekken werd op basis van eerdere ervaringen (bijvoorbeeld van het project Herstelbemiddeling) een voorzichtige schatting gemaakt van het aantal te realiseren slachtoffer-dadergesprekken.¹ Daarbij werd meegenomen dat een aanzienlijk deel van de pogingen tot een gesprek uiteindelijk geen confrontatie oplevert. Per regio werd gestreefd naar vijftig bemiddelingen (direct en indirect) in vijftien maanden (tot 1 januari 2006) op initiatief van het slachtoffer. Bij vijftig procent kans op een bemiddeling zouden hier naar schatting honderd pogingen voor nodig zijn. In totaal verwachtte men voor de vijf regio's samen dus 250 bemiddelingen, waarvoor vijfhonderd pogingen nodig zouden zijn. Inmiddels is uit de projectregistratie gebleken dat het aantal aanmeldingen van slachtoffers voor slachtoffer-dadergesprekken achterblijft bij deze verwachtingen. In dit hoofdstuk wordt getracht te achterhalen wat de redenen zijn waarom slachtoffers zich niet aanmelden voor een gesprek met de dader.

Voor de registratie van niet-deelname hebben wij gebruikgemaakt van twee bronnen. In de eerste plaats hebben we gebruikgemaakt van de projectregistratie over aantallen aanmeldingen, typen delicten en resultaten van het project.²

In de tweede plaats is aanvullende informatie verzameld. Gedurende een periode van anderhalve maand (begin februari 2006 tot half maart 2006) hebben vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland (SHN) bijgehouden of zij de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek hebben voorgesteld aan 'nieuwe' slachtoffers. In deze 'attenderingsregistratie' hebben zij ook bijgehouden wat de redenen zijn van het eventueel niet voorstellen. Wanneer de mogelijkheid wel is voorgesteld, maar het slachtoffer er geen behoefte aan had, is door de vrijwilliger geregistreerd wat daar de reden voor was. Hiervoor is een vragenlijst opgesteld die vrijwilligers gedurende deze periode zowel via internet als schriftelijk konden invullen.

¹ Projectaanvraag dader-slachtofferconfrontaties. Pemberton, A. (SHN). (April 2004). (niet openbaar).

² Gegevens verkregen van Slachtoffer in Beeld (SiB). Vanwege pragmatische redenen hebben de gegevens betrekking op twee peildata: een deel van de gegevens heeft betrekking op de periode tot 18 november 2005, een ander deel is verder bijgewerkt en heeft betrekking op de periode tot 28 december 2005. Het verschil tussen beide peildata bedraagt 25 zaken. Bij de resultaten is steeds weergegeven welke peildatum ze betreffen.

4.2 Deelname en resultaten project

In deze paragraaf geven wij de resultaten van de projectregistratie weer. Zo blijkt uit tabel 4.1 dat in totaal 208 keer een aanvraag is geweest voor een slachtoffer-dadergesprek, 116 keer op initiatief van de dader en 92 keer op initiatief van het slachtoffer. De tabel geeft echter alleen de afgeronde procedures weer. Op 28 december 2005 waren nog 53 zaken in behandeling, waarvan 29 op initiatief van het slachtoffer. Het aantal initiatieven dat genomen is, blijft dus achter bij de verwachtingen: in plaats van vijfhonderd initiatieven van slachtoffers zijn in de projectperiode slechts 121 initiatieven (92 afgeronde en 29 nog in behandeling) genomen. Zichtbaar is ook dat, tegen de verwachtingen in, veertig procent (36 gesprekken en één indirecte bemiddeling) van de initiatieven van slachtoffers heeft geleid tot een geslaagde bemiddeling. Bij de start van het project was echter geschat dat er vijftig procent kans op een bemiddeling (direct en indirect) zou zijn.

Tabel 4.1 Resultaten deelname naar initiatief³

	Geslaagd	Indirect	Half geslaagd	Poging	Afge-wezen	Totaal
Initiatief dader	34 (29%)	24 (21%)	2 (2%)	51 (44%)	5 (4%)	116 (56%)
Initiatief slachtoffer	36 (39%)	1 (1%)	6 (7%)	32 (35%)	17 (18%)	92 (44%)
Totaal	70 (32%)	25 (13%)	8 (4%)	83 (40%)	22 (10%)	208 (100%)

Bron: projectregistratie SiB, peildatum 28 december 2005

- Een 'geslaagde bemiddeling' betekent dat er daadwerkelijk een slachtoffer-dadergesprek heeft plaatsgevonden.
- Een 'indirecte bemiddeling' houdt in dat er een andere manier van bemiddeling heeft plaatsgevonden dan een slachtoffer-dadergesprek. Voorbeelden van andere manieren van bemiddeling zijn een excuusbrief of de zogenaamde pendelmediation, wat betekent dat de bemiddelaar tussen de twee partijen 'gependeld' heeft en daarbij wederzijdse boodschappen heeft doorgegeven.
- Bij een 'half geslaagde poging' hadden beide partijen aanvankelijk de intentie mee te doen aan een confrontatiegesprek en waren zij derhalve op het gesprek voorbereid. Na de voorbereiding heeft een van beide partijen echter alsnog besloten van een gesprek af te zien.
- Een 'poging' betekent dat een van beide partijen een verzoek heeft gedaan maar de andere partij er niet voor open stond.

³ Bij de weergegeven cijfers kan een delict meerdere keren geregistreerd staan. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen als een delict is gepleegd door meerdere daders en het slachtoffer met iedere dader een gesprek aan wil gaan. Elk afzonderlijk gesprek of poging daartoe met elk van de daders wordt dan apart in de telling meegenomen. Daarentegen wordt, wanneer de slachtofferpartij gevormd wordt door een (echt)paar, dit paar slechts als één slachtoffer in de telling meegenomen.

- 'Afgewezen' wil zeggen dat de projectcoördinator de aanvraag heeft afgewezen op basis van contra-indicaties (bijvoorbeeld omdat een dader geen verantwoordelijkheid neemt voor het delict of omdat een slachtoffer teveel woede voelt).

Verskil in resultaat naar initiatiefnemer

Een initiatief van de slachtofferkant bleek in 39 procent van de gevallen tot een gesprek te leiden, een initiatief van de daderkant in 29 procent van de gevallen (zie tabel 4.1). Dit verschil in aantal geslaagde gesprekken tussen slachtofferkant en daderkant is overigens niet significant.⁴

Wanneer een dader het initiatief neemt, leidt dit significant vaker tot een indirecte bemiddeling dan wanneer het initiatief van het slachtoffer komt (19% bij dader t.o.v. 1% bij slachtoffer). Initiatieven vanuit de slachtoffers worden in 18 procent van de gevallen afgewezen door de projectcoördinator, initiatieven vanuit de dader worden slechts in vier procent van de gevallen niet gehonoreerd. Ook dit verschil is significant.

Kenmerken slachtoffer en delict

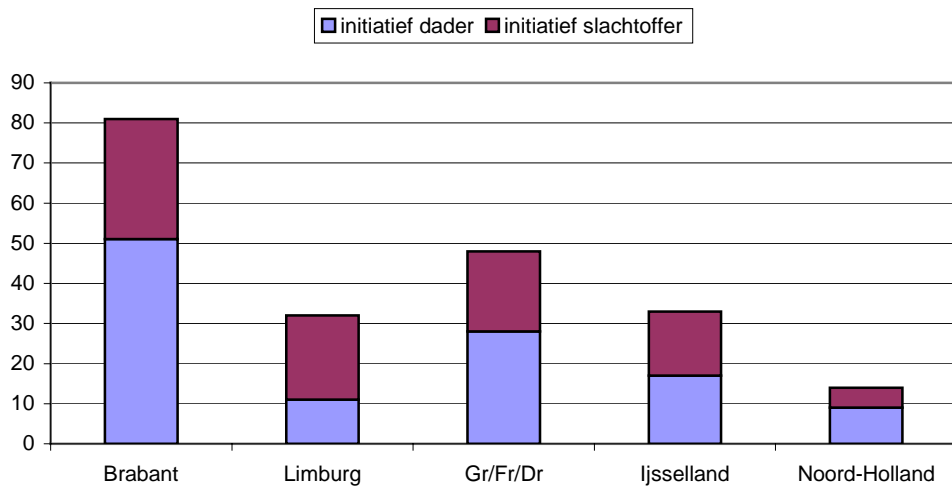
Wanneer gekeken wordt naar de kenmerken van slachtoffers in de projectregistratie, dan blijkt dat van de slachtoffers die het initiatief namen om een gesprek met de dader aan te gaan, bijna twee derde vrouw is. Ook blijkt dat het met name slachtoffers van 'zware' delicten betreft (geweld en diefstal met geweld).⁵

Verschillen tussen regio's

De meeste aanvragen komen uit de regio Noord-Brabant (81 initiatieven) (zie grafiek 4.1). In deze regio bestond de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek al voor de start van het huidige project. In de regio Noord-Holland is het project als laatste op gang gekomen. Hier is het kleinste aantal initiatieven gerealiseerd.

⁴ Een significant verschil betekent hier dat de kans dat het verschil op toeval berust kleiner is dan vijf procent.

⁵ De peildatum is 18 november 2005.

Grafiek 4.1 Aantallen aanvragen per regio (N=208)

Bron: projectregistratie SiB, peildatum 28 december 2005

Verskil in resultaat naar regio

Tussen de regio's zijn verschillen in resultaten van de bemiddelingen (zie tabel 4.2). In de regio's Noord-Brabant, Limburg en Groningen, Friesland en Drenthe hebben de meeste geslaagde gesprekken plaatsgevonden. In deze regio's vindt in meer dan een derde van de aanvragen een gesprek plaats. In de regio IJsselland/ Flevoland en de regio Noord-Holland, waar het project als laatste op gang gekomen is, heeft het kleinste aantal gesprekken plaatsgevonden. In deze regio's vindt in minder dan een vijfde van de aanvragen een gesprek plaats.

Tabel 4.2 Resultaten deelname naar regio

	Geslaagd	Indirect	Half geslaagd	Poging	Afge- wezen	Totaal
NB ¹	30 (37%)	13 (16%)	1 (1%)	34 (42%)	3 (4%)	81 (39%)
Limburg	15 (47%)	0 (0%)	2 (6%)	11 (34%)	4 (13%)	32 (15%)
Gr/Fr/Dr ²	17 (35%)	7 (15%)	2 (4%)	17 (35%)	5 (10%)	48 (23%)
IJs/FI ³	6 (18%)	5 (15%)	3 (9%)	11 (33%)	8 (24%)	33 (16%)
NH ⁴	2 (14%)	0 (0%)	0 (0%)	10 (71%)	2 (14%)	14 (7%)
Totaal	70 (34%)	25 (12%)	8 (4%)	83 (40%)	22 (11%)	208 (100%)

1 Noord-Brabant.

2 Groningen, Friesland en Drenthe.

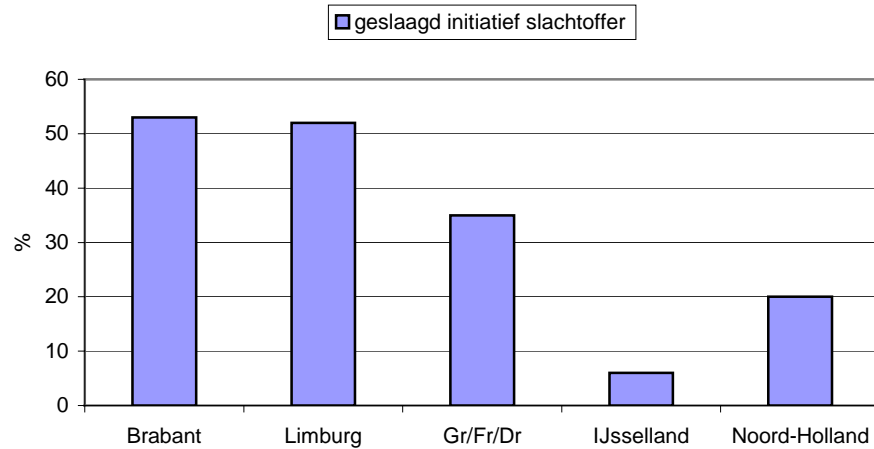
3 IJsselland en Flevoland.

4 Noord-Holland.

Bron: projectregistratie SiB, peildatum 28 december 2005

Wanneer de resultaten uitgesplitst worden naar regio en alleen gekeken wordt naar het slachtoffer als initiatiefnemer, is een vergelijkbaar beeld tussen de regio's zichtbaar (zie grafiek 4.2).

Grafiek 4.2 Aandeel geslaagde gesprekken naar regio (N=36)

Bron: projectregistratie SiB, peildatum 28-12-2005

4.3 Resultaten attenderingsregistratie

Bij de attenderingsregistratie is aan de vrijwilligers gevraagd om voor iedere nieuwe cliënt die zij als vrijwilliger van SHN spreken, een vragenlijst in te vullen.⁶ In de vragenlijst volgt de vrijwilliger een route. Na een aantal vragen over persoons- en delictkenmerken wordt de vraag gesteld of de vrijwilliger de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek heeft voorgesteld aan het slachtoffer. Indien het voorstel is gedaan, wordt een andere route door de vragenlijst gevolgd dan wanneer het voorstel niet is gedaan. Door alle cliënten in de registratie mee te nemen krijgen we een completer beeld dan wanneer de vragenlijst enkel wordt ingevuld voor cliënten aan wie de mogelijkheid voor een slachtoffer-dadergesprek is voorgesteld.

Indien de vrijwilliger de mogelijkheid niet heeft voorgesteld, wordt gevraagd wat daarvoor de belangrijkste reden was. Wanneer het voorstel wel is gedaan, wordt gevraagd of slachtoffers al dan niet positief tegenover een mogelijk gesprek stonden. Voor de slachtoffers die afzagen van de mogelijkheid deel te nemen aan een gesprek is vervolgens nagegaan of de vrijwilligers wisten wat hier de (praktische en inhoudelijke) redenen van waren.

In een periode van zes weken zijn er 349 registratieformulieren ingevuld: 91 via internet en 258 schriftelijke versies. De meeste respons kwam uit de regio Noord-Holland (zie tabel 4.3). Aan de hand van gegevens van SHN over het totaal aantal nieuwe slachtoffers in februari 2006 is af te leiden dat de respons ongeveer zes procent van het totaal aantal nieuwe slachtoffers in de regio's omvat.⁷ In tabel 4.3 is de procentuele verdeling van de respons en de

⁶ De vragenlijst is opgenomen in bijlage 1.

⁷ Uit gegevens van SHN zijn de aantallen nieuwe zaken in de vijf regio's over de maand februari 2006 als uitgangspunt genomen en geëxtrapoleerd naar zes weken. Dit leverde een totaal aantal van 5921 slachtoffers op.

procentuele verdeling van nieuwe slachtoffers naar regio weergegeven. Hieruit blijkt een relatieve oververtegenwoordiging van de regio's Noord-Brabant en Noord-Holland in de respons. Vanuit de regio's Limburg en IJsselland/Flevoland zijn relatief weinig vragenlijsten ontvangen.

Tabel 4.3 Respons naar regio

	Aantal	Percentage respons	Percentage nieuwe slachtoffers
Noord-Brabant	77	22	9
Limburg	44	13	29
Drenthe, Groningen, Friesland	88	25	29
IJsselland/Flevoland	8	2	12
Noord-Holland	129	37	21
Niet bekend	3	1	0
Totaal	349	100,0	N= 5921

Bronnen: attenderingsregistratie Regioplan; Data SHN over nieuwe slachtoffers in februari 2006

Vergelijking werkwijze attenderen per regio

De regio's verschillen van elkaar als het gaat om het aanbieden van de mogelijkheid tot een slachtoffer-dadergesprek. In de regio's Brabant en Limburg wordt tijdens de actieve benadering, dus het eerste contact tussen Slachtofferhulp en slachtoffer, al op de mogelijkheid gewezen.

In de regio's Noord-Holland en IJsselland/Flevoland wordt tijdens de actieve benadering op de mogelijkheid gewezen indien er een 'opening' voor is. Er wordt dus niet standaard tijdens de actieve benadering op de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek gewezen. Bij alle vervolcontacten met slachtoffers is afgesproken de mogelijkheid wél standaard voor te stellen. Dan wordt ook vaak pas de vragenlijst ingevuld. Slachtoffers die bij de actieve benadering dus te kennen geven geen gebruik te willen maken van het hulpaanbod van SHN en waarbij geen 'opening' was om de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek tijdens de actieve benadering voor te stellen, missen we in de registratie.

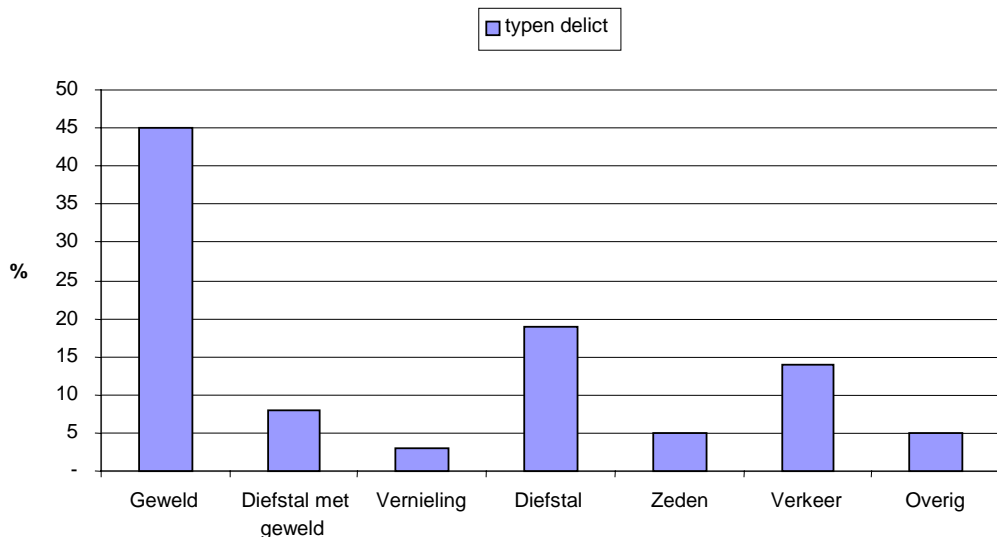
In de regio's Groningen, Friesland en Drenthe hoort het aanbieden van de mogelijkheid tot een slachtoffer-dadergesprek bij de standaard voorlichting. Echter, ook in deze regio's wordt de mogelijkheid niet altijd bij de actieve benadering genoemd en worden slachtoffers die gelijk afzien van verder hulpaanbod dientengevolge niet altijd op de hoogte gebracht van de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek.

Kenmerken slachtoffers attenderingsregistratie

In de registratie zijn kenmerken van de deelnemers opgenomen, zoals leeftijd, geslacht en land van herkomst. Onder de 349 slachtoffers in de attenderingsregistratie zijn 162 mannen, 183 vrouwen en drie (echt)paren, voor wie het registratieformulier gezamenlijk is ingevuld. Van één slachtoffer was de sekse

niet bekend. Er zijn geen bijzonderheden in de leeftjidsverdeling. Bijna alle slachtoffers (283 personen) komen uit Nederland. Van 35 personen is het land van herkomst onbekend. De typen delicten die het meest voorkomen zijn geweldsdelicten (158 keer), diefstal (66 keer) en verkeersongevallen (49 keer) (zie grafiek 4.3).

Grafiek 4.3 Typen delicten (N=349)

Bron: attenderingsregistratie Regioplan

Al dan niet voorstellen

Gedurende de periode dat het onderzoek liep, is in ongeveer een derde van de gevallen (31%) de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek voorgesteld aan het slachtoffer. In één geval is onduidelijk of de mogelijkheid wel of niet is voorgesteld.

Om het aankruisen van (eventueel sociaalwenselijke) voorgecodeerde antwoorden te voorkomen, is de vrijwilligers in een vraag met een open antwoordcategorie gevraagd naar de reden voor het niet voorstellen van de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek. De meest genoemde reden was dat de dader (nog) onbekend was (22%). Bij 16 procent van de slachtoffers aan wie de mogelijkheid niet was voorgesteld, gaf de vrijwilliger aan daarvoor geen reden te hebben. Een andere reden die vaak genoemd werd, is dat slachtoffer en dader bekenden van elkaar zijn. Ook psychische redenen zoals dat het slachtoffer te boos (contra-indicatie), te angstig of te geëmotioneerd was, werden een aantal keer genoemd (zie tabel 4.4).

Tabel 4.4 Redenen om de mogelijkheid van een gesprek niet voor te stellen (N= 238)

Reden	Aantal keren genoemd
Dader onbekend	51
Geen reden	37
Dader is bekende van slachtoffer en/of in familiale sfeer	31
Slachtoffer kan het niet aan (te belastend, of slachtoffer te angstig of geëmotioneerd)	12
Eerste cliëntcontact niet geschikt om mogelijkheid te bespreken of gebeuren nog te vers	11
Niet van toepassing	11
Slachtoffer wil geen contact met de dader	9
Geen sprake van een verdachte (bijv. eenzijdig ongeval of nabestaanden zelfdoding)	9
Er is al contact (geweest) tussen slachtoffer en dader of ze nemen zelf contact met elkaar op (bijv. bij verkeersongeval)	8
Niet aan de orde geweest of niet aan gedacht	8
Cliënt is niet zelf het slachtoffer	6
(straf)procedure loopt nog of moet nog beginnen	6
Slachtoffer heeft geen hulpaanbod aanvaard	5
Slachtoffer heeft teveel boosheid	3
Uit gesprek bleek dat slachtoffer er geen behoefte aan had	3
Dader valt slachtoffer nog steeds lastig	2
Recente aangifte of delict heeft kort geleden plaatsgevonden	2
Slachtoffer doorverwezen naar/reeds begeleid door maatschappelijk werk	2
Slachtoffer met verstandelijke beperkingen of zwaksociale omstandigheden	2
Onbekendheid	2
Slachtoffer wil (nog) geen aangifte doen	2
Slachtoffer gaat naar buitenland of had het druk	2
Onderscheid tussen slachtoffer en dader is onduidelijk	2
Overig	9
Geen antwoord ingevuld	3

Bron: attenderingsregistratie Regioplan

In totaal werd aan 110 personen de mogelijkheid van een slachtoffer-dader-gesprek voorgesteld. Van deze slachtoffers stonden er veertig (36%) positief tegenover een voorstel. Hierbij was geen verschil tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers.

De tijdspanne tussen de delictdatum en de datum waarop werd voorgesteld deel te nemen aan een slachtoffer-dadergesprek was in de respons meestal zo kort (een aantal dagen) dat geen verband kon worden gelegd met een al dan niet positieve reactie van het slachtoffer. Van de 110 keer dat een voorstel tot een slachtoffer-dadergesprek werd gedaan, vond dit voorstel 59 keer vóór de strafzitting plaats, één keer na de strafzitting en 32 keer was onbekend of

het voorstel vóór of na de strafzitting plaatsvond. Drie keer was er geen sprake van een strafzitting en zestien keer werd geen antwoord ingevuld.

Redenen voor niet-deelname

Vrijwilligers konden per slachtoffer meerdere antwoorden geven waarom een slachtoffer van de mogelijkheid tot deelname afzag. Het betrof hier voorgecodeerde antwoorden en de mogelijkheid om in aanvulling daarop 'anders, namelijk...' in te vullen.

De meest genoemde reden om niet deel te willen nemen is inhoudelijk van aard, namelijk dat het slachtoffer er de zin of het nut niet van inziet. Deze reden werd 31 keer genoemd. Een aantal keren werd ingevuld dat er geen specifieke reden is om niet deel te willen nemen. Ook de reden dat het slachtoffer bang is voor een confrontatie met de dader of dat het slachtoffer geen behoefte heeft om de dader te helpen met de verwerking, worden relatief vaak genoemd (zie tabel 4.5).

Tabel 4.5 Genoemde redenen om niet deel te nemen aan slachtoffer-dader-gesprekken (N=70, meerdere antwoorden mogelijk)

Reden	Aantal keren genoemd
Slachtoffer ziet er de zin of het nut niet van in	31
Geen reden	17
Slachtoffer is bang voor een confrontatie met dader	17
Slachtoffer heeft geen behoefte om de dader te helpen met verwerking/ rehabilitatie	16
Slachtoffer wil (voorlopig) geen contact met de dader	10
Het is een afgesloten hoofdstuk, slachtoffer heeft het incident al verwerkt	10
De reden is onbekend	10
Slachtoffer heeft er geen behoefte aan, is er niet in geïnteresseerd	5
Slachtoffer vermoedt dat de dader niet mee wil werken	5
Slachtoffer heeft teveel woede	4
Slachtoffer vindt de tijdsinvestering te groot	3
Er is nog niks van te zeggen, het is te vroeg/ slachtoffer is er nog niet aan toe	3
De dader is drugsverslaafde of psychisch gestoord	2
Slachtoffer wil er niets mee te maken hebben	2
Overig	8

Bron: attenderingsregistratie Regioplan

4.4 Samenvatting

Uit de projectregistratie blijkt dat het aantal geslaagde bemiddelingen achterblijft bij de oorspronkelijke raming van SHN.

Hiervoor zijn verschillende redenen te geven. Zo is uit de attenderingsregistratie gebleken dat de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek niet altijd voorgesteld wordt. Een groot aantal keren werd hiervoor geen reden gegeven. Een reden die wel een aantal keren genoemd werd, is dat de dader onbekend is. Ook werd een aantal keren aangegeven dat de reden voor het niet voorstellen van een mogelijk gesprek gelegen was in het feit dat slachtoffer en dader bekenden van elkaar zijn (bijvoorbeeld familiale sfeer of buurtgenoten). Volgens het handboek slachtoffer-dadergesprekken is dit echter geen contra-indicatie.

Wanneer de mogelijkheid tot een slachtoffer-dadergesprek wel voorgesteld wordt, blijkt vervolgens dat een deel van de slachtoffers geen behoefte aan een gesprek heeft. Als meest voorkomende reden om geen gesprek aan te gaan, wordt genoemd dat ze er de zin of het nut niet van inzien. Een aantal keer wordt aangegeven dat er geen specifieke reden voor is om niet deel te willen nemen aan een mogelijk slachtoffer-dadergesprek. Ook wordt meerdere keren genoemd dat slachtoffers bang zijn voor een confrontatie met de dader of geen behoefte hebben om de dader te helpen met zijn verwerking.

Een derde reden waarom het aantal gesprekken is achter gebleven bij de raming heeft te maken met de hoge schatting dat vijftig procent van de pogingen tot een bemiddeling leidt. In de praktijk blijkt veertig procent van de initiatieven van slachtoffers tot een bemiddeling te leiden.

5 ERVARINGEN SLACHTOFFERS

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de ervaringen van slachtoffers aan bod. Er hebben interviews plaatsgevonden met slachtoffers die een slachtoffer-dadergesprek hebben gehad én met slachtoffers die (in eerste instantie) een gesprek wilden aangaan maar waarbij het niet tot een gesprek is gekomen. Met de slachtoffers die een gesprek met de dader zijn aangegaan, is face-to-face-gesproken.¹ Slachtoffers met wie geen gesprek met de dader heeft plaatsgevonden, zijn telefonisch geïnterviewd.

Slachtoffers die vanaf de start van het project in oktober 2004 (in één van de regio's is een maand later gestart) tot en met december 2005 een slachtoffer-dadergesprek hebben gehad, zijn door Slachtofferhulp benaderd met het verzoek mee te werken aan het onderzoek. De slachtoffers die wilden meewerken konden dit kenbaar maken door een antwoordstrook met contactgegevens te retourneren. Vervolgens werden zij benaderd door een van de onderzoekers en werd een afspraak voor een gesprek gepland.

In totaal negen slachtoffers hebben de antwoordstrook geretourneerd met de mededeling niet aan het onderzoek te willen meewerken. Hiervoor hadden zij uiteenlopende redenen, maar de strekking ervan was hetzelfde. De slachtoffers wilde de zaak laten rusten, omdat ze er niet opnieuw mee geconfronteerd wilden worden of de zaak hadden afgesloten. Voor sommigen was de wond nog te vers. Zo gaf een van hen aan nog veel last te hebben van nachtmerries.

In totaal hebben 33 gesprekken plaatsgevonden: veertien gesprekken met slachtoffers die een slachtoffer-dadergesprek hebben gehad en negentien gesprekken met slachtoffers waarbij het gesprek geen doorgang heeft gevonden.² In tabel 5.1 is een overzicht opgenomen van de respons, zowel voor slachtoffers die een gesprek hebben gehad met de dader als voor slachtoffers waarbij geen gesprek heeft plaatsgevonden.

¹ Hierop zijn om pragmatische redenen twee uitzonderingen gemaakt in de vorm van twee telefonische interviews.

² Er is in totaal met 34 personen gesproken, maar bij één van de slachtoffers kwam het initiatief voor een gesprek vanuit de dader. Aangezien het onderzoek zich richt op de slachtoffers die op eigen initiatief een gesprek met de dader aangaan, zijn de resultaten van het interview met dit slachtoffer niet in het onderzoek meegenomen.

Tabel 5.1 Respons

	Deelnemers slachtoffer- dadergesprekken	Niet-deelnemers slachtoffer- dadergesprekken	Totaal
Niet benaderd met reden ³	3	3	6
Benaderd voor onderzoek	33	46	79
Weigering deelname	2	6	9 ⁴
Geen reactie	20	18	38
Initiatief dader	1	0	1
Deelname aan onderzoek	14	19	33
Responspercentage	42%	41%	42%

In de gesprekken is ingegaan op verschillende facetten van het project Slachtoffer-dadergesprekken. Het gehele traject is met het slachtoffer doorlopen, vanaf het moment van attendering op de mogelijkheid van een gesprek tot eventuele nazorg en ideeën over de voortzetting van het project. De vragenlijsten die tijdens de interviews zijn gebruikt treft u aan in bijlage 1. Per fase is het slachtoffer gevraagd naar zijn ervaringen. In de volgende paragrafen worden deze besproken. Indien relevant is hierbij onderscheid gemaakt tussen slachtoffers die een gesprek met de dader hebben gehad en slachtoffers waarvoor dit niet geldt. Hieraan voorafgaand zal in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk worden ingegaan op de achtergronden van de slachtoffers en de delicten die aanleiding vormden voor een gesprek (of een poging hiertoe) met de dader.

5.2 Achtergrond respondenten en delicten

De 33 personen met wie is gesproken zijn allen slachtoffer geworden van een misdrijf of verkeersongeval. De aard en ernst verschilt, maar alle incidenten hebben een grote impact op de slachtoffers gehad. Bij alle slachtoffers bestond dan ook de behoefte de confrontatie met de veroorzaker van het misdrijf of ongeval aan te gaan.

Bijna een vijfde van de respondenten is slachtoffer geworden van een verkeersongeval. Bij geen van hen is het tot een gesprek met de dader gekomen. Op de redenen hiervoor wordt ingegaan in paragraaf 5.6.

³ In principe zijn alle slachtoffers die hebben deelgenomen aan een slachtoffer-dadergesprek of die hiertoe een poging hebben ondernomen door Slachtofferhulp benaderd. Hierop is in enkele gevallen een uitzondering gemaakt. Het ging hier om drie slachtoffers die in eerste instantie hadden aangegeven gebruik te willen maken van slachtoffer-dadergesprekken, maar waarbij het gesprek als gevolg van een miscommunicatie uiteindelijk geen doorgang heeft gevonden. Ook zijn drie slachtoffers niet benaderd omdat zij, naar het oordeel van de betrokken bemiddelaar van Slachtofferhulp, te zeer getraumatiseerd zijn om belast te worden met een verzoek tot deelname.

⁴ Van één van deze slachtoffers is niet bekend of deze een gesprek met de dader heeft gehad of niet.

De overige respondenten zijn slachtoffers van mishandeling, zedendelicten, (poging tot) doodslag of moord (van een familielid), gijzeling, beroving of overval (met geweld) of bedreiging (met geweld).

Ongeveer twee derde van de delicten heeft plaatsgevonden in de afgelopen twee jaar, waarvan twee derde in 2005. Drie slachtoffers zijn langere tijd (soms meerdere decennia) geleden slachtoffer geworden. Het betreft hier in alle gevallen zedenmisdrijven, waarbij de slachtoffers recentelijk hebben besloten de confrontatie met de dader te willen aangaan.

Grofweg twee derde van de slachtoffer-dadergesprekken heeft plaatsgevonden vóór de zitting. Een deel van de zaken moest op het moment dat het interview met het slachtoffer plaatsvond (eerste kwartaal van 2006) nog voorkomen. De overige gesprekken vonden plaats tijdens of na de strafrechterlijke procedure. In enkele gevallen is geen juridische procedure gestart, bijvoorbeeld wegens gebrek aan bewijs of zoals in één geval omdat er geen aangifte is gedaan.

De straffen die de daders⁵ kregen, variëren van geldboetes tot meerdere jaren detentie. Gezien de ernst van veel misdrijven was in veel gevallen sprake van detentie. Een aantal maal is geen sprake (geweest) van straf, omdat van vervolging is afgezien. Voor een aantal zaken is nog niet bekend welke straf de daders krijgen, omdat deze nog voor de rechter moeten komen, sommigen voor het eerst, een aantal in hoger beroep.

5.3 Attendering en voorbereiding

Wijze attendering

Ongeveer de helft van de slachtoffers is door een vrijwilliger van Slachtofferhulp mondeling op de mogelijkheid van een gesprek met de dader gewezen. De andere helft heeft via een andere weg van de mogelijkheid gehoord en heeft vervolgens zelf de optie met Slachtofferhulp besproken. Zo werd een van de slachtoffers ingelicht over de mogelijkheid door een medewerker van de politie waarmee ze naar aanleiding van het incident nog eens contact had opgenomen. Andere slachtoffers werden geattendeerd op de mogelijkheid door de maatschappelijk werker of door lotgenoten. In een aantal gevallen was de wens voor een confrontatie met de dader voor het slachtoffer de reden om contact op te nemen met Slachtofferhulp.

Van degenen met wie uiteindelijk een gesprek heeft plaatsgevonden, heeft het merendeel van de slachtoffers dit gesprek zelf geïnitieerd. Van degenen die geen gesprek met de dader zijn aangegaan, werd het merendeel op de

⁵ Men is feitelijk alleen dan dader, wanneer de rechter dit bewezen acht. Aangezien een groot deel van de slachtoffer-dadergesprekken plaatsvindt voordat schuld is bewezen en de zitting in sommige gevallen nog niet heeft plaatsgevonden is hiervan dus niet altijd sprake. Niettemin zal vanwege pragmatische redenen steeds worden gesproken van daders, ook wanneer het formeel gezien verdachten betreft.

mogelijkheid geattendeerd door Slachtofferhulp. Dit is hoogstwaarschijnlijk toeval, aangezien het niet doorgaan van een slachtoffer-dadergesprek in de meeste gevallen het gevolg was van factoren die buiten de invloedssfeer van het slachtoffer lagen (zie hiervoor paragraaf 5.6).

Grofweg de helft van alle slachtoffers zegt schriftelijke documentatie te hebben ontvangen over slachtofferdader-gesprekken. Een aantal slachtoffers geeft aan geen informatie op papier te hebben ontvangen en een deel kan het zich niet meer herinneren. De meeste slachtoffers hadden al eens gehoord van de mogelijkheid, via de media of van bekenden.

Moment attendering

Het moment waarop de vrijwilliger het slachtoffer op de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek heeft gewezen, verschilt. In sommige gevallen is dit al gedaan tijdens het eerste contact, in een uitzonderlijk geval kwam het thema pas na tien gesprekken aan de orde. Ook de tijd tussen het delict en het voorstel verschilt aanzienlijk per geval. Het ene slachtoffer werd op de dag van de aangifte door de politie al op de mogelijkheid geattendeerd, een ander pas na een jaar, toen de dader vrijkwam.

De periode en het aantal gesprekken die vooraf gingen aan de attendering lijken geen verband te houden met de aard van het delict. Bij zeer ernstige incidenten komt het voor dat het slachtoffer pas in een later stadium op de mogelijkheid wordt gewezen, maar soms gebeurt dit ook direct. Het is waarschijnlijker dat de beoordeling of het slachtoffer toe is aan een gesprek een rol speelt. Wanneer de slachtoffers zelf de mogelijkheid aan de orde hebben gesteld, gebeurde dit meestal in het eerste contact. Soms vond dit contact plaats binnen een aantal dagen na het delict, in andere gevallen pas maanden later, bijvoorbeeld toen het slachtoffer vernam dat de dader was opgepakt.

Van de slachtoffers die door een vrijwilliger van Slachtofferhulp op de mogelijkheid zijn gewezen, zijn de meesten van mening dat het eerste contact vaak niet geschikt is voor het aansnijden van het thema Slachtoffer-dadergesprekken. Meerdere respondenten gaven aan hier in het eerste contact nog niet aan toe te zijn geweest. Met name wanneer het incident recentelijk heeft plaatsgevonden, zou dit eerst moeten worden verwerkt. Ook zouden sommige slachtoffers in dit stadium nog te veel woede in zich dragen om rationeel over een eventuele confrontatie te kunnen nadenken.

Slachtoffers hoeven echter niet direct te beslissen of zij instemmen met het voorstel. Enkele slachtoffers hadden bedenktijd nodig, variërend van enkele dagen tot een maand. Men kon hiervoor zoveel tijd nemen als men nodig had. De meeste slachtoffers waren echter erg gedecideerd en wisten direct dat ze de confrontatie aan wilden gaan. De vrijwilliger hoefde deze slachtoffers dan ook niet te overtuigen. Voor de slachtoffers die door Slachtofferhulp zijn

gewezen op de mogelijkheid van een gesprek met de dader speelde de vrijwilliger over het algemeen een attenderende en informerende rol.

Het meest geschikte moment voor attendering verschilt volgens de respondenten per persoon en per zaak. Volgens een deel van de respondenten kan de vrijwilliger van Slachtofferhulp dit het beste beoordelen, op basis van zijn kennis en ervaring. Een aantal van de slachtoffers is op de mogelijkheid gewezen toen de daders waren gepakt. Deze slachtoffers gaven aan dit als een voordeel te zien omdat het traject dan snel in gang kan worden gezet. De mening van slachtoffers die een gesprek zijn aangegaan met de dader verschilt hierin niet van die van slachtoffers die de dader niet hebben gesproken.

Vorbereidende gesprekken

Het aantal gesprekken dat een slachtoffer in het kader van de voorbereiding met medewerkers van Slachtofferhulp heeft gehad, verschilt sterk. Iets minder dan de helft van de slachtoffers had aan één gesprek voldoende. Van de overige slachtoffers heeft een deel meer voorbereidende gesprekken gehad, waarvan enkelen meer dan vijf. Het betrof hier slachtoffers van zeer ernstige delicten (mishandeling en seksueel misbruik). Bij ongeveer een kwart van alle slachtoffers heeft geen voorbereidend gesprek plaatsgevonden, omdat op het moment dat dit aan de orde was, inmiddels bekend was dat er geen gesprek met de dader zou gaan plaatsvinden.

In de voorbereidende gesprekken is met alle slachtoffers ingegaan op de beweegreden(en) van het slachtoffer om de confrontatie met de dader aan te gaan. Slachtoffers moesten aangeven wat hun verwachtingen waren en waarop zij deze verwachtingen baseerden. Daarnaast werd besproken wat het slachtoffer de dader zou willen vragen en ontving het slachtoffer advies over de wijze waarop hij of zij dat het beste kon doen (bijvoorbeeld door de vragen op schrift te stellen). Ook werden in de voorbereidende gesprekken praktische zaken besproken, zoals de locatie en het tijdstip waarop het gesprek plaats zou vinden.

Bij sommigen ging de voorbereiding verder dan bij anderen. Met sommige slachtoffers werd bijvoorbeeld uitvoerig ingegaan op de realiteitswaarde van bepaalde verwachtingen en op mogelijke voor- en nadelen van een gesprek, terwijl dit bij anderen minder of niet aan bod kwam.

Werkwijze Slachtofferhulp

Het grootste deel van de slachtoffers is tevreden met de wijze waarop ze door Slachtofferhulp zijn voorgelicht; dit geldt ook voor degenen met wie slechts één voorbereidend gesprek heeft plaatsgevonden. Ook het moment waarop dit gebeurde vond men over het algemeen geschikt.

Een klein aantal slachtoffers vond echter dat de voorlichting te wensen over liet. Zo was een slachtoffer naar eigen zeggen niet goed voorgelicht over de mogelijkheden en onmogelijkheden tijdens het slachtoffer-dadergesprek. Pas in een later stadium kreeg ze te horen dat bepaalde wensen (in dit geval het

meenemen van haar viool) niet konden worden ingewilligd, wat haar teleurstelde. Een ander slachtoffer dat de confrontatie met de dader is aangegaan, had de indruk dat de vrijwilliger niet volledig op de hoogte was van wat het slachtoffer kon verwachten. Twee personen waren niet tevreden met het moment waarop ze op de mogelijkheid van een gesprek met de dader werden geattendeerd; de attendering had volgens hen in het eerste contact moeten plaatsvinden, hetgeen niet is gebeurd.

5.4 Verloop slachtoffer-dadergesprek

Aantal gesprekken

Van de 32 slachtoffers met wie een interview heeft plaatsgevonden hebben dertien slachtoffers een slachtoffer-dadergesprek gehad. In nagenoeg alle gevallen ging het om één ontmoeting. Eén slachtoffer heeft twee gesprekken gehad met de dader. In het tweede gesprek hebben dader en slachtoffer samen met de bemiddelaar het eerste gesprek geëvalueerd. Verder had het eerste gesprek bij het slachtoffer nieuwe vragen opgeroepen die hij de dader nog wilde voorleggen. In twee zaken hebben twee gesprekken plaatsgevonden tussen de slachtoffers en de ene dader en tussen dezelfde slachtoffers en de tweede dader van hetzelfde delict.

Opbouw en inhoud gesprekken

Over het algemeen wordt de opbouw van de gesprekken bepaald door het slachtoffer. Na een toelichting van het doel van het gesprek door de bemiddelaar werd de slachtoffers de vrijheid gegeven het gesprek op te bouwen zoals zij dit graag wilden. Voor sommige slachtoffers betekende dit dat zij eerst hun verhaal deden, waarbij ze de dader confronteerden met wat deze het slachtoffer had aangedaan. Vervolgens werd de dader een aantal vragen gesteld, waarbij meestal werd gevraagd naar de beweegredenen van de dader. Andere slachtoffers openden het gesprek met vragen. Een van de slachtoffers informeerde behalve naar de beweegredenen ook naar de voorbereiding van het delict en de rolverdeling tussen de daders. In enkele gesprekken is ook ingegaan op de mogelijkheden van het vergoeden van schade.

Het merendeel van de slachtoffers is positief over het verloop van het gesprek. Het slachtoffer had het verloop van het gesprek over het algemeen zelf in de hand en was hiertoe naar eigen zeggen ook goed in staat. Indien nodig werd het gesprek door de bemiddelaar bijgestuurd. Wel constateerde een van de slachtoffers een passieve houding bij de dader, hetgeen het gesprek soms bemoeilijkte.

Ook over de kwaliteiten van de bemiddelaar zijn de slachtoffers tevreden. De bemiddelaar was professioneel, zakelijk en nam volgens de meeste slachtoffers een neutrale positie in. Twee slachtoffers hebben dit echter anders ervaren. Zo toonde volgens een van beiden de bemiddelaar te veel sympathie

voor de dader en ging deze tijdens het gesprek te veel mee in het manipulatieve gedrag van de dader. Het andere slachtoffer voelde zich te weinig door de bemiddelaar gesteund. Daarbij had het slachtoffer het gevoel niet vrijuit over haar emoties te kunnen praten, omdat ze te veel door de bemiddelaar werd ingeperkt.

5.5 Motieven en verwachtingen

In de interviews met slachtoffers is gevraagd naar zowel de motivatie om een slachtoffer-dadergesprek aan te gaan als naar de verwachtingen die slachtoffers vooraf hadden. Om een goed beeld te krijgen van de verwachtingen hadden deze in de ideale situatie voorafgaand aan (de poging tot) een gesprek met de dader moeten worden geïnventariseerd, hetgeen niet is gebeurd. Het bleek achteraf namelijk niet altijd eenvoudig motivatie en verwachtingen van elkaar te scheiden. Aangezien dit onderscheid door een deel van de slachtoffers wel kon worden gemaakt, worden motivatie en verwachtingen hieronder toch afzonderlijk beschreven.

Motivatie deelname

Voor ongeveer een kwart van de slachtoffers met wie is gesproken was de angst voor een nieuwe confrontatie reden om de dader onder begeleiding te ontmoeten. In de meeste van deze gevallen is de dader een bekende van het slachtoffer. Het slachtoffer wilde herhaling voorkomen of weer 'on speaking terms' komen met de dader. Voor een even zo groot deel blijkt het krijgen van antwoord op de vraag waarom de dader het delict heeft gepleegd de voornaamste reden. Als motivatie werd ook genoemd dat men de dader recht in het gezicht wilde kunnen kijken en deze wilde confronteren met het aangedane psychische en/of fysieke leed en de impact die dit heeft op het slachtoffer. Sommige slachtoffers ondervinden hier nog dagelijks de gevolgen van en vinden het van belang dat de dader zich dit realiseert. Dit kan helpen bij de verwerking, maar zou volgens sommige slachtoffers daarnaast kunnen voorkomen dat daders opnieuw de fout in gaan. Voor twee slachtoffers was de wens dat de daders weer op het rechte pad zouden komen een van de redenen om het gesprek aan te gaan.

Verwachtingen

De verwachtingen van slachtoffers liepen erg uiteen. Een verwachting die door ongeveer een kwart van de slachtoffers werd uitgesproken (en vaak ook het motief was om de confrontatie met de dader aan te gaan) was het krijgen van antwoorden op vragen. Het ging dan met name om de vraag waarom de dader tot het delict was gekomen. Sommige slachtoffers hoopten op een spijtbetuiging, al twijfelden sommigen bij voorbaat al aan de oprechtheid van eventuele excuses. Anderen hoopten met het gesprek herhaling of escalatie in de toekomst te kunnen voorkomen. Ook angstvermindering en het kunnen uiten van frustraties werden in dit verband genoemd. Eén van de slachtoffers

hoopte met het gesprek een 'opvoedkundige rol' te kunnen spelen ten aanzien van de daders, maar gaf zelf aan dat haar verwachtingen wellicht te hooggespannen waren. Een nabestaande van een slachtoffer van een verkeersongeval met dodelijke afloop hoopte in het gesprek het leed met de dader te kunnen delen. Een ander slachtoffer wilde uit de mond van de dader horen of hij verantwoordelijk was voor het delict, aangezien dit nooit onomstotelijk was vastgesteld.

5.6 Resultaten

Van alle slachtoffers die in het onderzoek zijn betrokken heeft zoals gezegd iets meer dan een derde een slachtoffer-dadergesprek gehad. Van deze groep is het interessant na te gaan wat het gesprek het slachtoffer heeft opgeleverd. Het is evenwel zinvol om bij degenen bij wie het niet tot een gesprek is gekomen, te inventariseren welke effecten de voorbereiding op het gesprek én de contacten met Slachtofferhulp in dit kader hebben gehad op de verwerking van het incident.

Geen slachtoffer-dadergesprek

Bij bijna tweederde van de slachtoffers waarmee een interview heeft plaatsgevonden is het nooit tot een confrontatie met de dader gekomen. In de meeste gevallen moet de oorzaak worden gezocht bij de dader. Daders wilden de confrontatie niet aan omdat ze niet durfden, het emotioneel niet aan konden of 'het boek gesloten wilde houden'. In één geval werd de dader volgens het slachtoffer 'afgeschermd' door hulpverlenende instanties, waardoor een gesprek niet mogelijk was. Een andere dader ging opnieuw in de fout, waardoor het gesprek geen doorgang kon vinden. Een van de slachtoffers werd door Slachtofferhulp afgeraden de confrontatie met de dader aan te gaan, omdat de dader een alcoholprobleem had. Een ander slachtoffer heeft op eigen initiatief afgezien van een gesprek, omdat de angst bestond dat de dader bij de strafbepaling in het hoger beroep (dat nog moest plaatsvinden) profijt zou hebben van de deelname.

Resultaat direct na (niet doorgaan van) slachtoffer-dadergesprek

Van de slachtoffers die de dader niet (goed) hebben gezien, bleek bij de helft het beeld dat zij van de dader hadden te kloppen; bij de andere helft klopte dit beeld niet. Zo had een van deze slachtoffers twee grote, sterke mannen verwacht en bleken de daders uiteindelijk twee minderjarige jongens met een tenger postuur. De overige slachtoffers hadden zich van te voren geen beeld gevormd van de dader of hadden de dader al gezien (tijdens het delict of eerder).

Direct na het gesprek was bij de meeste slachtoffers sprake van een opgelucht gevoel. Het verloop van het gesprek heeft over het geheel genomen voor de meeste slachtoffers aan de verwachtingen voldaan. Niettemin wordt er een aantal kanttekeningen geplaatst. Zo gaf een van de slachtoffers aan dat ze

had gehoopt de waarheid te horen, hetgeen niet gebeurde. Een ander had gehoopt op een oprechte spijtbetuiging, die niet is geuit. Eén van de slachtoffers had gehoopt op wat meer tegengas van de dader, die in het gesprek een erg passieve houding aannam. Een ander voelde zich gekwetst omdat de bemiddelaar volgens deze persoon gedurende het gesprek de neutraliteit verloor (zie ook paragraaf 5.4, verloop gesprek).

De slachtoffers die geen gesprek met de dader zijn aangegaan, zagen weinig positieve resultaten van de poging om tot een gesprek te komen. Na het bericht dat er geen gesprek zou plaatsvinden, overheerste bij de meeste van deze slachtoffers een gevoel van teleurstelling. Sommigen hadden gehoopt het incident met het gesprek te kunnen afsluiten, hetgeen nu niet was gelukt. Eén slachtoffer geeft aan dat de beeldvorming van de dader een eigen leven is gaan leiden en dit niet kan worden gestopt zolang geen ontmoeting met de dader plaatsvindt. Een ander voelde zich machteloos en had het gevoel door Slachtofferhulp in de kou te zijn gezet. Een van de slachtoffers ten slotte, voelde zich niet serieus genomen door de dader.

Resultaat op langere termijn

Op langere termijn (variërend van enkele maanden tot een jaar na (een poging tot) een gesprek met de dader) hebben de meeste slachtoffers die een gesprek zijn aangegaan, hierbij baat gehad. Het feit dat men vragen kon stellen en de dader kon confronteren met het veroorzaakte leed heeft bij nagenoeg alle slachtoffers naar eigen zeggen een bijdrage geleverd aan de verwerking. Ook het feit dat men een beeld heeft gekregen van de dader heeft hiertoe bij veel slachtoffers bijgedragen. Daarbij heeft de ontmoeting bij een deel van de slachtoffers haat- en angstgevoelens verminderd. Een van de slachtoffers gaf aan nu weer op plaatsten te komen waar ze direct na het incident niet durfde te komen, omdat ze haar aan het incident herinnerden. Bij twee slachtoffers werd een deel van de winst teniet gedaan doordat de daders niet zijn vervolgd. "Dit kwam misschien nog wel harder aan dan de mishandeling zelf", aldus een van deze slachtoffers.

Voor de meeste slachtoffers met wie geen gesprek met de dader heeft plaatsgevonden, zijn de verwachtingen op langere termijn niet uitgekomen. Voor twee derde van de slachtoffers die geen deel hebben genomen aan het slachtoffer-dadergesprek heeft het traject dat zij hebben doorlopen op de langere termijn dan ook geen positieve resultaten opgeleverd. Als gevolg van het uitblijven van een gesprek hebben zij het incident niet kunnen afsluiten. Sommigen hebben de afwijzing van de dader als zeer kwetsend ervaren, waardoor het beeld van de dader nog negatiever is geworden dan het al was. Anderen vinden het feit dat ze met onbeantwoorde vragen zijn blijven zitten het moeilijkst; één slachtoffer geeft aan er zelfs alleen maar vragen te hebben bij gekregen. Een ander geeft aan nog steeds in iedereen de potentiële dader te zien. Een kwart echter vindt het feit dat men het heeft geprobeerd op zichzelf een positieve uitkomst.

Toekomst

De meeste slachtoffers met wie is gesproken, zouden, indien ze opnieuw slachtoffer zouden worden, (opnieuw) de confrontatie met de dader willen aangaan. De redenen hiervoor zijn globaal genomen dezelfde als de redenen voor het huidige gesprek (of de poging hiertoe). Slachtoffers zitten veelal met vragen waarop ze antwoord willen, willen escalatie voorkomen of willen de dader confronteren met het leed dat deze het slachtoffer heeft aangedaan. Tegelijkertijd betwijfelt een kwart van de slachtoffers of ze in de toekomst gebruik zou maken van de mogelijkheid. Het betreft hier voornamelijk slachtoffers die uiteindelijk geen gesprek hebben gehad. Veelal betreft het een gevoel en kan men niet goed aangeven waarom men twijfelt. Men weet immers niet wat de uiteindelijke resultaat van een gesprek zou zijn geweest.

5.7 Nazorg

Van alle slachtoffers (zowel degenen die een gesprek met de dader hebben gehad als degenen waarvoor dit niet geldt) geeft ongeveer een derde aan nazorg te hebben gehad. In de meeste gevallen was er contact met de vrijwilliger van Slachtofferhulp, in enkele gevallen werd de nazorg gegeven door de bemiddelaar. In de meeste gevallen betrof het telefonische gesprekken. Sommige slachtoffers hebben daarnaast nog een of meerdere face-to-face-gesprekken gehad. De periode waarin deze nazorg heeft plaatsgevonden varieert van een eenmalig contact tot enkele maanden wekelijks contact. De overige slachtoffers hadden geen behoefte aan nazorg of hebben nazorg gehad van een andere instantie. Een deel van de respondenten kan zich niet meer herinneren of hem nazorg is geboden. Enkele slachtoffers gaven aan wel behoefte te hebben gehad aan nazorg, maar dat hen deze niet is aangeboden. Eén slachtoffer gaf aan nog wel contact te hebben gehad met de GGZ, maar zei ook nog graag contact met Slachtofferhulp gehad te willen hebben. Een ander slachtoffer, dat zelf geen behoefte had aan nazorg, vindt niettemin dat Slachtofferhulp hier binnen een week bij het slachtoffer naar had moeten informeren, hetgeen niet is gebeurd.

Degenen die nazorg hebben gehad zijn hierover in het algemeen erg tevreden. Er werd door Slachtofferhulp snel na het gesprek of na de bekendmaking van het niet doorgaan van het gesprek contact gezocht met de slachtoffers. Met degenen die hieraan behoefte hebben, heeft Slachtofferhulp (soms nog steeds) regelmatig contact. Daarnaast kunnen slachtoffers te allen tijde zelf contact opnemen met Slachtofferhulp.

De term nazorg suggereert een aparte vorm van hulpverlening, volgend op het slachtoffer-dadergesprek. In de praktijk is echter sprake van continue zorg, waarvan het slachtoffer-dadergesprek deel uit maakt. Na het gesprek vervolgt de cliënt het reguliere begeleidingstraject. Het kan dan ook zo zijn dat de begeleiding die volgt niet altijd als nazorg wordt ervaren.

5.8 Structurele inbedding

Regulier aanbod

Op één slachtoffer na vinden alle respondenten dat de mogelijkheid een gesprek met de dader aan te gaan, er standaard zou moeten zijn. Slachtoffer-dadergesprekken zouden hiertoe volgens de respondenten moeten worden opgenomen in het reguliere aanbod van Slachtofferhulp. De meesten zouden het anderen aanraden, maar ongeveer een kwart twijfelt hierover. Of men het zou aanraden, zou afhangen van de persoon en de reden die deze heeft om een gesprek met de dader aan te gaan. Niet alle personen komen volgens sommige respondenten voor een slachtoffer-dadergesprek in aanmerking. “Sommige personen moeten tegen zichzelf in bescherming worden genomen”, aldus een van de respondenten. Een aantal respondenten gaf aan naast de voordelen in ieder geval ook de mogelijke nadelen van een gesprek met het slachtoffer te bespreken, opdat deze een realistisch beeld krijgt en een gefundeerde beslissing kan nemen.

Verbeteringen

Hoewel de respondenten te spreken zijn over het project Slachtoffer-dadergesprekken en unaniem voorstander zijn van reguliere inbedding kan er volgens de helft van de respondenten nog een aantal zaken worden verbeterd. De genoemde verbeteringen hebben betrekking op verschillende fasen van het traject en worden hieronder puntsgewijs besproken.

- *Informatievoorziening*

De verbeterpunten van de respondenten die geen gesprek met de dader hebben gehad, hebben voornamelijk betrekking op de informatievoorziening in het voorbereidende deel van het traject. Bij een aantal slachtoffers was niet duidelijk wat de exacte reden was waarom de dader niet wilde meewerken. Een van de respondenten zou graag zien dat bij weigering van de dader de hulpverlener van de dader uitleg geeft over de reden(en) hiervoor. Twee slachtoffers vinden overigens dat geen enkele reden een weigering legitimeert en zijn van mening dat daders moeten worden verplicht een gesprek met het slachtoffer aan te gaan. De opmerking van twee andere slachtoffers, die aangaven dat het slachtoffer centraal moet staan en er minder aandacht moet zijn voor de dader, sluit hier op aan.

Ook slachtoffers die in gesprek zijn geweest met de dader zagen verbetermogelijkheden in de informatievoorziening. Zo zou een van de slachtoffers meer aandacht willen voor de mogelijkheden en onmogelijkheden tijdens een slachtoffer-dadergesprek. Een ander slachtoffer geeft aan heldere, schriftelijke informatie te wensen over het gehele aanbod van Slachtofferhulp, waaronder de slachtoffer-dadergesprekken.

Een van de slachtoffers is van mening dat men tijdens de voorbereiding ook achtergrondinformatie over de dader zou moeten ontvangen. Het slachtoffer kan daar dan in het gesprek met de dader op anticiperen.

- *Opzet*

Ook in de opzet is volgens betrokkenen nog verbetering mogelijk. De ideeën hieromtrent zijn alle afkomstig van slachtoffers die hebben deelgenomen aan een slachtoffer-dadergesprek. Zo pleit één van de slachtoffers voor gebruikmaking van ervaringsdeskundigen bij de voorbereiding. Personen die zelf de confrontatie met de dader zijn aangegaan zouden als geen ander in staat zijn het slachtoffer voor te bereiden. Deze personen zouden ook bij de evaluatie van het gesprek een rol kunnen spelen.

Twee slachtoffers gaven aan dat ze bij het gesprek ook graag gewild hadden dat de vrijwilliger aanwezig was geweest. De vrijwilliger is de enige die een volledig beeld heeft van wat het slachtoffer is overkomen. Ook heeft deze zicht op de valkuilen van het slachtoffer en kan deze het slachtoffer indien nodig ondersteunen. Een ander slachtoffer is van mening dat bij jeugdige slachtoffers ook (een van) de ouders bij het gesprek aanwezig moet(en) kunnen zijn, omdat zij indirect ook slachtoffer zijn.

Een ander slachtoffer vond dat er sprake was van een onduidelijke scheiding van rollen. De bemiddelaar speelde zowel een rol in de voorbereiding als tijdens het slachtofferdader-gesprek. Het feit dat de bemiddelaar tijdens het gesprek neutraal moest zijn maar het slachtoffer wel een band met haar had opgebouwd, vond het slachtoffer moeilijk. Een striktere rolverdeling zou deze verwarring kunnen voorkomen.

Een van de slachtoffers pleit voor het laten plaatsvinden van het gesprek, nádat de rechter uitspraak heeft gedaan. Er is volgens het slachtoffer in haar zaak afgezien van vervolging, vanwege de goede wil die de dader toonde door zijn medewerking aan het gesprek te verlenen. Dit was nadrukkelijk niet wat ze met het gesprek had beoogd en leidde tot grote teleurstelling.

Een van de respondenten zou het contact na afloop van het gesprek graag wat intensiever zien. Binnen een week na het gesprek zou Slachtofferhulp contact moeten opnemen met het slachtoffer, hetgeen in zijn geval niet was gebeurd. Een ander gaf aan dat het zinvol zou zijn om na een bepaalde periode opnieuw een gesprek tussen slachtoffer en dader te organiseren. In een tweede gesprek kan het eerste gesprek worden geëvalueerd en openstaande of nieuwe vragen worden beantwoord.

- *Praktisch*

In één geval, waarin zowel de ouders van de jeugdige dader als die van het slachtoffer waren meegekomen naar de locatie waar het gesprek plaatsvond, moesten de ouders in dezelfde ruimte wachten totdat het gesprek ten einde was, hetgeen tot spanningen leidde. Het slachtoffer doet dan ook de suggestie om in dergelijke situaties twee wachtruimtes beschikbaar te stellen.

Een andere persoon vond de ruimte waarin het slachtoffer-dadergesprek zelf plaatsvond nogal kil en zou deze graag wat 'vriendelijker' zien. Met name comfortabelere meubels zouden volgens hem een verbetering zijn.

Tot slot merkt een van de slachtoffers op dat de wachttijd voor een gesprek korter zou kunnen.

- *Kwaliteiten medewerkers Slachtofferhulp*

Twee slachtoffers hadden de indruk dat de vrijwilligers door wie ze werden voorbereid niet goed op de hoogte waren van wat wel en niet kon of was toegestaan. Dit sluit aan bij de mening van een andere respondent, die vond dat de voorbereiding zorgvuldiger zou moeten. Eén slachtoffer adviseert in dit verband meer controle en kwaliteitsbewaking op de werkwijze van de vrijwilligers. Eén slachtoffer ten slotte vond de vrijwilliger, in tegenstelling tot de bemiddelaar, betuttelend en niet zakelijk.

5.9 Samenvatting

Om een volledig beeld te krijgen van het project Slachtoffer-dadergesprekken hebben in de voorlaatste fase van het onderzoek gesprekken plaatsgevonden met slachtoffers. Er is gesproken met slachtoffers die een gesprek hebben gehad met de dader én met slachtoffers waarbij het gesprek geen doorgang heeft gevonden. In de gesprekken is ingegaan op hun ervaringen met de totale gang van zaken (van voorbereiding tot nazorg) en het uiteindelijke resultaat. Tevens is gevraagd naar ideeën voor voortzetting in de toekomst.

Procedure en werkwijze Slachtofferhulp

De meeste slachtoffers zijn tevreden over de wijze waarop zij zijn geïnterviewd en voorbereid. Op enkele uitzonderingen na vond men de voorbereiding degelijk en helder en maakte de vrijwilliger een professionele indruk. Ook over de gang van zaken tijdens het gesprek met de dader is men over het algemeen positief. Er was veel ruimte voor de eigen invulling van het gesprek, hetgeen door de slachtoffers als positief werd ervaren. Daarbij was de bemiddelaar volgens de meeste slachtoffers capabel. Ze nam een neutrale positie in, hetgeen de slachtoffers tevoren was verteld en wat de meesten van hen ook begrijpelijk en zinvol vonden. Dit sluit aan bij de bevindingen uit onderzoek naar herstelrecht, die laten zien dat slachtoffers over het algemeen tevreden zijn met de procedures.⁶

Enkele slachtoffers waren minder tevreden. Deze ontevredenheid had met name betrekking op de werkwijze van de bemiddelaar. Bij enkele slachtoffers wekte de neutrale houding van de bemiddelaar negatieve gevoelens op. Zeker wanneer het slachtoffer tijdens de voorbereiding een band heeft opgebouwd met de bemiddelaar kan deze neutrale rol door het slachtoffer als kwetsend worden ervaren.

⁶ Zie: Aertsen e.a. (2004) en Daly (2004).

Resultaten

Een veel genoemde reden om de confrontatie met de dader aan te gaan was de angst voor een nieuwe ontmoeting. Ook het antwoord krijgen op vragen, het ontvangen van (oprechte) excuses en het kunnen uiten van frustraties werden vaak als motief voor deelname én als verwachting genoemd. Door de dader recht in de ogen te kijken en deze te confronteren met het leed dat is aangedaan, hoopten sommige slachtoffers het incident gemakkelijker te kunnen verwerken of afsluiten.

Voor een groot deel van de slachtoffers heeft dit ook als zodanig uitgewerkt. De slachtoffers die de confrontatie met de dader aangingen, hadden bijna allemaal zowel direct als langere tijd erna een positief gevoel over het gesprek. Het gesprek had hen geholpen het voorval een plaats te geven, waarmee het hoofdstuk kon worden afgesloten.

Niettemin zijn er slachtoffers die minder positieve ervaringen hebben. In enkele gevallen betreft het slachtoffers die een gesprek hebben gehad. De slachtoffers die geen gesprek met de dader zijn aangegaan bleken het meest negatief. Hoewel een kwart de poging op zichzelf als positief heeft ervaren, noemt het merendeel toch met name negatieve effecten. Veel van hen zitten nog steeds met de waarom-vraag en sommigen hebben er nieuwe vragen bij gekregen. Anderen hebben een nog negatiever beeld van de dader gekregen dan ze al hadden. Eén slachtoffer geeft aan dat zijn machteloosheid alleen maar groter is geworden.

6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit slothoofdstuk van het onderzoeksrapport naar de opzet, uitvoering en resultaten van het project Slachtoffer-dadergesprekken presenteren wij de kern van de bevindingen. Dit doen wij door de in hoofdstuk 1 geformuleerde onderzoeksvragen te beantwoorden. We maken hierbij een indeling naar de opzet van het project, de feitelijke uitvoering, de kwantitatieve resultaten, het oordeel van de deelnemers over het project en mogelijke verklaringen voor de onderzoeksbevindingen. We besluiten het hoofdstuk met een aantal aandachtspunten en aanbevelingen. Deze indeling maakt dat de volgorde van de onderzoeksvragen enigszins afwijkt van de volgorde die in hoofdstuk 1 is gehanteerd.

6.1 Opzet van het project

Wat zijn de beoogde resultaten van de gesprekken? (onderzoeksvraag 1)

Het ministerie verwoordt het doel van het project Slachtoffer-dadergesprekken als volgt. “Het gesprek heeft als doel het slachtoffer de mogelijkheid te bieden vragen te stellen aan de dader en de dader te confronteren met de gevolgen van het delict voor het slachtoffer. Het gesprek geeft de dader de mogelijkheid het slachtoffer excuses aan te bieden. Een geslaagd gesprek kan een positieve bijdrage leveren aan het verwerkingsproces van het slachtoffer. Bovendien kan het een positieve invloed hebben op het gedrag van de dader en bijdragen aan het voorkomen van recidive.”¹

Op basis van een inventarisatie van Slachtofferhulp Nederland (SHN) naar de behoefte van haar cliënten aan een gesprek met de dader, is een schatting gemaakt van het aantal uit te voeren gesprekken. Op basis daarvan is SHN gekomen tot een voorzichtige schatting om per regio gedurende de pilotperiode (15 maanden) 50 directe (een gesprek) en indirecte (schriftelijk contact) bemiddelingen te realiseren (in totaal 250 bemiddelingen).

Op welke wijze moeten de gesprekken tot de beoogde resultaten leiden? Wordt er gebruik gemaakt van een bepaalde methodiek? (onderzoeksvraag 2)

Het project Slachtoffer-dadergesprekken is relatief nieuw en de methodiek is nog volop in ontwikkeling. De begeleidingscommissie van het project komt bij elkaar om de methodiek, voortgang en lopende vraagstukken rond het project te bespreken. De uitkomsten van de bijeenkomsten worden genotuleerd en opgenomen in een werkdocument.

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr. 8.

De Handleiding Slachtoffer-dadergesprekken is de basis voor de uitvoering van het project. De handleiding is opgesteld door SHN op basis van praktijkervaring. De drie projectcoördinatoren/bemiddelaars in de vijf regio's werken allen volgens de handleiding. De handleiding behelst onder meer de deelnamecriteria, een toegelicht stroomdiagram over het verloop van het project, richtlijnen aangaande (de voorbereiding op) het gesprek en een leidraad voor de werkwijze van de vrijwilligers en teamleiders.

Op welke wijze zijn de gesprekken georganiseerd (selectie slachtoffers, te hanteren procedures, kwaliteitseisen mediators)? (onderzoeksvraag 3)

Volgens de planopzet worden alle slachtoffers geattendeerd op de mogelijkheid een gesprek aan te gaan. De vrijwilligers die de slachtoffers attenderen op het project en hen voorbereiden op een eventueel gesprek met de dader, worden daartoe getraind en voorgelicht. De trainingen worden verzorgd door de projectcoördinator van de regio Noord-Brabant/Limburg.

Een belangrijk beginsel van het project is dat deelname geschiedt op basis van vrijwilligheid. Wanneer het slachtoffer van het aanbod gebruik wil maken, wordt nagegaan of hij of zij voldoet aan de geldende inclusiecriteria. Wanneer dit het geval is, kan de vervolprocedure (onder meer het benaderen van de dader) worden gestart. Dit wordt gedaan door de projectcoördinator. De projectcoördinatoren hebben een gecertificeerde mediationtraining gevolgd en hebben ruime ervaring in de begeleiding van slachtoffers. De kwaliteit van het project wordt tevens gewaarborgd door regelmatig contact tussen de drie projectcoördinatoren.

Voor welke categorieën slachtoffers worden gesprekken georganiseerd? (onderzoeksvraag 4)

Voorwaarden om tot een gesprek te komen, zijn dat er duidelijk aanwijsbare slachtoffers en daders zijn en dat daarover overeenstemming bestaat. De dader moet het delict bekennen en enig schuldbesef hebben. Het slachtoffer moet in staat zijn om te luisteren naar de dader. Ook mag hij niet openlijk wrok of agressie jegens de dader koesteren. Deze en aanvullende criteria, ook ten aanzien van het delict, worden door de projectcoördinatoren als checklist gehanteerd.

6.2 De feitelijke gang van zaken

Met welke organisaties wordt in dit project samengewerkt en op welke wijze? (onderzoeksvraag 6)

De samenwerking met relevante organisaties is vastgelegd in de planopzet. Er wordt samengewerkt met netwerkpartners aan de 'daderkant' zoals het Openbaar Ministerie (OM), Justitie, de politie, penitentiaire inrichtingen en hulp- en dienstverlenende instanties. Wanneer het slachtoffer een gesprek wil, wordt via deze organisaties de dader 'gezocht'. De betreffende instantie beoordeelt

of ze de dader geschikt acht om een gesprek aan te gaan. Het gaat er daarbij met name om of de dader (een bepaalde mate van) gewetensontwikkeling heeft en in staat is zich in het slachtoffer te verplaatsen. Een succesfactor bij de samenwerking is dat de contacten direct verlopen op het uitvoerende niveau waardoor de lijnen kort zijn.

In de planopzet is weergegeven dat een bijzondere rol in het project is weggelegd voor Slachtoffer in Beeld (SiB). Deze organisatie zou de bemiddelaars voor het project leveren, om zo de neutrale positie van de bemiddelaar te benadrukken. Dit bleek echter niet mogelijk vanwege organisatorische omstandigheden binnen SiB bij de start van het project. In de praktijk is de rol van het SiB daarom beperkt gebleven tot het voeren van het secretariaat van de begeleidingscommissie, de registratie van het project en het begeleiden van daders die geen daderorganisatie achter zich hebben. SHN coördineert het project en levert de bemiddelaars.

Op welke wijze worden slachtoffers geattendeerd op de mogelijkheid een gesprek met de dader aan te gaan? (onderzoeksvraag 5)

Volgens de planopzet behoren de vrijwilligers van SHN het slachtoffer al in het eerste contact te wijzen op de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek. Dit kan dan plaatsvinden in het kader van de algemene informatieverstrekking over de 'producten' van SHN.

Dit gebeurt echter niet altijd. Wanneer dit een bewuste keuze is (bijvoorbeeld omdat een slachtoffer uitsluitend zijn verhaal kwijt wil en (nog) geen behoefte heeft aan concrete hulp) is dit niet direct problematisch (mits de vrijwilliger de intentie heeft er in een later stadium op terug te komen). Wanneer het onderwerp door de vrijwilliger bewust wordt vermeden, is dit echter wel een probleem. De vrijwilliger weet bijvoorbeeld niet hoe hij het onderwerp ter sprake moet brengen, vindt het lastig om met het slachtoffer over de dader te praten of is (ten onrechte) van mening dat een gesprek niet zinvol is. Dit vormt een belemmering voor deelname van slachtoffers aan het project, een (aanzienlijk) deel van hen wordt immers niet bereikt.

Wat is de feitelijke gang van zaken vanaf het moment dat een slachtoffer kenbaar maakt dat hij een gesprek wil met de dader? Hoe worden slachtoffers begeleid? (onderzoeksvraag 9)

De uitvoering van het project komt in hoofdlijnen overeen met de opzet zoals opgenomen in de startdocumenten. Nadat het slachtoffer heeft aangegeven de confrontatie met de dader te willen aangaan, gaat de coördinator 'op zoek' naar de dader. Gedurende dit proces wordt het slachtoffer op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Parallel hieraan wordt gestart met de voorbereiding van het slachtoffer door de vrijwilliger.

Om maatwerk te kunnen bieden, wordt soms bewust flexibel omgegaan met de naleving van de planopzet. Zo is het in de praktijk niet altijd de vrijwilliger die het aanbod aan het slachtoffer en de voorbereiding doet maar kan dit ook de projectcoördinator/bemiddelaar zijn. Een ander voorbeeld is de wijze waarop wordt omgegaan met de in de handleiding opgenomen selectiecriteria voor

dader, slachtoffer en delict. In de praktijk wordt in goed overleg met het slachtoffer besloten om een gesprek aan te gaan met een dader, ook wanneer deze daar formeel niet voor in aanmerking komt (bijvoorbeeld vanwege een verslavingsproblematiek).

6.3 Kwantitatieve resultaten van het project

Hoeveel slachtoffers hebben aan het project deelgenomen? Is het feitelijk aantal gesprekken substantieel lager dan verwacht? (onderzoeksvraag 7)

Het totale aantal uitgevoerde bemiddelingen (direct en indirect) is achtergebleven bij de aanvankelijke doelstelling. Het streven was om in de vijf pilotregio's 250 bemiddelingen op initiatief van het slachtoffer te realiseren (50 per regio). Er hebben echter slechts 37 directe en indirecte bemiddelingen op initiatief van het slachtoffer plaatsgevonden gedurende de eerste vijftien maanden van het project.

Welke slachtoffers hebben zich aangemeld voor een gesprek? (onderzoeksvraag 8)

Uit de projectregistratie blijkt dat de meeste slachtoffers die deelnemen aan het project te maken hebben gehad met zware (gewelds-)delicten. Uit de interviews kwam naar voren dat de dader niet zelden een bekende van het slachtoffer was.

Uit de projectregistratie blijkt dat twee derde van de slachtoffers die het initiatief tot een gesprek heeft genomen, vrouw is.

Bij ongeveer twee derde van de geïnterviewde slachtoffers heeft de deelname aan het project binnen twee jaar na het delict plaatsgevonden. Drie slachtoffers zijn langere tijd (soms meerdere decennia) geleden slachtoffer geworden. Het betreft hier in alle gevallen zedenmisdriven, waarbij de slachtoffers recentelijk hebben besloten de confrontatie met de dader te willen aangaan.

6.4 Oordeel deelnemende slachtoffers over het project

Wat zijn de bereikte positieve of negatieve resultaten van een gesprek vanuit het perspectief van het slachtoffer? (onderzoeksvraag 10)

Wanneer deelname aan het project leidt tot een gesprek met de dader, zijn de resultaten over het algemeen positief. De kwaliteit van het project wordt goed gewaardeerd. Door de confrontatie met de dader aan te gaan, hoopten en verwachtten de meeste slachtoffers het incident gemakkelijker te kunnen verwerken. Voor de meeste slachtoffers is deze verwachting ook uitgekomen. Zo heeft de confrontatie bij sommigen angstgevoelens verminderd en heeft het veel deelnemers geholpen het incident een plaats te geven.

Enkele slachtoffers hadden kritiek op de werkwijze van de bemiddelaar, die niet neutraal zou zijn. Anderen hadden de indruk dat de medewerking van de dader aan het gesprek invloed had op de strafmaat en zij waren hier teleurgesteld over.

Wat zijn de ervaringen van de slachtoffers die uiteindelijk geen gesprek met de dader hebben gevoerd? (onderzoeksvraag 11)

Ook voor een deel van de slachtoffers met wie uiteindelijk geen gesprek heeft plaatsgevonden (meestal omdat de dader niet meewerkte) heeft de poging tot een gesprek op zichzelf positieve resultaten opgeleverd. Een poging om een gesprek aan te gaan met de dader heeft deze slachtoffers het gevoel gegeven controle uit te oefenen over de situatie. Het slachtoffer was immers degene die het gesprek initieerde, niet de dader. Dit gevoel van controle kan helpen bij het verwerken van het incident.

Niettemin kon het merendeel van de niet-deelnemers geen positieve resultaten noemen. Ze bleken erg teleurgesteld en hadden niet de indruk dat de poging om het tot een gesprek te komen, had bijgedragen aan de verwerking. Enkelen gaven zelfs aan een nog negatiever beeld van de dader te hebben gekregen of er nog meer vragen bij te hebben gekregen.

6.5 Verklaringen voor de uitkomsten

Wat zijn mogelijke verklaringen voor de resultaten van het project? Kan de wijze waarop het project is opgezet en uitgevoerd een verklaring zijn? (onderzoeksvraag 12)

De resultaten van het onderzoek kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën:

- Resultaten ten aanzien van het aantal deelnemers aan het project.
- Resultaten ten aanzien van de ervaringen van de deelnemers.

Resultaten ten aanzien van het aantal deelnemers aan het project

De doelstelling om in de projectperiode 250 bemiddelingen te realiseren is zoals beschreven bij onderzoeksvraag 8 niet gehaald. Uit het onderzoek is gebleken dat de voornaamste oorzaak hiervan gelegen is in het beperkte aantal aanvragen dat door slachtoffers is gedaan. Waar in de planopzet gesproken wordt van 500 aanvragen door slachtoffers, zijn dit er in de praktijk 92 geweest, nog geen vijfde deel van de in de doelstelling genoemde aantallen.

Een mogelijke verklaring voor de achterblijvende aanvragen is gelegen in de onbekendheid van het project bij slachtoffers. Volgens de planopzet behoren de vrijwilligers van SHN het slachtoffer al in het eerste contact te wijzen op de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek, maar blijkt dit in de praktijk alleen in de regio Noord-Brabant/Limburg te gebeuren. Dit is de regio waar het

project is ontstaan en opgezet en waar SHN er het meest vertrouwd mee is. In deze regio zijn ook de meeste aanvragen voor een gesprek gedaan. Wanneer het echter eenmaal tot een aanvraag komt, blijkt in de praktijk dat een substantieel deel van de bemiddelingen ook daadwerkelijk door gaat (40%). Dit percentage blijft echter achter bij de schatting die gemaakt is in de planopzet, waarin ervan wordt uitgegaan dat vijftig procent van de aanvragen resulteert in een bemiddeling tussen slachtoffer en dader.

Resultaten ten aanzien van de ervaringen van deelnemers

Zoals bij onderzoeksvraag 10 werd beschreven zijn deelnemers over het algemeen tevreden over het project, niet alleen over de resultaten maar ook over de procedures en werkwijze van de medewerkers van Slachtofferhulp. Het is dan ook waarschijnlijk dat de opzet en uitvoering van het project heeft bijgedragen aan de positieve resultaten.

Met name niet-deelnemers hadden echter negatieve ervaringen. Vooral het feit dat het niet tot een confrontatie is gekomen (veelal als gevolg van weigering van de dader) zorgde bij deze groep voor teleurstelling. Hiervoor zijn verschillende verklaringen denkbaar.

Zoals aangegeven in het tweede hoofdstuk kan het gevoel een bepaalde situatie onder controle te hebben bij het slachtoffer tot positieve resultaten leiden. Dit vinden we terug in de literatuur (onder meer Pemberton e.a., 2006) en het wordt ondersteund door de resultaten van het onderzoek. Het initiatief om met de dader in gesprek te gaan kan het slachtoffer een gevoel van controle geven en dus tot positieve resultaten leiden. Het merendeel van de slachtoffers bij wie geen gesprek heeft plaatsgevonden, heeft echter geen positieve ervaringen. Dit kan te maken hebben met de weigering van de dader om aan het gesprek deel te nemen. Deze weigering kan door het slachtoffer immers als een verlies van controle worden ervaren, en op die manier juist het tegengestelde effect bereiken.

Een ander aspect dat hier relevant is, is het gevoel dat het recht gezegevierd heeft. In de literatuur blijkt dit een belangrijke factor bij de vermindering van woede en daarmee de bevordering van het herstel (Pemberton e.a., 2006). Een slachtoffer-dadergesprek kan op zichzelf door slachtoffers ervaren worden als een vorm van straf voor de dader. Wanneer een dader weigert deel te nemen (of wanneer er wel een gesprek plaatsvindt, maar de dader volgens het slachtoffer toch niet voldoende wordt gestraft), kan het slachtoffer dit ervaren als een vorm van onrechtvaardigheid. Dit is eveneens gebleken uit ons onderzoek.

Ook gemaakte excuses en de mate waarin deze als oprecht worden ervaren, kunnen een rol spelen bij het uiteindelijke resultaat. Wanneer het slachtoffer het gevoel heeft oprechte excuses van de dader te hebben ontvangen, zal hij een positiever gevoel aan het gesprek overgehouden dan wanneer dit niet is gebeurd. De slachtoffers die geen gesprek met de dader zijn aangegaan, hebben deze excuses niet ontvangen, terwijl ze hier wel op hadden gehoopt, hetgeen wellicht negatieve invloed op het uiteindelijke resultaat heeft gehad.

6.6 Aanbevelingen en aandachtspunten voor de toekomst

Hoewel de instroom is achtergebleven bij de oorspronkelijke behoefteeraming, is er een project dat in grote lijnen conform de planopzet wordt uitgevoerd en leidt tot deelnemers die over het algemeen tevreden zijn. Dit rechtvaardigt de conclusie dat het project effectief voorziet in een behoefte om slachtoffers te ondersteunen bij het verwerken van een delict.

Niettemin zijn er enkele zaken die de aandacht verdienen. In deze slotparagraaf schetsen wij een aantal zaken die ons inziens van belang zijn bij de toekomstige uitvoering van slachtoffer-dadergesprekken. Daarbij gaat het deels om *aanbevelingen* om bijvoorbeeld aanpassingen door te voeren in de huidige werkwijze of organisatie. Voor een deel gaat het ook om *aandachtspunten*; zaken die bijvoorbeeld in de praktijk al naar tevredenheid worden uitgevoerd, maar bredere bekendheid verdienen en (nog) niet zijn opgenomen in het handboek.

De aanbevelingen en aandachtspunten zijn gerangschikt naar zaken die betrekking hebben op de uitvoering, de organisatie en het beleid ten aanzien van slachtoffer-dadergesprekken.

Welke lessen kunnen uit de ervaringen met de uitvoering worden getrokken ten behoeve van een eventueel verdere toepassing? (onderzoeksvraag 13)

Uitvoering

Vergroten vertrouwdheid vrijwilligers met attenderen op mogelijk gesprek

De vrijwilliger is degene die het slachtoffer attendeert op de mogelijkheid van een gesprek met de dader. Het attenderen en informeren van slachtoffers over dit specifieke hulpaanbod geschiedt in de meeste regio's niet standaard in het eerste contact (zoals het projectplan beoogt) en daarmee nog weinig structureel. Uit het onderzoek bleek daarnaast dat vrijwilligers op onjuiste gronden bepalen dat een gesprek niet zinvol is, bijvoorbeeld wanneer de dader niet bekend is of slachtoffer en dader elkaar kennen. Dit laatste bleek juist ook het geval te zijn bij een aanzienlijk deel van de slachtoffers die (al dan niet succesvol) het initiatief heeft genomen om een gesprek met de dader aan te gaan. Ook blijkt dat vrijwilligers een barrière kunnen ervaren bij het bespreekbaar maken van het onderwerp. Dit is van invloed op de instroom in het project.

Vrijwilligers dienen zich daarom meer bewust te zijn van het belang van het aanbieden van de mogelijkheid. Het is de taak van de teamleiders en de projectcoördinatoren om de vrijwilligers vertrouwd te maken met het project, hun kennisniveau op peil te houden en er op toe te zien dat deze op juiste wijze in de praktijk wordt toegepast. De mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek kan volgens de projectmedewerkers het beste gelijktijdig worden besproken met de overige 'producten' die relevant zijn als de dader is gevonden (hulp bij voegen, spreekrecht, et cetera). Op deze manier wordt het

onderwerp voor vrijwilligers ook minder beladen, en zal de barrière die nu nog vaak wordt gevoeld minder groot zijn. De mogelijkheid van deze producten kan al worden besproken voordat de dader bekend is.

Waarborgen realistische verwachtingen bij slachtoffer

Vanaf het moment dat een slachtoffer besluit de confrontatie met de dader aan te gaan, gaat de voorbereiding van start. Tijdens de voorbereiding is het van belang dat het slachtoffer realistische verwachtingen heeft ten aanzien van het gesprek. Hierbij zijn tenminste drie zaken relevant:

- Het bespreken van de verwachtingen. Wanneer een slachtoffer niet weet wat hij moet verwachten, of wanneer zijn verwachtingen te hooggespannen zijn, kan het resultaat van een gesprek met de dader tegenvallen. Hoge verwachtingen (bijvoorbeeld het zullen ontvangen van oprechte excuses van de dader) dienen te worden getemperd. Hiervoor is het noodzakelijk dat vrijwilligers goed worden getraind en ondersteund.
- Het bespreken van de risico's van (het in gang zetten van de procedure voor) een slachtofferdadergesprek. Wanneer de dader besluit niet te willen meewerken, kan dit immers tot grote teleurstelling bij het slachtoffer leiden. Daarbij moet het slachtoffer zich realiseren dat de uitkomsten van het gesprek kunnen worden doorgegeven aan het OM. Veel slachtofferdadergesprekken vinden immers plaats vóór afronding van het justitiële traject. Het onderzoek heeft zich niet gericht op de invloed van een slachtofferdadergesprek op de strafbepaling, maar het is denkbaar dat hiervan sprake is. Een voor het slachtoffer teleurstellende strafmaat kan de positieve resultaten van het slachtofferdadergesprek overschaduwden.
- Relevante informatie over de dader dient aan het slachtoffer verstrekt te worden. Om eventuele risico's te kunnen inschatten, is het voor het slachtoffer belangrijk te weten met wat voor persoon hij van doen heeft. Hiertoe dient een de dader te worden gescreend door de daderorganisatie, die ten behoeve van het uiteindelijke slachtofferdadergesprek een rapport van haar bevindingen verstrekt aan Slachtofferhulp.

Benadrukken en waarborgen neutraliteit bemiddelaar

De bemiddelaar leidt het uiteindelijke gesprek met de dader. In sommige omstandigheden doet de bemiddelaar ook de voorbereiding op het gesprek. In dat geval is er sprake van een 'dubbelrol'. Dit draagt het risico in zich dat het slachtoffer zich na de voorbereiding door de bemiddelaar in de steek gelaten voelt. Het is dan ook zaak een dergelijke situatie zo veel mogelijk te vermijden. Indien dit om welke reden dan ook niet mogelijk is, moet de neutrale rol van de bemiddelaar extra worden benadrukt.

Uit de voorbeelden uit het buitenland (zie hoofdstuk 2) blijkt dat ten behoeve van de neutraliteit gekozen kan worden om, net als bij slachtofferdadergesprekken, functies zo veel mogelijk te scheiden (Oostenrijk), een aparte organisatie in te richten waar de bemiddelaars werkzaam zijn (Duitsland) of aan zowel de dader als het slachtoffer een 'eigen' bemiddelaar toe te wijzen (Frankrijk). De uitkomsten van ons onderzoek vormen ons

inziens geen aanleiding om een aparte organisatie op te zetten, of te gaan werken met 'dubbele' bemiddelaars.

Opzet en organisatie

Evenwichtiger verdeling taken en verantwoordelijkheden, vergroten draagvlak

De centrale rol van projectcoördinatoren is één van de succesfactoren van het project. In deze succesfactor schuilt echter tegelijkertijd een zekere kwetsbaarheid. Het project steunt daarmee immers op de inzet van enkele personen (de coördinator, teamleider, of bijvoorbeeld regiodirecteur), terwijl het voor de voortzetting en continuïteit van het project juist belangrijk is dat het breed wordt gedragen. Het is daarom zinvol na te gaan hoe de verschillende taken binnen het project evenwichtiger over de organisatie kunnen worden verdeeld. Draagvlak op directieniveau is hierbij een voorwaarde. De mate waarin dit reeds het geval is, verschilt per regio, hetgeen niet alleen te maken heeft met het interne beleid, maar ook met de (historisch gegroeide) contacten met de regionaal georganiseerde netwerkpartners.

Vergroten inbedding project in daderorganisaties

De volgende aanbeveling sluit hier op aan. Een betere inbedding van slachtoffer-dadergesprekken bij de daderorganisaties, kan het project succesvoller maken. Het creëren van ruimte voor het project (onder meer in de vorm van kennis, tijd en budget) kan de bereidwilligheid van medewerkers van deze organisaties om de mogelijkheid met hun cliënt te bespreken, vergroten. Dit zal naar alle waarschijnlijkheid doorwerken in het aantal deelnemende daders. Daarbij maakt het structurele samenwerking met de Bureaus Slachtofferhulp mogelijk. Overigens bleek, zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, ook bij het project Herstelbemiddeling de organisatorische inbedding bij zowel SHN als Reclassering moeilijk te realiseren. Dit maakt duidelijk dat het niet eenvoudig is om een project dat op kleine schaal is gestart en geleidelijk wordt uitgebreid, een structurele plaats in de betrokken organisaties te geven.

Vergroten bekendheid project onder slachtoffers

Tot slot kan in de organisatie van het project nog aandacht worden geschonken aan de bekendheid ervan. Door via een landelijke campagne de mogelijkheid van een gesprek met de dader onder de aandacht te brengen, worden ook slachtoffers bereikt die in eerste instantie geen beroep doen op slachtofferhulp. Het kan immers zo zijn dat een slachtoffer geen behoefte heeft aan emotionele en/of praktische ondersteuning (en daarom ondersteuning van Slachtofferhulp niet nodig acht), maar wél een ontmoeting met de dader zou willen. Voor slachtoffers die wel behoefte hebben aan emotionele of praktische ondersteuning en om die reden contact zoeken met Slachtofferhulp kan de reeds aanwezige bekendheid bijdragen aan het besluit om de confrontatie met de dader aan te gaan. Ook bij slachtoffers die in een regio wonen waar het project (nog) niet loopt, kan het project op deze manier onder de aandacht worden gebracht; alle slachtoffers in Nederland kunnen namelijk aan het project deelnemen.

Beleid

Betere afstemming en bekendheid vergelijkbare projecten

Er zijn verschillende projecten die zich richten op slachtoffers, uitgevoerd door diverse organisaties. Niet alle projectmedewerkers met wie is gesproken hebben hiervan een helder overzicht. Men kan hierdoor weinig profiteren van eerder opgedane kennis en heeft de indruk steeds opnieuw het wiel te moeten uitvinden. Er is dan ook meer afstemming noodzakelijk, zowel tussen de verschillende afdelingen van Slachtofferhulp als tussen Slachtofferhulp en de overige organisaties die zich inzetten voor slachtoffers.

Plaats van het slachtoffer-dadergesprek in het justitiële traject

Een slachtoffer-dadergesprek is niet zonder meer complementair aan het strafrecht. Wanneer deelname van de dader plaatsvindt voor de strafzitting, wordt dit gemeld aan het OM. Het kan vervolgens worden meegenomen in de strafmaat. Uit het onderzoek blijkt dat dit in enkele gevallen tot teleurstelling heeft geleid bij het slachtoffer. De uiteindelijke straf viel vanwege het gesprek lager uit dan gehoopt. Hoewel dit ondervangen kan worden door realistische verwachtingen bij het slachtoffer zoveel mogelijk te waarborgen (zie eerder in dit hoofdstuk), kan de plaats van het slachtoffer-dadergesprek in het justitiële traject ter discussie gesteld worden.

Tot slot

Ervaringen van slachtoffers na initiatief tot een gesprek van de dader

Het onderhavige onderzoek heeft zich gericht op de ervaringen van slachtoffers die zelf het initiatief hebben genomen voor een gesprek met de dader. Meer dan de helft van de gesprekken wordt echter geïnitieerd door de dader. Het is daarom interessant om na te gaan welke ervaringen slachtoffers hebben wanneer de dader het gesprek heeft geïnitieerd. Het is zeer wel mogelijk dat dit andere resultaten oplevert, zowel als het gaat om verwachtingen van de deelnemende slachtoffers als om hun tevredenheid na het gesprek.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Aanwijzing Slachtofferzorg* (2004A004), gepubliceerd in: Staatscourant 27 april 2003, nr. 80. Ter vervanging van de vervallen Aanwijzing Slachtofferzorg uit 1999 (1999A019).
- Aertsen, I. (2000). Victim-offender mediation in Belgium. In: *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*. The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), 153-192.
- Aertsen, I., Mackay, R., Pelican, C., Willemsens, J. & Wight, M. (2004). *Rebuilding community connections- mediation and restorative justice in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing
- Bannenberg, B. (2000). Victim-offender mediation in Germany. In: *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*. The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), 251-279.
- Braithwaite, J. (1999). Restorative justice; assessing optimistic and pessimistic accounts. In: M. Tonry (1999), *Crime and justice; a review of research*, Chicago, Chicago University Press, 241-369.
- Daly, K. A. (2004) A Tale of Two Studies: Restorative Justice from a Victim's Perspective In: E. Elliott and R. Gordon (eds.), *Restorative Justice: Emerging Issues in Practice and Evaluation*. Cullompton, UK: Willan Publishing.
- Daly, K. (2005) *The Limits of Restorative Justice*. Op internet beschikbaar (www.restorativejustice.org) en nog te verschijnen in: Dennis Sullivan and Larry Tift (eds.) *Handbook of Restorative Justice: A Global Perspective* (2006).
- Erp, van, J., Verberk, M., (2001). Evaluatie regelgeving Terwee; *Justitiële verkenningen*, jrg 27, nr 3, 2001.
- Foa, E.B., Zinbarg, R., Rothbaum, B.O. (1992). Uncontrollability and unpredictability in post-traumatic stress disorder: An animal model. *Psychological Bulletin*, 112, 218-238.
- Frazier, P.A. (2003). Perceived Control and Distress Following Sexual Assault: A Longitudinal Test of a New Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (6), 1257-1269.
- Frijns, J.M.L.A. en J.H.M. Mooren (2004). *Herstelbemiddeling. Een brug tussen slachtoffer en dader*. Utrecht: De Graaff.
- Hokwerda, Y.M. (2004). *Herstelrecht in jeugdstrafzaken. Een evaluatieonderzoek van zeven experimenten in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Homburg, G., Jonker, I., Soethout, J. (2002). *Eindevaluatie Herstelbemiddeling*. Amsterdam: Regioplan.
- Jullion, D. (2000). Victim-offender mediation in France. In: *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*. The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), 211-249.

- Latimer, J., Dowden C. en Muise D. (2005). The effectiveness of restorative justice practices: a meta-analysis. In: *The Prison Journal*, Vol. 85, No. 2, 127-144.
- Marshall, T.F. (1998). Restorative justice: an overview, UK London: Restorative Justice Consortium.
- McCold, P. (1998) Restorative justice; variations on a theme. In: L. Walgrave, *Restorative justice for juveniles; potentials, risks and problems for research*, Leuven, Leuven University Press, 1998, 19-53.
- Ness van, D.W. (2005). *An overview of restorative justice around the world*. Paper ten behoeve van workshop op Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. Bangkok, april 2005. (<http://www.pficjr.org/programs/un/11thcongress/danspaper>).
- Pelikan, C. (2000). Victim-offender mediation in Austria. In: *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*. The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), 125-152.
- Pemberton, A., Winkel F.W. en Groenhuijsen M.S. (2006). Taking victims seriously in restorative justice. Nog te verschijnen in: *International Perspectives in Victimology* en *Tijdschrift voor herstelrecht*.
- Spapens, A.C. (2001). Bemiddeling in relatie tot het strafproces. In: *Justitiële verkenningen*, jrg. 27, nr. 3
- The European Forum for Victim Services, *Statement on the position of the victim within the process of mediation*. November 2003. (<http://admin.net6.fr/datas/inavem/fichier/StatementonVOM200311.pdf>)
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 27 213, nr. 8., *Beleidsbrief slachtofferzorg*.
- Vanfraechem, I. (2004). *Herstelgericht Groepsoverleg in Vlaanderen. Verslag van een wetenschappelijk begeleid pilootproject*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Walgrave, L. (2000). Restorative justice and the republican theory of criminal justice: An exercise in normative theorizing on restorative justice. In: Heather Strang and John Braithwaite,(ed.) *Restorative justice: Philosophy to practice*, 165-183. Burlington, Vermont, U.S.: Ashgate Publishing Company.
- Weijers, I. (2003). Het herstelgesprek: Overwegingen en aanbevelingen naar aanleiding van een studiereis In: *Proces, Tijdschrift voor berechting en reclassering* 82, 4, 166-188.
- Weijers, I. (2005). Herstel in het Nederlands jeugdstrafrecht. In: *Het herstelgesprek bij jeugdige delinquenten*, Ido Weijers (red.), 189-209. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Weitekamp, E. (2005). Slachtoffer-daderbemiddeling. Bevindingen en behoeften. In: *Het herstelgesprek bij jeugdige delinquenten*, Ido Wijers (red.), 119-130. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

MEETINSTRUMENTEN

BIJLAGE 1

1.A REGISTRATIEFORMULIER

1. Tot welke regio behoort het kantoor van Slachtofferhulp waar u werkt als vrijwilliger?

☐ Noord-Brabant	☐ IJsselland
☐ Limburg	☐ Noord-Holland
☐ Drenthe, Groningen, Friesland	☐ Niet bekend
-

2. Wat is het cliëntnummer van het slachtoffer?

Antwoord:

3. Wat is het geboortjaar van het slachtoffer?

Antwoord: 19.....

4. Wat is het geslacht van het slachtoffer?

☐ Mannelijk	☐ Vrouwelijk
-

5. Wat is het land van herkomst van het slachtoffer?

Antwoord

6. Wat is de aard van het door de dader gepleegde delict?

Antwoord:

7. Op welke datum is het delict gepleegd?

Antwoord:

8. Indien van toepassing: Welke straf heeft de dader opgelegd gekregen?

Antwoord:

9. Heeft u de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek voorgesteld aan het slachtoffer?

☐ Ja	→	<u>Bij 'ja': ga door naar vraag 11</u>
☐ Nee		
-

10. Wat was voor u belangrijkste reden om de mogelijkheid van een slachtoffer-dadergesprek níét aan het slachtoffer voor te stellen?

Antwoord: De belangrijkste reden om het niet voor te stellen was

→ Let op: indien u vraag 10 heeft ingevuld, bent u aan het einde gekomen van de vragenlijst

11. Stond het slachtoffer positief tegenover uw voorstel van een mogelijk slachtoffer-dadergesprek?

Ja, het slachtoffer wilde een mogelijk slachtoffer-dadergesprek aangaan → Bij 'ja': ga door naar vraag 14

Nee, het slachtoffer zag af van de mogelijkheid een slachtoffer-dadergesprek aan te gaan

12. Was er een *praktisch reden* van het slachtoffer om niet deel te willen nemen aan een mogelijk slachtoffer-dadergesprek? Zo ja, welke? (Let op: meerdere antwoorden mogelijk)

Slachtoffer vond de reisafstand te groot

Slachtoffer vond de tijdsinvestering te groot

Het tijdstip lag ongunstig

Geen reden

Onbekend

Anders, namelijk:

13. Was er een *inhoudelijke reden* van het slachtoffer om niet deel te willen nemen aan een mogelijk slachtoffer-dadergesprek? Zo ja, welke?

(Let op: meerdere antwoorden mogelijk)

Slachtoffer is bang voor confrontatie met de dader

Slachtoffer heeft het incident al verwerkt

Slachtoffer ziet zin/nut er niet van in

Slachtoffer heeft geen behoefte om de dader te helpen met verwerking/rehabilitatie

Slachtoffer vermoedt dat dader niet wil meewerken

Geen reden

Onbekend

Anders, namelijk:

14. Vond een voorstel tot een mogelijk slachtoffer-dadergesprek voor of na de (straf)zitting plaats?

- Voor de zitting
 - Na de zitting
 - Onbekend
-

15. Op welke datum is aan het slachtoffer voorgesteld deel te nemen aan een slachtoffer-dadergesprek?

Antwoord:

1.B ITEMLIJST (GROEPS)INTERVIEWS PROJECTMEDEWERKERS

Opzet

- Samenwerking (met welke organisaties; op welke wijze)
- Type slachtoffers (welke wel/niet, waarom)
- Vormgeving gesprekken vorm (organisatie; kwaliteitseisen)
- Methodiek; procedure m.b.t. fasering)
- Beoogde resultaten
- Nazorg

Uitvoering

- Werving deelnemers (welke wijze)
- Verloop traject (begeleiding, uitvoering; succesfactoren; knelpunten)
- Deelnemersgroep (welke slachtoffers aangemeld; welk deel van geschikte aantal; verklaringen voor verschil feitelijke aantal en verwachte aantal)
- Verband tussen aard/ernst delict en tot stand komen gesprek/slachtoffer-ervaringen/resultaten
- Redenen voor (niet-)deelname of niet plaatsvinden van gesprek

Resultaten

- Bereikte resultaten vanuit perspectief slachtoffer (positief/negatief/neven-effecten)
- Ervaringen slachtoffers die uiteindelijk geen gesprek hebben gehad

Toekomst

- Lessen t.b.v. verdere toepassing
- Gedachten over voortzetting project (eventuele veranderingen nodig)
- Reguliere aanbod (waarom wel of niet?)

1.C ITEMLIJST INTERVIEW DEELNEMERS SLACHTOFFER-DADERGESPREK

I. Achtergrondkenmerken

a. Kenmerken slachtoffer:

- Geboortedatum:
- Geslacht: M/V
- Geboorteland:
- Datum voorstel/afpraak deelname:
- Datum (1^e) s-d gesprek:
- Datum laatste s-d gesprek:
- (indien meerdere gesprekken)
- Hebt u zelf het initiatief voor een gesprek genomen? J/N

b. Kenmerken delict en dader:

- Aard delict:
- Datum delict:
- Fase justitieel traject t.t.v. (1^e) gesprek:
- Straf dader (detentie of anders?):
- Indien detentie: aantal maanden:

II. Vragen

a. Attendering

1. Hoe? Door wie? Op welk moment (eerste contact of later)?
2. Schriftelijke informatie ontvangen?
3. Al eens over gehoord?
4. Bedenktijd? Hoe lang?
5. Waarom besloten tot deelname?
6. Rol vrijwilliger bij beslissing?
7. Mening over wijze van attendering door SHN?
8. Mening over moment attendering door SHN?
9. Meest geschikte moment attendering volgens slachtoffer?

b. Gang van zaken na aanmelding

10. Hoe voorbereid? (gesprekken vrijwilliger/beroepskracht, documentatie)
11. Hoeveel gesprekken vrijwilliger vóór confrontatie dader?
12. Inhoud gesprekken vrijwilliger?
13. Hoeveel gesprekken met dader?
14. Indien meer gesprekken: waarom meer gesprekken? Wie heeft meer gesprekken voorgesteld (slachtoffer, medewerker SHN, dader)?
15. Hoe gesprek(ken) met dader opgebouwd?
16. Inhoud gesprek(ken)?
17. Mening over bemiddelaar (neutraliteit, professionaliteit)?
18. Mening over voorbereiding en verloop gesprek?
19. Regelmatig geïnformeerd over voortgang voorbereiding?

c. *Resultaten*

T1 (voor gesprek):

20. Welk beeld van dader voor gesprek?
21. Welke verwachtingen vooraf?
22. Waarom deze verwachtingen (gs)

T2 (net na gesprek):

23. Klopte beeld dader met werkelijkheid?
24. Hoe heeft u confrontatie met de dader direct erna ervaren? Voldeed dit aan verwachtingen?

T3 (nu):

25. Wat hebt u op langere termijn aan gesprek gehad? (respondenten zelf laten omschrijven, eventueel helpen: minder angstgevoelens of angstige gedachten, beter slapen, minder denken aan delict, helpt bij verwerking et cetera)
26. Negatieve ervaringen? Welke?
27. Verwachtingen op lange termijn uitgekomen?

d. *Nazorg*

28. Nazorg gekregen? Indien ja: zelf om gevraagd of aangeboden?
29. In welke vorm? Door wie? Gedurende welke periode?
30. Mening over nazorg?

e. *Toekomst*

31. Indien opnieuw slachtoffer weer confrontatie met dader?
32. Waarom wel/niet?
33. Zou het regulier aanbod moeten worden voor alle slachtoffers?
34. Zou u het anderen aanraden?
35. Verbeteringen gesprekken mogelijk? (voorbereiding, opzet, inhoud)

1.D ITEMLIJST INTERVIEW NIET-DEELNEMERS SLACHTOFFER-DADERGESPREK

I. Achtergrondkenmerken

a. Kenmerken slachtoffer:

- Geboortedatum:
- Geslacht: M/V
- Geboorteland:
- Datum voorstel/afspraken deelname:
- Regio
.....

b. Kenmerken delict en dader:

- Aard delict:
- Datum delict:
- Fase justitieel traject t.t.v. (poging tot) bemiddeling:
.....
- Straf dader (detentie of anders?):
- Indien detentie, hoeveel maanden?
- Hebt u het initiatief genomen voor het gesprek? J/N

II. Vragen

a. Attendering

1. Hoe? Door wie? Op welk moment (eerste contact of later)?
2. Schriftelijke informatie ontvangen?
3. Al eens over gehoord?
4. Bedenktijd? Hoe lang?
5. Waarom besloten tot deelname?
6. Rol vrijwilliger bij beslissing?
7. Mening over wijze van attendering door SHN?
8. Mening over moment attendering door SHN?
9. Meest geschikte moment attendering volgens slachtoffer?

b. Gang van zaken na aanmelding

10. Hoe voorbereid? (gesprekken vrijwilliger/beroepskracht, documentatie)
11. Hoeveel gesprekken vrijwilliger?
12. Inhoud gesprekken?
13. Tevreden over voorbereiding gesprek?
14. Regelmatig geïnformeerd over voortgang?

c. Resultaten

T1 (voor gesprek)

15. Welk beeld van dader voor gesprek?
16. Welke verwachtingen vooraf?

T2 (na besluit geen gesprek)

17. Waarom heeft er geen gesprek plaatsgevonden?
18. Wat was het resultaat? (indirecte bemiddeling, afwijzing)
19. Destijds blij met resultaat?

T3 (nu)

20. Wat heeft u aan de poging om tot een s-d gesprek te komen gehad?
21. Verwachtingen lange termijn uitgekomen? (ondanks geen confrontatie)
22. Negatieve resultaten? Welke?

d. Nazorg

23. Nazorg gekregen? Indien ja: zelf om gevraagd of aangeboden?
24. In welke vorm? Door wie? Gedurende welke periode?
25. Mening over nazorg?

e. Toekomst

26. Indien opnieuw slachtoffer, opnieuw (poging tot)confrontatie met dader?
27. Waarom wel/niet?
28. Zou het regulier aanbod moeten worden voor alle slachtoffers?
29. Zou u het een ander aanraden?
30. Verbeteringen voorbereiding(gesprekken) mogelijk? (opzet, inhoud)

BIJLAGE 2**OVERZICHT GESPREKSPARTNERS****Interviews experts**

- Dr. J. Blad, hoofddocent Strafrechtwetenschappen Erasmus Universiteit Rotterdam
- Mr. A. Doeser, beleidsmedewerker Ministerie van Justitie
- Mevrouw drs. G. Langenhuijzen, beleidsmedewerker en coördinator herstelbemiddeling Slachtoffer in Beeld
- Drs. A. Pemberton, stafmedewerker onderzoek/beleid Slachtofferhulp Nederland, projectleider Slachtoffer-dadergesprekken

Interviews projectmedewerkers*Regio Noord-Brabant en Limburg*

- Mevrouw L. de Bock, vrijwilliger Slachtofferhulp
- Mevrouw Y. Gooris-de Laet, teamleider Slachtofferhulp
- De heer G. Schuurmans, vrijwilliger Slachtofferhulp
- Mevrouw A. Segers, projectcoördinator Slachtofferhulp
- Mevrouw L. Spoelstra, teamleider Slachtofferhulp
- Mevrouw P. Spoolder, maatschappelijk werker Penitentiaire inrichting Vught

Regio Groningen, Friesland en Drenthe

- De heer M. Balkema, Reclassering Leger des Heils
- Mevrouw G. Haak, teamleider Slachtofferhulp
- Mevrouw P. Muller, projectcoördinator Slachtofferhulp
- Mevrouw H. Piening, verslavingszorg NN
- De heer H. Spoelstra, stagiaire verslavingszorg NN
- Mevrouw A. Wijnstekers, vrijwilliger Slachtofferhulp

Regio IJsselmeer, Flevoland en Noord-Holland

- De heer A. Assink, vrijwilliger Slachtofferhulp
- De heer B. Berends, Jeugdreclassering Leger des Heils
- Mevrouw E. de Boer, teamleider Slachtofferhulp
- Mevrouw H. Huynink, stagiair Slachtofferhulp
- De heer H. Merkx, Jeugdreclassering, Bureau Jeugdzorg
- Mevrouw B. Pelgrum, projectcoördinator Slachtofferhulp

Deelnemers workshop

- De heer M. Balkema, Reclassering Leger des Heils (per e-mail)
- Mevrouw E. de Boer, teamleider Slachtofferhulp (per e-mail)
- Mevrouw drs. G. Langenhuijzen, beleidsmedewerker en coördinator herstelbemiddeling Slachtoffer in Beeld
- De heer H. Merx, Jeugdreclassering, Bureau Jeugdzorg (per e-mail)
- Mevrouw P. Muller, projectcoördinator Slachtofferhulp Groningen, Friesland, Drenthe
- Mevrouw B. Pelgrum, projectcoördinator Slachtofferhulp IJsselland, Flevoland en Noord-Holland
- Drs. A. Pemberton, stafmedewerker onderzoek/ beleid SHN, projectleider Slachtoffer-dadergesprekken
- Mevrouw A. Segers, projectcoördinator Slachtofferhulp Noord-Brabant en Limburg